

АРХИВ ВОЈВОДИНЕ
СРПСКА ПРАВОСЛАВНА ЕПАРХИЈА СРЕМСКА

БИБЛИОТЕКА

ПОСЕБНА ИЗДАЊА

Главни и одговорни уредник

Митрополит сремски Василије

Др Небојша Кузмановић, директор Архива Војводине

Технички уредник

Проф. Јован Стојановић

Рецензенти

Митрополит сремски Василије

Протојереј-ставрофор Јован Петковић, умировљени ректор

Карловачке богословије

Дизајн корице

Ђакон Борисав Алексић

Протојереј-ставрофор проф. Марко Шпановић, ректор
Карловачке богословије у пензији

О СВЕТОЈ ТАЈНИ ПРИЧЕШЋА

(разлози и постанак)

Архив Војводине, Нови Сад
Епархија сремска, Сремски Карловци

Нови Сад – Сремски Карловци, 2025.

**ПРЕДГОВОР КЊИЗИ „О СВЕТОЈ ТАЈНИ ПРИЧЕШЋА“,
ПРОТОЈЕРЕЈА-СТАВРОФОРА МАРКА ШПАНОВИЋА**

Након читавог радног векаведеног у служби Српске православне цркве и српске просвете, у којој је оставио дубок траг, протојереј-ставрофор Марко Шпановић је овдашњу теолошку и уопште, читалачку јавност веома обрадовао овако значајним академским и душекорисним подухватом. Пишући о Светој тајни Причешћа, која представља угаони камен духовног живота Цркве Христове, аутор је заиста пронашао адекватно поље свог интересовања, на ком у пуној мери може применити не само широка знања, већ и велико искуство које је стекао у својој каријери.

У овој књизи, сложена богословска тема је исписана пером дугогодишњег наставника, због чега обилује сликовитим мислима и чврсто држи пажњу читаоца, суочавајући га са оштроумним и аутентичним тумачењима. Стога и Ми најтоплије препоручујемо ово издање нашој читачакој публици, са дубоким уверењем да ће управо на овим страницама многи пронаћи одговоре, али и надахнуће за даља истраживања ове неисцрпне теме.

С благословом Божијим,

МИТРОПОЛИТ СРЕМСКИ,

A handwritten signature in black ink, appearing to read "Episcopos of Srem" in a stylized, cursive script. The signature is written on a white background.

ПРЕДГОВОР ПИСЦА

У нашој књизи о тумачењу чуда Господа Исуса Христа говорили смо и о претварању хлеба и вина у Тијело и Крв Исусову. Међутим, због опширности теме тамо смо је изнијели у скраћеном облику. Иначе, ово питање захтијева опширније и темељније образложење, што овим путем чинимо. Јер овдје се не ради само о Светој тајни причешћа, већ о више битних догађаја које нећемо овдје набрајати, јер се све то налази у тексту који слиједи и гдје је све то подробно и довољно јасно изложено.

Иначе, ову књигу посвећујем успомени на рано преми-нулу госпођицу Јелену Стојановић због њене дубоке љубави и вјере у свога Господа, којем је, иако тешко болесна, снажила друге око себе вјерујући да је њена душа са блаженима у Царству Божијем и чекајући васкрсење мртвих, када ћемо са Господом свагда бити (Јн. 5, 24–30; 1. Сол. 4, 13–17).

„Ја сам васкрсење и живот, који вјерује у мене, ако и умре живјеће” (Јн. 11, 25).

„Ја сам пут истина и живот, нико не долази к Оцу до кроз мене” (Јн. 14, 6).

„Ја сам врата: ако неко уђе кроз мене, спашиће се и ући ће и изаћи ће и паћу ће наћи” (Јн. 10, 9).

„Ја сам хлеб живи с неба; ако ко једе од овога хлеба, живјеће увијек, а хлеб који ћу ја дати тијело је моје које ћу ја дати за живот свијета. Заиста, заиста вам кажем, ако не једете тијела Сина Човјечијега и не пијете крви Његове, немате живота у себи

Који једе тијело моје и пије крв моју, има живот вјечни и ја ћу га васкрснути у послједње вријеме (дан). Јер је тијело моје истинито јело и крв моја истинито пиће.

Који једе тијело моје и пије моју крв, у мени пребива и ја у њему” (Јн. 6, 5 и 53–56).

Однос Свете тајне причешћа и других светих тајни

Света тајна причешћа је условљена са више других светих тајни, а суштински је повезана са свих седам Светих тајни.

Но, прије него што пређемо на објашњавање и образлагање Св. тајни и односа према Светој тајни причешћа, да разјаснимо разлику између светих тајни и обреда, јер многи ово не знају, нажалост, и веома учени богослови, у што смо имали прилике да се увјеримо; а како онда да је знају обични вјерници. До забуне долази отуда што у уџбеницима литургике, па и догматике, имамо написано погрешно образложење.

Наиме, тамо стоји написано да се Св. тајне разликују од обреда зато што Св. тајне имају форму, а обреди је немају, што није тачно. Ко не вјерује, нека узме требник и погледа, па ће се и сам увјерити у ово шта смо рекли.

Тачно је да Свете тајне имају форму, без које оне не вреде ништа ако је свештеник не изговори. Али, и већина других обреда (молитвословља) имају форму. Навешћемо само два-три примјера да се увјеримо у то. Рецимо, уочи одређених празника имамо вечерње са петохлебницом. На крају вечерње свештеник чита молитву: „Господе Исусе Христе Боже наш...” што представља својеврсну формулу за освећење хлебова, пшенице, вина и уља, којом призивамо Г. И. Христа да благослови и освети ове дарове, „...јер Ти освећујеш све и сва...”. Овдје имамо хљеб и вино, али се они не претварају у крв и тијело Исусово. То је само благословени хљеб и вино. Иако има формулу, ово није Света тајна.

Слично је и са освећењем кољива, коју свештеник чита приликом освећења истога, а која гласи: „Господе, Ти си све створио ријечју својом и наредио земљи да производи

различите плодове за употребу и храну нашу; Ти си учинио да су три младића и Данило, храњени сјемењем у Вавилону, били свјетлија лица од оних однегованих у раскоши.” (Ово је као неки увод у оно главно). „Ти сâм, Свеблаги Царе, благослови и сјемена ова са разним плодовима и освијети оне који буду јели од њих, јер слуге Твоје припремише ово у славу твоју и у част светога (име)...” И даље се спомињу умрли, живи и свети чије молитве призивамо, а онда се наставља благодарењем: „Јер Ти благосиљаш све и сва, Боже наш, и Теби славу узносимо, беспочетном Оцу са јединородним твојим Сином и пресветим и благим и животворним својим Духом, сада и у вјекове вјекова.” Дакле, као што видимо из наведених примјера, и овдје постоји формула, само што је она у склопу молитве, има свој увод и епилог.

Према изнијетоме, тврдња да Свете тајне имају формулу и да се по томе разликују од молитвословља (других обреда) није тачна.

Светим тајнама се добија опраштање гријехова, а молитвословљима само благодат, али не и опраштање свих гријехова. За то служе искључиво Свете тајне. Молитвословља су добра и корисна, она помажу нашем спасењу, али нису довољна да се њима спасемо без Светих тајни. Уосталоме, немамо ни право да се њима користимо ако нисмо крштени и миропомазани.

Многи истичу у први план Свету тајну причешћа. Она јесте циљ, јер се кроз њу најдиректније сједињујемо са Исусом Христом у једно тијело, то јест Цркву која је Тијело Његово којој је Он глава, а ми удови (в. Кол. 1, 18 и 24; Еф. 1, 22; 4, 15; 5, 23, 27, 30, 32 и друго). Али, да бисмо дошли до причешћа, ми морамо примити неке Свете тајне, од којих је на првом мјесту крштење.

Крштењем се ослобађамо одговорности за првородни гријех и од личних гријехова, ако се крштава одрасла особа, и постајемо чланови Цркве Христове. Отворен нам је пут у Царство Небеско, али да ли ћемо у њега и ући, то не зависи

само од крштења. Крштење је услов да бисмо се могли користити другим спасоносним средствима. Јер: „неће сваки који ми говори: Господе, Господе, ући у Царство Небеско; но који твори вољу Оца мојега који је на небесима” (Мт. 7, 21). „Јер нису праведни пред Богом они који слушају закон, него ће се оправдати они који испуњавају закон“ (Рим. 2, 13). А св. ап. Јаков, наглашавајући ово, каже: „Будите пак творци ријечи, а не само слушаоци, варајући сами себе” (1, 22).

Крштењем, по ријечима св. ап. Павла, ми се облачимо у Христа: „Јер, који се год у Христа крстисте, у Христа се обукосте” (Гал. 3, 27).

Крштењем се ми још погружавамо у смрт Исусову да бисмо, као што је Он васкрсао, и ми васкрсли.

О томе нам најбоље говори св. ап. Павле када каже: „Ми који умријемо у гријеху, како ћемо још живјети у њему? Или, зар не знате да сви који се крстисмо у Исуса Христа, у смрт Његову се крстисмо? Тако се с Њим погрбавамо кроз крштење у смрт да бисмо, као што Христос устаде из мртвих славом Очево, тако и ми ходили у новом животу. Јер, ако постадосмо сједињени са обликом смрти Његове, онда ћемо и са васкрсењем”. „Ако ли умријесмо са Христом, вјерујемо да ћемо и живјети са Њим” (Рим. 6, 2–5 и 8).

Само крштење, како смо већ напоменули, није довољно за спасење. То је као када бисмо дошли неке у госте и остали стојећи код врата, а не и сели за трпезу; остали бисмо гладни. „А ви сте они који сте се одржали са мном у искушењима мојим и ја вам завјештавам Царство, као Отац мој што мени завјешта, да једете и пијете за трпезом мојом у царству моме” (Лк. 22, 28–30).

„Не можете пити чашу Господњу и чашу демонску; не можете учествовати у трпези Господњој и у трпези демонској” (1. Кор. 10, 21).

„Заиста, заиста вам кажем: Ја сам врата овцама... ко уђе кроз мене спашће се, и ући ће и изићи ће, и пашу ће наћи. Ја сам

пастир добри. Пастир добри живот свој полаже за овце” (Јн. 10, 7, 9 и 11).

Ово се односи на оне који су само крштени, а послије ништа не предузимају у вези са својим спасењем.

Послије крштења долази Света тајна миропомазања, којом се новокрштени помазује светим миром, у наставку крштења, по челу, ушима, ноздрвама, доњем дијелу усне, рукама и ногама, уз изговарање формуле миропомазања: печат дара Духа Светога за просвјетљења ума, слушање вјере, за добар мирис, за говорење истине, за чињење добрих дјела и идење правим путем. Јер му је за све то потребна помоћ Божија у виду благодатног дара који добија овом тајном. Римокатолици врше ову Свету тајну касније (између 7. и 14. године живота крштенога), а врши је искључиво виша јерархија (бискупи) правдајући своју праксу тиме да су крштењем већ опроштени гријеси и да нема потребе примјењивати још и Свету тајну миропомазања. Међутим, оваква пракса није исправна, јер се Света тајна миропомазања не врши само ради опраштања гријехова, већ и због добијања благодати за узрастање и напредовање у вјери.

Даље, зашто ускраћивати неке нешто на шта је стекао право крштењем, а потребно му је, јер без Божије благодати и помоћи нема узрастања у вјери и спасења. Христос је рекао: „Ја сам чокот, а ви лозе. Ко остаје у мени и ја у њему, тај доноси многи плод, јер без мене не можете чинити ништа” (Јн. 15, 5).

Што се тиче римокатоличке праксе да ову тајну врше само бискупи, они правдају то тиме да би онај који се миропомазује био свјестан радње која се врши над њим. Ово није оправдано, јер би то исто могли рећи и за крштење, као што неке секте и раде. Што се тиче њихове праксе да то врше само бискупи, она није добра јер бискуп не стигне да увијек обави ову Свету тајну на вријеме у свим мјестима. Тако многи остану немиропомазани због чистог спектакла и свечаности, за које морамо рећи да изгледају величанствено, али ради тога се не

10

може и не смије нарушавати црквени поредак и правило. Или, другачије речено, „ради обичаја нарушавати закон”, због чега је Исус Христос критиковао фарисеје (в. Мт. 15, 1–11; Мк. 7, 1–4; Лк. 11, 37 и даље).

Ми не смијемо уводити неке новотарије ради љепоте ако оне нарушавају црквено правило и поредак. И не смијемо критиковати само римокатолике, јер тога има и у Православној Цркви. И код нас поједини самовољно уводе у црквене обреде, па чак и у Свете тајне, оно чега нема у требнику. То није добро нити је дозвољено, јер то збуњује вјернике и доводи у заблуду; и не само њих, него и поједине свештенике, па један ради овако, а други онако. Као примјер овоме, навешћемо слиједеће: ако неко прелази из римокатоличке вјере у православну вјеру, ако је миропомазан (кризман), према правилима, над њим се чита само молитва присаједињења и помазују се освећеним миром одређени дијелови (органи) тијела, уз изговарање: „печат дара Духа Светога“. И то се не сматра понављањем Свете тајне миропомазања јер се не изговара цијела формула. Наиме, када му помазује чело и говори: „печат дара Духа Светога”, не говори за просвјећење разума или ушију, за слушање вјере. Дакле, обред присаједињења се разликује од Свете тајне миропомазања. Исто је то и код помазивања царева и краљева. Према канонима, ми признајемо свих седам Светих тајни Римокатоличке цркве, а пошто је Света тајна миропомазања непоновљива, то се не може вршити два пута а да не нарушимо каноне. Међутим, и код њих и код нас има „зилота” који себе уздижу изнад канона. Они су сами себи закон из разноразних разлога, па не само да понове Свету тајну миропомазања, него и крштења, што је ван сваке памети. И то не раде само неки свештеници, него и неки из више јерархије. Нећемо улазити у њихове разлоге зашто то чине, али ћемо рећи да није исправно, јер није по канонима које је прописала Црква. То је сигурно.

Према поретку Светих тајни, слиједећа је Света тајна исповјести. Тако пише свуда гдје се год спомињу Свете тајне. Али и ту постоје изузеци. Рецимо, мала деца могу се причешћивати већ од 40 дана, али не можемо их исповједати

кад не говоре нити разумију шта им се говори. Исто је тако и са мутавима (људима без говора) и тотално глувима. Али и за то постоје рјешења, о чему ћемо говорити када дође ред на то.

Светој тајни исповјести обично се приступа пред причешће, премда она није строго везана за причешће. Може човјек да се исповједи, а да се не причести, ако сматра да није достојан. Исто тако да се причести, а да се није исповједио, ако се чешће исповједа и клони гријеха, те не мора истог дана примити обије Свете тајне (и исповјести и причешћа). Али то се обично скупа ради из практичних разлога, јер је човјек најспремнији тада да се причести и уједно да обави обије Свете тајне. Света тајна исповјести, или покајања, није само пуко признавање гријехова, него и својеврстан завјет да их више нећемо понављати. У супротном, гријех нам остаје и још га увећавамо. Јер, како рече св. ап. Петар: „Њима се догодило оно што вели истинита пословица: пас се враћа на бљувотину своју и свиња, окупавши се, па се ваља у блату” (2. Пет. 2, 22; ПрС. 26, 11).

Света тајна причешћа је четврта по поретку и примању, али не и по важности, јер су све Свете тајне међусобно повезане и служе једна другој. О њој смо већ доста детаљно говорили, те овдје нећемо понављати оно што смо већ рекли, изузев да је Света тајна причешћа на неки начин циљ свих осталих, али то не значи да је она врхунац свега и да смо причешћем све постигли. Да је тако, онда би она била непоновљива и било би довољно да се једном причестимо и стекнемо спасење.

Управо о томе и хоћемо да кажемо још неколико ријечи. Већ смо спомињали да Свето причешће спада у ред обавезних и поновљивих Светих тајни. Али немамо нигдје тачно одређено колико пута човјек треба да се причести годишње. Неки кажу минимум два пута, и то током Ускршњег и Божићног поста, премда пост није услов за причешћивање, јер би у томе случају сва свештена лица и они који се причешћују на свакој литургији морали стално постити. Па и они који условљавају причешће постом различито га тумаче и примјењују. Једни кажу да је за причешће довољно три дана поста, други седам дана, а трећи

држати цјео пост, који није код свих помјесних цркава једнак. И сад, „попе” , буди паметан! Пост не треба одбацити, али ни њиме не условљавати причешће, да не буде пост пречи од Свете тајне причешћа, јер је пост ствар црквене дисциплине и кајања више него причешћа. Али, када човјек преиспитује себе и каје се, тада је најдостојнији да се причести. То не значи да се не може и не треба причешћивати и ван великих постова, што неки и чине, и по нашем мишљењу претјерују у томе. Јер се причешћују на свакој литургији, чак и мала дјеца. Не кажемо да је то гријех, али може бити и то. Прво човјек треба да испитује себе да ли је увијек достојан да се причести (в. 1. Кор. 11,25; 2. Кор. 13,5). Јер нам причешће може бити и на осуду (в. 1. Кор. 11,29).

Друго, неко може да се навикне на то, па по инерцији приступа чаши без већег страхопоштовања. А може да се деси да се мало и погорди у односу на оне друге, као онај фарисеј у односу на оног митара (Лк. 18,10–17). Може негативно да утиче на оне слабе, који ће рећи за себе да они не могу да буду такви као они који се стално причешћују, те одустану од вјере.

Што се тиче причешћивања мале дјеце, то није на одмет, али нема потребе да се често причешћују пошто она нису свјесна шта је гријех а шта није, па нити значаја самог чина причешћа. Треба се руководити Христом и у свему бити умјерен и одмјерен, као што је био Исус Христос. И да нико не умује о себи више него што доликује (в. Рим. 12,3; 1. Кор. 12,8 и даље). „Јер као што у једном телу имамо многе удове, а сви удови немају исти посао, тако смо многи једно тело у Христу, а појединачно смо удови једни другима” (Рим. 12,4–5).

Ове четири Свете тајне су обавезне за све хришћане, док остале три нису, али ни без њих не можемо постићи ништа.

По поретку, слиједећа Св. тајна јесте тајна брака. Она није обавезна за све, јер би у противном за једну генерацију не-стало хришћана.

Слиједећа Св. тајна по поретку набрајања је Света тајна свештенства, без које се не може обавити ниједна друга

Св. тајна. Додуше, може само крштење из нужде, да дотични не умре некрштен, уз изговарање формуле: „Крштава се раб/рабиња божија овом освећеном водом у име Оца и Сина и Св. Духа“. Ако болесник преживи, свештеник ће касније допунити обред крштења и Светом тајном миропомазања. Без свештеника или пастве нема Цркве. Или, како каже Св. Игњатије, Црква без епископа (свештеника) није Црква, као што ни епископ без цркве (пастве) такође није епископ. То је он рекао према ријечима премудрог Соломона, који каже: „У мноштву народа је слава цару; а кад нестаје народа, пропаст је владоцу” (ПрС. 14,28). Јер цар без народа није цар. Тако и свештеник без пастве и обрнуто, паства без свештенства није Црква.

Св. тајна јелеосвећења (освећења уља), како смо већ напоменули, дође као нека резервна Св. тајна за исповијест и причешће, па, по ријечима ап. Јакова: „Болује ли ко међу вама? Нека дозове презвитере црквене и нека се моле над њим помазавши га уљем у име Господње. И молитва вјере ће спасти болесника и подигнуће га Господ; и ако је гријехе учинио, опростиће му се” (5,14–15).

И поред тога што је ап. Јаков доста јасан у погледу примаоца ове Св. тајне и мјеста њеног обављања, у пракси то није тако. Апостол Јаков каже: „Болује ли ко међу вама?” Ово јасно говори коме је намјењена ова Св. тајна. То су они који су оболели од неке болести и нису у стању да дођу у храм ради исповијести и причешћа, те је потребно да свештеник дође у њихов дом. Наиме, правило је да би сваки болесник требало да се исповиједи и причести прије смрти. Али, када свештеник дође и увери се да не може да обави ове двије Св. тајне јер болесник, рецимо, није при свијести, не може да говори или гута, не може га исповиједити нити причестити, или само једно од ово двоје, онда ће прибјећи Светој тајни јелеосвећења. Јер је наш Господ Исус Христос предвидио све што нам је потребно за овај и онај будући живот, што је потврдио ап. Петар ријечима: „Пошто нам је Његова божанска сила даровала све што (нам) је потребно за живот и побожност, познањем Онога који нас позва славом и правом” (2. Пт. 1,3).

Што се тиче прималаца ове Св. тајне и мјеста њеног обављања, према ријечима ап. Јакова, требало би да буде све јасно, али у пракси то није баш тако. Наиме, по ријечима ап. Јакова, ова Св. тајна би требало да се обавља само над болесницима, и то у њиховим домовима, а не и у храмовима, чему нас учи и здрав разум. Међутим, Грци то обављају често у храмовима и помазују све присутне правдајући то да смо сви ми на неки начин болесни; ваљда мисле на гријех, да нема човјека који не гријеш, па по томе и да не болује. Ову праксу од Грка су прихватили и неки наши епископи и свештеници, па још и најављују када ће и гдје то бити – правећи од тога спектакл – што није добро. Сигурно је да Св. тајна јелеосвећења неће нашкодити никоме који је релативно здрав, али он нема потребе за њом. Што каже епископ Атанасије: „Све оно што је непотребно у обредима, треба изоставити”.

Једна друга лоша пракса са примјеном ове Свете тајне настала је под утицајем римокатоличког обреда: „последња помаст”, која се обавља над болесником кад је већ очигледно да ће умријети. Код нас су то људи повезали са Светом тајном миропомазања, па хоће да зову свештеника да над болесником обави ову Свету тајну, док му, народски речено, душа већ није у носу. И што је још горе: да му поп чита молитву не би ли брже умро да се више не пати! Света тајна јелеосвећења није никакав пандам римокатоличком обреду „последње помасти“. Али немојмо се бацати на римокатолике дрвљем и камењем, нису они криви за све! Руку на срце, и ми имамо сличан обред: „молитва на исходу душе”. Шта тада свештеник треба да ради? Да чучи поред болесника и чека да види када ће почети да умире, па да му тада чита ту молитву? За овакво схватање велики дио кривице сноси и свештенство због тога што чешће не разговарају на ову тему и објасне народу да Света тајна јелеосвећења није никаква молитва да болесник што прије и лакше умре, већ да оздрави! Зар свети апостол Јаков не каже: „И молитва вјере ће спасти тешког болесника и подигнуће га Господ, и ако је гријехе учинио, опростиће му се” (85, 15). То значи да ову Свету тајну вршимо ради оздрављења болеснога члана Цркве и опраштање његових гријехова, па ако

не оздрави и не подигне се од постеље, да не оде на онај свијет са неопроштеним гријесима.

Ову Свету тајну би, по неким прописима, требало да обавља седам свештеника, ваљда зато што се током обреда чита седам јеванђеља.

Претварање хљеба и вина у тијело Исусово – Установа Свете тајне Причешћа (евхаристије)

(Мт. 26, 26–29; Мк. 14, 22–25; Лк. 22, 19–20; Јн. 13, 21– 25; Јев. 4, 14)

Кад је ријеч о претварању хљеба у тијело Исусово и вина у крв Његову, које се понавља на свакој литургији, ту се онда не ради само о установљењу Св. тајне причешћа, него и о установљењу Новог савеза Бога и људи, који је Бог најавио још преко Јеремије говорећи: „Ево иду дани, говори Господ, када ћу учинити са домом Израилевијем и с домом Јудинијем Нови завјет, не као овај завјет који учиних са оцима њиховијем, кад их узе из земље мисирске, јер онај завјет мој они покварише, а ја им бејех муж, говори Господ, него ово је завјет што ћу учинити са домом Израилевијем послѣје ових дана, говори Господ: метнућу завјет свој у њих и на срца њихова написаћу га, и бићу им Бог и они ће ми бити народ. И неће више учити пријатељ пријатеља ни брат брата говорећи: познај Господа, јер ће ме знати од малог до великог, говори Господ; јер ћу им опростити безакоња њихова и гријехова њиховијех нећу више помињати“ (Јер. 31, 31–34; Јев. 8, 8– 12). „И очистићу их од сваког безакоња њихова којим ми сагријешисе и којима се одметнуше од мене“ (Јер. 33, 8). „Јер они преступише закон као Адам; што ме изневјерише“ (Ос. 6, 7).

Цитирајући ово, ап. Павле каже: „Јер да је први завјет био без мане, не би се тражило мјесто за други“ (Јев. 8, 7). „А кад вели Завјет Нови, први је учино застарјелим, а оно што застарјева и стари, близу је ишчезнућа“ (Јев. 8, 13).

Дакле, ради се о више догађаја, не само претварања хљеба у тијело Исусово и вина у крв Његову, то јест установљења Свете тајне причешћа, већ и установљења Новог Завјета, праштању гријехова и откривању тајне спасења човјека која је била сакривена од вјекова и покољења, која се тада јави светима у шта желе анђели завирити.

Установи цркве (Мт. 16, 18; Еф. 2, 20). Установи новог свештенства (Јев. 4, 14, 5, 16; 6, 13–17). Тако настаје највећа промјена у свијету, јер се Бог смиловао на свој народ. Разорио је ад и извео из њега праведнике у рај, а грјешнике у пакао; разорио државу ђавола и одузео му власт над људима, и још много другога. Више ништа није као што је било прије Христовог доласка. Због овога наведеног ово чудо захтјева много шире и обухватније објашњење него што мислимо. Практично, морамо поћи још од времена стварања свијета и човјека, које Мојсије започиње описивати ријечима: „У почетку створи Бог небо и земљу. А земља бјеше без обличија и пуста, и бјеше тама над безданом; и Дух Божији дизаше се над водом” (Пост. 1, 1–2).

Даље слиједи шестоднев. Првог дана створи Бог свјетлост, другога дана копно и море, трећега дана биље и дрвеће, четвртога дана сунце, мјесец и звијезде, петога дана рибе и птице по врстама њиховијем, шестог дана стоку, ситне животиње и звјери по врстама њиховијем (Пост. 1, 3–25).

Овдје морамо напоменути да јеврејска ријеч *ЈОМ* означава дан од 24 часа, а некад и хиљаду година, што нам говори ап. Петар када каже: „Али ово једино немојте превиђати, љубљени, да је један дан пред Господом као хиљаду година и хиљаду година као један дан” (2. Пет. 3, 8). Зато ове дане не треба схватати буквално, као што ми рачунамо. Могао је Бог све ово да створи одједном, али није хтио да би показао да све што је створио јесте ограничено простором и временом.

Друго: Бог прво ствара услове за оно што је наумио да створи; у томе се види мудрост Божија. Како каже псалмопјевац: „Како су велика дјела твоја Господе! Веома су дубоке помисли твоје” (Пс. 92, 5). „Господ је мудрошћу основао земљу и утврдио земљу разумом” (Пс. 3, 19).

Стварање човјека

Кад је дошао ред да створи човјека, Бог, који је до тада говорио „нека буде тако”, обраћа се некоме, и то у множини, што значи да се не ради о једном лицу него је више њих. Али из овога се не види колико их је и ко се коме обраћа говорерћи: „Да начинимо човјека по обличију као што смо ми, који ће бити господар од риба морских, и од птица небеских, и од стоке, и од цијеле земље, и од свијех животиња што се мичу по земљи. И створи Бог човјека по обличију својему, мушко и женско створи их” (Пост. 1, 26–27; Пс.8, 6; Мт. 19, 4).

Из овога се јасно види да је човјек у Божијој творевини нешто посебно, јер његовом стварању претходи савјет Св. Тројице. Додуше, из овога се стиха не види јасно да се ради о Св. Тројици; то дознајемо из каснијих јављања Бога људима. То је Бог постепено откривао преко изабраних људи. Иначе, појам о Св. Тројици у Старом Завјету само је назначен и није био довољно јасно откривен. Тек у Новом Завјету он добија јасну форму.

Даље што дознајемо из наведеног цитата јесте да Бог, све што је створио до човјека, није створио ништа слично себи.

Иако је човјек у почетку стварања створен последњи, он је створен да буде први у творевини. Како каже Св. апостол Јаков: „Сваки добри дар одзго је, силази од Оца свијетлости у којег нема узмјењивости ни сјенке промјене. Он нас је драговољно родио (произвео) ријечју Истине (преко свога Сина) да будемо као првина од Његових створења” (1, 17–18). Ово делимично читамо и у заамвој молитви на Светој Литургији.

Када Мојсије говори о стварању свијета и човјека, он прво говори уопштено, а потом се враћа на стварање човјека, гдје износи појединости о његовом стварању, те каже: „А створи Господ Бог човјека од праха земаљског и дуну му у нос дух животни; и поста човјек душа жива (живо биће)” (Пост. 2, 7). То значи да му је тијело сздао од већ постојеће материје и у њега удахнуо душу, која и јесте носилац Божијих особина, али

не и тијело, како мисле и уче неки богослови. О томе нас уче и Свето писмо и пракса (традиција) Цркве.

У отпусној молитви умрлих на Ускрс ово се потврђује ријечима: „Земљо, отвори се и прими онога који је негда од тебе Божијом руком саздан; јер оно што је по лику (Божијем), то Творац прими, а ти прими тијело своје” .

„Дух (душа) је оно што оживљава, тијело не користи ништа” (Јн. 6, 63). „Јер је свако тијело као трава и свака слава човјечија као цвијет травни; осуши се трава и цвијет његов отпаде“ (1. Пет. 1, 24). „Није ли душа претежнија од хране и тијело од одијела“, каже Исус Христос (Мт. 6, 25; Фил. 3, 21). Јер, као што је тијело без душе мртво, тако је и вјера без дијела мртва“ (Јк. 2, 26).

Приликом гетсимантске молитве, када Исус три пута затиче апостоле да спавају: „Дух је срчан, али је тијело слабо” (Мт. 26, 41).

Према томе, човјек је боголик по својој души, она је због тога највриједнија у цијелој Божијој творевини, што се може лако закључити из Исусових ријечи о идењу за њим, када каже: „Каква је корист човјеку ако сав свијет задобије, а души својој науди? Или какав ће откуп дати човјек за душу своју?” (Мт. 16, 26). Што значи да је једна душа човјечија вриједнија од цијеле Божије творевине, јер је боголика. Вриједнија је и од анђела, иако су они разумна бића већа снагом и моћи од човјека (2. Пет. 2, 11). Они нису створени као човјек боголиким, већ да служе Богу и човјеку, који је, привремено, слабији силом и снагом од анђела, али је створен са већом славом и чашћу од њих. Ово мјесто објашњава апостол Павле Јеврејима говорећи: „Коме од анђела рече: сједи мени са десне стране док положим непријатеље твоје за подножје ногама твојим” (Јев. 1, 13). „Заиста се не присаједини анђелима, него се присаједини сјемени Аврамову” (Јев. 2, 16). „Јер Бог не покори овај свијет анђелима” (Јев. 2, 5).

Рећи ће неки: то се односи на Исуса Христа. То је тачно, али тај иста апостол каже: „Јер онај који освећује и они који

се освећују, сви су од једнога; зато се не стиди да их називаш браћом говорећи: објавићу име твоје браћи својој, усред сабора ћу те пјесмама величати” (Јев. 2, 11–12; Пс. 22, 22 и 25). А пишући римским хришћанима каже: „Јер које води Дух Божији, они су синови Божији. Јер не примисте духа ропства да се опет бојите, него примисте Духа усиновљења којем вичемо: Ава, Оче! Овај Дух свједочи нашему духу (души) да смо дјеца Божија. А кад смо дјеца и насљедници смо; насљедници, дакле, Божији, а санасљедници Христови, пошто с њим страдамо да се с њим и прославимо. Јер мислим да страдања овога времена нису ништа према слави која ће нам се открити. Јер жарким ишчекивањем творевина очекује да се јаве синови Божији, јер се твар (творевина) покори таштини (ништавилу, не од своје воље, него због онога који је покори), са надом да ће се и сама твар ослободити на слободу славе дјече Божије. Јер знамо да сва твар заједно уздише и тугује до сада. А не само оно, него и ми који прве дарове Духа имамо; и ми сами у себи уздишемо чекајући усиновљење, избављење тијела нашег” ... „Јер које унапријед позна, унапријед одреди да буду саобразни лику Сина Његова, да он буде прворођени међу многим браћом” (Рим. 8, 14–23 и 29). Дакле, само из овога што смо навели види се да је човјек главни фактор у цијелој творевини и да је по слави и части већи и од анђела, за које ап. Павле пита: „Нису ли сви духови (анђели) за служење, који се шаљу да служе онима који ће наслиједити спасење?” (Јев. 1, 14). А Коринћанима каже: „Не знате ли да ћемо анђелима судити, а камо ли у стварима овога свијета?” (1. Кор. 6, 3; Дан. 7, 22; Отк. 3, 21).

Човијек је само привремено мањи снагом и силом од анђела, али је по части и слави већи од њих. „Јер Бог не покори овај свијет о којем говоримо анђелима“ (Јев. 2, 5), него Богочовијеку чија смо ми браћа, што значи и свима нама који се у име Исуса Христа крштењем обукосмо, како и пјевамо на крштењу: „Који се год у Христа крстисте у Христа се обукосте” (Гал. 2, 27).

Но, да не дужимо много о стварању свијета и човијека, о томе имамо неколико тумачења старијих светих отаца и учитеља

20

Цркве, која су углавном прихватили каснији тумачи шестоднева и само мало допустили. Међутим, сви они полазе од ријечи: „Створи Бог небо и земљу“, а оно „У почетку“ изостављају. То није ушло чак ни у Символ вјере, гдје пише: „Вјерујем у једнога Бога Оца, Сведрижитеља, творца неба и земље и свега видљивог и невидљивог...” Ово „...и свега видљивог и невидљивог” је као неки додатак и појашњење према посланици Колошанима (1, 16).

Под „небом”, или невидљивим, сви подразумевају духовни свијети (анђеле), а под „земљом” сав материјални свијет; било да се ради о тумачењу шестоднева или Сивола вјере. Али на оно „У почетку“ нико се не осврће, као да је то свима јасно. Међутим, да је тако ни ми се на то не бисмо освртали. Али убрзо ћемо се увјерити да то није ни много ученима јасно. Јер, ако узмемо у руке Библију са упоредним мјестима, видјећемо да се ово „У почетку” код Мојсија, чијим ријечима и почиње Библија, повезују са почетком Јеванђеља по Јовану, које почиње истим ријечима, што је погрешно схваћено да се ради о истој проблематици, а не о двије сасвим различите теме, само зато што је и на једном и на другом мјесту употребљен исти термин.

Међутим, код Мојсија се ради о стварању свијета, а код Јована о рађању Бога Сина од Бога Оца. Дакле, ради се о двије сасвим различите теме. Према томе, ово се не може повезивати као да се ради о истој. То су запазили преводиоци и уређивачи Светога писма на црквенословенски језик, па су код Јована умјесто ријечи *в начајле* (у почетку) употребљавали ријечи *од искона*, што му дође исто – од памтивјека, испочетка, одавно, одувијек. Проблем је у томе што је грчка ријеч *архи* погрешно схваћена и према томе преведена на црквенословенски и српски језик, јер није схваћена адвербијално и преведена са *у начелу*, као у латинском – у принципу, као и у свим другим језицима, па онда не би било забуне. (Видети рјечник црквенословенских ријечи од Петковића и од Живковића. (Видети рјечник црквенословенских ријечи од Дијаченка.)

Исто тако, ако се не пази, случај када су фарисеји једном приликом питали Исуса: „Ко си ти?”, а Он им одговори:

„Почетак, што вам и кажем” (Јн. 8, 25). И ово је требало другачије превести, јер Исус им говори да је Он одозго, а не од овога свијета, да је послан од Бога Оца и да им говори оно што му је Отац рекао, итд. Иначе, ако бисмо ово схватили буквално да је Бог Отац створио свијет у њему, нашли бисмо се у проблему на многим мјестима у Светом писму, као што су: „Јер је од њега и кроз њега и ради њега све” (Рим. 11, 36). Слично апостол Павле пише и Коринћанима, гдје каже: „Али ми имамо само једнога Бога Оца, од кога је све и за којега смо ми, и једнога Господа Исуса Христа кроз којега је све и ми за њега” (1. Кор. 8, 6). А Колошанима пише: „Јер њиме би саздано све што је на небесима и што је на земљи, што је видљиво и невидљиво, били пријестоли или господства, или началства, или власти: све је њиме и за њега створено” (1, 16).

Дакле, кроз Њега или преко Њега, а не у Њему – о чему смо већ прије говорили – јер, у супротном, свијет би био једнак Богу, био би вјечан или непромјенљив, а видимо да то није. Тако уче пантеисти, тј. да је свијет иманентан Богу. Мислимо да смо овим, бар донекле, појаснили неке појмове и недоумице које ће нам помоћи да лакше и боље схватимо оно о чему ћемо касније говорити.

А сада да се вратимо и разјаснимо шта значи код Мојсија оно „У почетку”.

Ми видимо да је сав видљиви свијет пролазан, да се мијења. А све што се мијења није вечно. То значи да има свој почетак и крај. „...јер је ово што се види привремено, а оно што се не види, вјечно” (2. Кор. 4, 18). Према томе, све што је створио Бог јесте ограничено. Чиме? Простором и временом. Бог прво ствара простор, али без ичега или икога у простору, још нема времена. Зато Бог одмах ствара анђеле, јер је њима довољан простор за постојање, те одмах почиње да траје вријеме. Ово је Бог створио у једном тренутку, само је поредак: простор – анђели – вријеме.

Зашто је ово толико важно да знамо? Зато што су неки научници, као Исак Њутн, тврдили да су вријеме и простор

22

бесконачни, тј. неограничени. Његову теорију оповргао је Руђер Бошковић доказавши да су вријеме и простор релативни.

То је, што се тиче науке, која је само потврдила оно што пише у Светом писму, из кога ћемо навести само неколико цитата који говоре о томе, као што су: „Тада одговори Господ Јову из вихора и рече: ко је то што замрачује савјест ријечима неразумног? Опаши се сада као човјек; ја ћу ти говорити, а ти ми казуј. Гдје си ти био када ја оснивах земљу? Знаш ли? Или ко је растегао уже преко ње? На чему су подножја њезина углављена? Или ко јој је метнуо камен угаони? ...кад поставих за њу уредбу своју и метну му пријеварнице и врата” (Јов 38, 1–6 и 10; ПрС. 30, 4). Па опет: „Ја сам начинио земљу и човјека на њој створио, ја сам разапео небеса својим рукама и свој војсци небеској дао заповијести” – говори Бог преко пророка Исаије (45, 12). Ово потврђује и апостол Павле говорећи: „Ти Господе, у почетку основа земљу и небеса су дјело руку твојих, они ће проћи, а ти остајеш, и све ће остарјети као одјело и као хаљину савићеш их и измјениће се, а ти си увијек исти и године твоје неће минути” (Јев. 1, 10–12). „А садашња небеса и земља остављена су његовом ријечју за огањ и чувају се за дан суда и погибао безбожних људи... А доћи ће дан Господњи као лупеж ноћу, у који ће небеса са хуком проћи, а стихије (небеска тијела) ће се ужарене распасти и земља и дјела што су на њој изгорјеће” (2. Пет. 3, 7 и 10; Мт. 24, 38 и даље; Отк. 20, 11).

О овоме је пророковао још пророк Исаија говорећи: „Гле, сви ће они као хаљина овјештати, мољац ће их појести” (50, 9). И опет говори Бог преко пророка Исаије: „Подигните к небу очи своје и погледајте даље на земљу; јер ће небеса ишчезнути као дим и земља ће као хаљина овјештати и који на њој живе помријеће такођер; а спасење ће моје остати до вијека и правде моје неће нестати” (Ис. 51, 6; 2. Пет. 3, 7).

Како видимо, Свето писмо нас јасно учи да је све што је створено промјенљиво и пролазно. Само је Бог (Творац) непромјенљив и вјечан, у њему нема никаквих промјена. Исто нас тако учи и традиција (пракса Цркве, од чега ћемо навести само два примјера од многих). „Ти који добровољно простиреш

небеса, друкчијим те показа Пречиста Богомати из које засија и јави се” (б. VI п. и. к. Св. ап. Вартоломеја и Варнаве). „Ти који си привео све из небића у биће (постојање), који си се оваплотио од неискусобрачне Дјевојке ради нас, Исмаила врага, који се бори против нас побједи, дарујући нашем народу побједу молитвама кнеза Лазара и оне која те је родила, Ријечи Божија” (б. VI п. и. к. Св. кнеза Лазара – Видовдан). „Јер је све ради вас, да благодат умножена кроз многе преобилује благодарењем на славу Божију” (2. Кор. 4, 15).

Зашто је ово важно да знамо и стално имамо на уму? Зато, јер ако нема промјене, онда би све било каквим га је Бог створио. Не би могли ни анђели ни људи да се усавршавају нити да згријеше или унизе своје достојанство. Када је Бог намјерио да створи човјека, лице које је до тада стварало свијет обраћа се некоме и каже: „Хајдете да створимо човјека као што смо ми”. А када га је створио, Мојсије каже: „И створи Бог човјека по облицију својему, по облицију својему створи га, мушко и женско створи их”. Многи се питају да ли је Бог одустао од своје првобитне намјере или се ради о нечему другом, те га је створио само сличним себи, а не као што је Он?

Прво: Бог није ни рекао да одмах ствара човјека, као што су они, нити је имао ту намјеру.

Друго: Бог је човјеку дао свој лик одмах, то јесет створио га сличним себи. Дао му је сва својства која има Он, али умањена; а оно да буде као Бог, тј. да се уподоби њему, дато му је потенцијално под одређеним условима. Према томе, није Бог одустао од своје намјере нити се предомислио.

О прародитељском гријеху – паду

Да би се човјек уподобио Богу и у потпуности по особинама постао као Он, тј. обожлио, Бог му даје заповијести. Обично сви кажемо заповијест, међутим, није једна него три: да га обрађује, чува и да не једе плодове са дрвета знања добра и зла, јер ће у исти дан умријети (Пост. 2, 15–16).

Заповијести које су садржале сав закон који је дао Бог човјеку биле су неминовне, јер, како каже ап. Павле: „...гдје нема закона, нема ни пријеступа” (Рим. 4, 15). Ако нема закона, онда нема шта ни да се преступи. Зато је он био неминован да се види да ли човјек испуњава закон који му је дао Бог, или их не извршава. Једноставно, закон је мјерило савеза Бога и човјека.

Међутим, познато је шта се десило. Ђаво у облику змије преварио је Еву и наговорио је да убере и окуси забрањени плод, па ће одмах постати као Бог. Ђаво не поставља рђав циљ, него рђаво средство да се до њега дође. Ђаво је приступио Еви јер она није сазнала заповијест директно од Бога, него од Адама, јер је Бог заповједи дао Адаму прије него што је створио Еву и удружио је са Адамом. Ева је убрала плод са забрањеног дрвета, окусила га и донијела и дала Адаму да и он окуси; тако су прекршили Божију заповијест и постали смртни, слуге ђавола.

Обично се и на Истоку и на Западу говори да је Ева убрала јабуку, окусила је и дала Адаму, те је и он окусио. Ово се може наћи и у озбиљним уџбеницима, иако се у Светом писму нигдје, али баш нигдје, не спомиње врста забрањеног плода! Ово мишљење је произашло из митологије у чијим се предањима јабука узима као симбол раздора. Тако у грчкој митологији постоји предање како је богиња Ирида хтјела да посвађа неке богиње тако што је бацила међу њих јабуку са натписом „најљепшој”. За јабуку су се бориле три богиње: Гера, Атина и Афродита. Спор међу богињама је разријешио Парис додјеливши јабуку Афродити.

Иначе, у неким другим предањима јабука симболизује сазнање које дарује бесмртност или сазнање које даје пад. То је прихватљиво учење. Вјероватно су под утицајем поменуте митологије многи хришћани, чак и богослови, прихватили мишљење да је забрањени плод у рају била јабука, иако се нигдје не каже које је врсте био забрањени плод.

Међутим, овдје није крај бесмисленим питањима. Има их још, као што је: зар је Бог толико немилосрдан да због

једне јабуке казни људе смрћу? Зар је једна јабука била толико вриједна? Ово је покушај умањивања гријеха. Забрањени плод је био само средство. Гријех се не састоји у плоду, већ у преступању Божије заповијести и он није мали, како га неки покушавају приказати. Окренимо медаљу са друге стране и погледајмо је.

Адам и Ева су прво починили крађу узимајући оно што им не припада. Друго: иако су били упозорени од Бога да ће умријети, тј. постати смртни ако окусе забрањени плод, они су то ипак учинили и тиме починили самоубиство и убиство свега свог, будућег потомства. Треће: показали су непослушност своме творцу, а послушали његовог противника ђавола. Четврто: када су чули да Бог долази у врт, они су се сакрили од свевидећег и свезнајућег Бога, што показује да им је разум већ умањен и да не размишљају рационално. До тада су једва чекали да се Бог појави, разговара са њима, а сада га се плаше јер су свијесни да су погријешили. Даље, Адам умјесто да се покаје и замоли Бога за опроштај, покушава своју кривицу да свали на Бога. Наиме, када су Адам и Ева преступили Божију заповијест, прво што су осјетили јесте да су голи и било их је срамота да се такви појаве пред Богом, па су сплели себи прегаче да покрију своју голотињу. До тада то нису осјећали јер су били безгријешни, што значи да је гријех почео одмах да дјелује. Чувши глас да Бог долази у врт, Адам и Ева покушавају да се сакрију. То показује да им је разум помрачен, јер се сакривају од свезнајућег и свевидећег Бога. Када је Бог зовнуо Адама викнувши му: „Гдје си? А он му рече: чух глас твој у врту, па се поплаших, јер сам го, те се сакрих” (Пост. 3, 9–10). Умјесто да каже шта је урадио, Адам лаже. А Бог рече: „Ко ти каза да си го? Да ниси јео са онога дрвета што сам ти забранио да једеш са њега?” (Пост. 3, 11). Адам ни тада не признаје да је згријешно и не тражи опроштај, већ покушава да окриви Бога говорећи: „Жена коју си удружио са мном, она ми даде с дрвета, те једох, а Господ Бог рече жени: зашто си то учинила? А жена одговори: змија ме превари те једох” (Пост. 3, 12–13). Ева покушава да свали кривицу на змију, тј. ђавола. И она покушава да се оправда умјесто да се покаје.

Ово је карактеристика гријеха од Адама и Еве до данас. Прво покушавамо да га прикријемо, онда лажемо, а када то не може да прође, онда покушавамо да окривимо друге, па и самога Бога.

Тако је човјек пао у гријех и постао смртан. Међутим, Бог није потпуно одбацио човјека и оставио га без наде, већ му даје обећање да ће послати Спаситеља. А „змији” рече: „Када си то учинила, да си проклета мимо сваке животиње и мимо сваке звијери пољске: на трбуху да се вучеш и прах да једеш са својега вијека. И још мећем непријатељство између тебе и жене и сјемена твојега и сјемена њезина; оно ће ти на главу стајати и ти ћеш га у пету уједати (Пост. 3, 14–15).

Олакшавајућа околност за човјека била је та што Ева није дошла сама на идеју да убере и окуси забрањени плод воћа, већ је била наговорена на то. Зато Бог није одмах одбацио човјека, као анђеле који су се својом вољом, без наговора, супротставили Богу. Али и због тога што је човјек створен боголиким, а анђели нису, и што је Бог рекао да ће створити човјека као што је Он. А „Бог није човјек да лаже, ни син човјечији да се каје. Што каже неће ли учинити, и што рече неће ли извршити?” (Бр. 23, 19). „И доиста, јунак Израилев неће слагати нити ће се раскајати; јер није човјек гријешан да се каје” (1. Сол. 15, 29). Што Бог науми, ни човјек ни ђаволи не могу да га спријече или омету да то оствари, само што ће све ићи другачије „за наду вјечнога живота који прије вјечних времена обећа Бог који не обмањује” (Тит. 1, 2). „Да бисмо у двијема непоколебљивим стварима, у којима је немогуће да Бог превари, имали моћну утјеху ми који смо прибјегли да се држимо наде која је пред нама” (Јев. 6, 18). „Јер неће свагда бити заборављен убоги и нада невољницима неће никад погинути”, каже још псалмопјевац (Пс. 9, 18; 107, 5) и пророк Исаија (9, 2).

Бог се само повремено јављао људима и откривао им своју вољу и намјере преко својих изабраних људи, који су се држали закона и ријечи Божије, те им уливао наду у избављење из стања у које су запали. Али људи су све више и више тонули у гријех, док није остао само Ној са својом женом, три сина и

три снаје, који су се још држали Божијих заповијести и слушали Бога. Зато је Бог одлучио да помори тај стари свијет потопом јер је био толико огрезао у гријеху да му више није било повратка ни поправка (Пост. гл. 7 и 8).

Бог је учинио нови савез са Нојем и дао му закон по којем ће се управљати он и његово потомство, од кога се намножио нови свијет (Пост. гл. 9 и 10). Али је и тај нови свијет убразо почео да гријеш и удаљава се од Бога, док није остао само Аврам са Саром и њихов синовац Лот са својим слугама и чељади који су се још у свему држали заповијести Божијих. Бог је тада одлучио да са Аврамом учини нови савез и изведе га из Ура халдејског, из земље Харона (доњи дио Месопотамије – данашњи Ирак) и одведе их у Ханан – земљу обећану (данашњи Израел), гдје су живјела мања семитска племена која су мање отпала од Бога, те је била и мања опасност да Аврам и његово будуће потомство потпадне под туђи вјерски утицај.

Остале народе Бог је пустио да иду својим путем. Они су имали само природни закон који је Бог дао човјеку у срце и предање дато људима до Аврама, али не и пуноћу откровења као изабрани народ Божији – Израиљци, за које псалмопјевац каже: „Он (Бог) је јавио ријеч своју Јакову, наредбе и судове своје Израиљу. Ово није учинио ниједном другом народу и судова његовијех они не знају” (Пс. 147, 19–20; Ис. 9, 8; Рим. 3, 2). И не само то: Бог је учинио Израиљце синовима својим (в. Исх. 4, 22; Ос. 11, 1; Јер. 31, 9). Од тада су Израиљци носиоци Богооткровења. Цијела историја Израиљаца је месијанска, а поједине личности симболи Месије.

Иако вођени „Божијом руком”, Израиљци су пролазили кроз разна искушења током своје историје. Било је ту отпадништва од вјере и утицаја разних многобожачких вјеровања и поробљавања, али је, и поред свих искушења, увијек било и оних који нису отпали од своје вјере. Тако је, у вријеме израиљског цара Ахава, који је био ожењен Језавељом, ћерком Евтала, цара сидонскога, а која је била многобошкиња и са собом довела валове жреце, дошло до великог отпадништва вјере у Бога Израиљевог (в. 1. цар. 16, 29–34). Због критике цара Ахава

28

после довођења у Израиљ валових жречева и градње храмова богу Валу, те што је Илија побио Валове жречеве, Језавела је хтјела да убије пророка Илију, па се он склонио на гору Божију Хорив (1. цар. 19, 8), гдје је почео јадиковати како је остао сам који није приклонио кољена богу Валу. А Бог му се јави и рече да је у Израиљу остало још „седам тисућа, од којих ниједан не савише кољена пред Валом нити га устима својим цјеливаше“ (1. цар. 19, 18; Рим. 11, 4).

Слично пророку Илији, и други су јадиковали и дозивали Бога да дође. Тако псалмопјевац каже: „Господе, савиј небеса своја и сиђи; дотакни се горе и задимиће се“ (Пс. 144, 5). Сличних јадиковки било је много, као што су: „Призивали Бога Вишњег, Бога који ми добро чини, да пошаље с неба и сачува ме, да посрами онога који тражи да ме прождере; да пошаље Бог милост своју“ (Пс. 57, 2–3). „Избави ме од оних који чине безакоња и од крвопија сачувај ме“ (Пс. 59, 2). „Устани што спаваш, Господе! Пробуди се, немој (нас) одбацити за свагда. Зашто кријеш лице своје? Заборављаш невољу и муку нашу? Душа наша паде у прах, тијело је наше бачено на земљу. Устани, помоћи наша, и избави нас ради милости своје“ (Пс. 44 23–26). „Пробуди се, устани на суд мој, Боже мој и Господе, и на парницу моју“ (35, 23).

Али, са друге стране, било је и наде у утјехе. Тако псалмопјевац каже: „Ако ћеш гледати на безакоње Господе, Господе, ко ће остати? Али је у тебе праштање, да би те се бојали (Пс. 130, 3–4). Јер се Бог не гњеви стално, нити се довијека срдџи“ (Пс. 103, 9; и даље). Ово и Бог потврђује преко пророка Исаије говорећи: „Јер се нећу стално препирати, нити ћу се довијека гневити, јер би ишчезао преда мношвом дух и душе које сам створио“ (57, 16). И опет псалмопјевац говори: „Стави на Господа бремене своје и он ће те поткријепити. Неће дати да праведник довијека посрне“ (Пс. 55, 27; в. и Пс. 37, 5; 55, 22; ПрС. 16, 3). А касније и: „Па ће се радовати сви који се у тебе уздају“ (Пс. 5, 11). На ово упућују и препоручују апостоли Петар (1. Пет. 5, 7; 2. Пет. 1, 5) и Павле (Фил. 4, 6).

Иако је Бог постепено откривао своје намјере о доласку Спаситеља, чак и о начину спасавања човјека, ни богоизабрани

народ Божији – Израиљци нису могли да проникну у тајне Божије; зато је још псалмопјевац задивљен недокучивошћу Божијих планова када каже: „Како су ми недокучиве помисли твоје, Боже! Како им је велики број!” (Пс. 139, 17). Бог је још на превјечном савјету одредио како ће и када послати човјеку Спаситеља. Јер, како смо већ напоменули, Бог не одустаје од своје намјере да учини човјека као што је Он. Како каже пророк Исаија: „Закле се Господ над војскама говорећи: доиста ће бити и како сам смислио и како сам науmio извршиће се” (14, 24).

О Богооваплоћењу Сина Божијега

И заиста, како каже апостол Павле: „А кад дође пуноћа времена, посла Бог Сина својега, који се роди од жене, који би под законом да избави оне који су под законом, да примимо усиновљење. А пошто сте синови, посла Бог (Отац) Духа Сина својега у срца ваша, који виче: Ава, Оче! Тако ниси више роб, него син; ако ли си син и наслиједник си Божији кроз Христа” (Гал. 4, 4–7).

„Обзнанивши нам тајну воље своје, по благовољењу својему које унапријед одреди у њему за остварење пуноће времена, да се све састави у Христу, оно што је на небу и што је на земљи, у Њему, у којем и постасмо наслиједници унапријед одређени према намјери Онога који све чини по савјету воље своје, да будемо на похвалу славе његове, ми који смо се унапријед надали у Христа, у којему ви, чувши ријеч истине, јеванђеље спасења вашег и повјеровавши у њега, бисте запечаћени обећаним Духом Светим, који је залог наследства нашега, за избављење тековине, на похвалу славе његове” (Еф. 1, 9–14; в. 1. Пет. 1, 18–20).

Из наведених стихова јасно се види да Бог чини све по плану и како је рекао још у рају Адаму и Еви, а касније откривао поједине детаље, али старозавијетни људи то нису могли да схвате. Тек када је Бог Отац послао Сина својега, који је постао и човјек, рођен од жене ради нас људи и нашега

спасења. (Напомена: апостоли употребљавају именицу *жена* у смислу рода, а не њене улоге.) Већ смо више пута рекли: не само старозавијетни људи него и новозавијетни, па и сами апостоли, мало су што од Богооткровења могли да схвате јер им је вјера била слаба. Али то није никакво чудо, јер ни анђели који су, како каже апостол Петар, „већи снагом и силом” (2. Пет. 2, 11, а о чему смо већ говорили), нису могли да проникну у Божију тајну спасења рода људског. Нама је данас много лакше да ту тајну, бар донекле, схватимо захваљујући апостолима и њиховим ученицима, а посебно апостолу Павлу. Сви они су, примивши благодат Светога Духа (в. Рим. 1, 5 и друго), својим просвијећеним умом појаснили Божије тајне. Али, како смо видјели и тек ћемо видјети, код нас има доста лутања и заблуда, што само потврђује мишљење апостола Павла да је Свето писмо неистраживо (Рим. 11, 23; Еф. 3, 8). „Јер ко позна ум Господњи? Или ко му би савјетник?” (Рим. 11, 24; Ис. 40, 13).

Дакле, Бог Отац је одлучио да се Бог Син оваплоти и постане човјек, што је и најавио преко пророка, готово до у детаље, те да ће Он пострадали за род људски и васкрснути да би онима који се покају и приме Га као свога Спаситеља даровао у будућем царству своме, животу вјечном.

Многи се питају: зашто је Бог изабрао баш овај начин да спасава човјечанство и приведе га ономе што је наумио и рекао прије него што је створио човјека? Неко је још давно дао лаконски одговор на то питање – да је то био најбољи начин. Овај закључак су сви прихватили, али нико не даје одговор на питање зашто је ово био најбољи начин да се Бог Син оваплоти, тј. да прими људско тијело на себе и жртвује га на крсту ради нас људи и нашег спасења када је имао на располагању колико год је хтио начина да спаси човјека. На примједбу да је Бог могао једноставно опростити човјеку гријехе „мудраци“ опет додају лаконски одговор да би човјек олако схватио гријех и поново згријешео, те тако поново у недоглед. Све су ово, како рекосмо, „лаконски“ одговори да се не бисмо много трудили и тражили да видимо да ли се иза ове Божије одлуке крије још нешто. Да је ово био најбољи начин, јесте неспорно, јер Бог се

увијек руководи идејом највишег добра и чини увијек оно што је најбоље. Он другачије и не може, јер онда не би био свезнајући и свемогући, не би био Бог него само неко моћно биће које може да изабере, тј. уради и нешто лошије од најбољега.

На ово питање најбољи и најдиректнији одговор даје нам апостол Павле, који каже: „Као што кроз једнога човјека уђе гријех у свијет и кроз гријех смрт, тако и смрт уђе у све људе пошто сви сагријешеше” (Рим. 5, 12; 6, 23). А на другом мјесту каже: „Пошто је кроз човјека смрт, кроз човјека је и васкрсење мртвих. Јер, као што у Адаму сви умиру, тако ће у Христу сви оживјети; но, свако у своје реду: првенац Христос, а потом о Његовом доласку они који су Христови” (1. Кор. 15, 21–23).

Апостол Павле нам је овим јасно ставио до знања зашто је потребно да се Бог Син оваплоти и постане Богочовјек, тј. прими на себе тијело смртога човјека, пострада ради нас и васкрсењем побједи смрт и ђавола.

Још преко пророка Исаје и Јеремије Бог је рекао: „Доиста ће бити како сам наумио, и како сам замислио оствариће се” (Ис. 14, 24; Јер. 51, 12).

Бог никада не одустаје од свога плана и намјере, јер је неизмјенљив и све Његове намјере су неизмјенљиве.

И заиста, како рече апостол Павле: „А када дође пуноћа времена, посла Бог Сина својега, који се роди од жене, који би под законом” (Гал. 4, 4).

Када апостол Павле каже: „А када дође пуноћа времена...”, то се односи на вријеме које је Бог Отац одредио да пошаље Сина својега, који се роди од жене, тј. да прими људско тијело и сједини се са њим у једну личност – Богочовјека, у којој је свака природа задржала своја својства: Божанска божанску, а човјечанска човјечанску, како и пјевамо у васкрсном догматику осмог гласа. Зато апостол Павле наглашава „који би под законом”. Иначе, да су се обе природе сјединиле у једну, онда не би могао бити под законом смрти, а без смрти нема

васкрсења. „Јер је плата за гријех смрт, а дар Божији је живот вјечни у Христу Исусу, Господу нашем” (Рим. 6, 23).

Црквени пјесник укратко и једноставно објашњава оваплоћење Сина Божијега овако: „Који је сада син Дјевојке, прије свега се показао познат не (као) други од виђенога, који једини обитава, савршен у обема природама”.

Бог Син се оваплотио од дјевојке, како је Бог рекао још преко пророка Исаије: „Ето, дјевојка ће зачети и родиће сина и надјенуће му име Емануило” (Ис. 7, 14). „Што ће рећи с нама Бог” (Мт. 1, 23).

Шта значи ово „с нама Бог”? Значи: Бог у људској природи или оваплоћени Бог.

Како се наглашава у једној црквеној пјесми: „Горе без матере, доље без оца”. „Отац изволи ријеч, тијело ријеч поста и Дјевојка роди Бога оваплоћенога”.

Зашто се у Светом писму и у црквеној пракси стално наглашава женска страна и Бог, а људска искључује? Зато што би тијело које би било рођено од мужа и жене било гријешно, као и свако друго људско тијело, па не би имало никакву вриједност. Још псалмопјевац Давид говори: „Гле, у безакоњу родих се и у гријеху заче ме мати моја” (Пс. 51, 5). Од огрјеховљених људи није се могао родити безгријешан човјек. Како каже Јов: „Ко ће чисто из нечистог изводити? Нико! (14, 4). „И како ће човјек бити праведан пред Богом? И како ће чист бити човјек од жене? Гле, ни мјесец не би сјао, ни звијезде не би биле чисте пред њима а камоли човјек, црв и син човјечији мољац” (Јов. 25, 4–6). „Са чистим чисто, а са неваљалијем супротно њему” (Пс. 18, 26).

Према томе, Спаситељ свијета је требало да прими људско тијело од безгријешне жене да би његово тијело било без гријеха, јер жртва је само таквог тијела имала вриједност и могла да заглади гријех. Али како да се роди такав када су сви људи под гријехом? (Јов. 14, 17; 15, 14; 25, 4; Пс. 14, 2–3).

Но, Бог не би био то што јесте да нема начине да оствари оно што је наумио. Зато прави изузетак, искључује мушку страну, а ону преко које ће се оваплотити и од ње чисте примити безгрјешно тијело очистио је Духом Светим од сваког гријеха прије него ли је Бог Син у њену утробу зачео себи тијело и сјединио се са њим.

Када апостол Матеј описује оваплоћење Господа Исуса Христа, он је доста штур и нејасан. Он каже: „Када је мати његова Марија била обручена Јосифу, а прије него што се бејаху састали, нађе се да је затрудњела од Духа Светога” (1, 18). Ова формулација је ушла и у Символ вјере, где се каже: „... који је ради нас људи и ради нашега спасења сишао с небеса и оваплотио се од Духа Светога и Марије Дјеве и постао човјек”.

Оваква формулација за неупућене доста је нејасна и може да се схвати погрјешно; као да је Дух Свети отац по тијелу Исуса Христа. Међутим, приједлог „од” је временско-просторни приједлог, што у конкретном случају значи да дјевојка Марија није зачала Исуса Христа прије него што ју је Дух Свети очистио од сваког гријеха да би се у њену утробу могао уселити Бог Син и зачети себи безгрјешно тијело. То је био једини могући начин да се у женској утроби зачне безгрјешно тијело и да се са њим сједини Бог Син. Јер, како већ рекосмо, „чисто са чистим, а са нечистим супротно њему” (Пс, 18, 26).

Јеванђелист Лука много је детаљнији и јаснији. Зато ћемо се мало више ослонити на његов извјештај о зачећу и рађању Исуса Христа. Он каже: „А у шести мјесец послан би од Бога анђео Гаврило у град галилејски по имену Назарет, дјевојци зарученој за мужа Јосифа, из дома Давидова; и рече: Радуј се, благодатна! Господ је с тобом, благословена си ти међу женама! А она, видјевши га, уплаши се од ријечи његове и мишљаше: какав би ово поздрав?” Она је одмах помислила да ли је она та која ће родити Спаситеља свијета. Од тога јој је срце уздрхтало и то ју је уплашило. Дакле, она се није уплашила анђела Гаврила, јер га је добро познавала пошто јој се често јављао и поучавао је док је боравила при храму, већ од његовог неубичајног поздрава.

Видјевши да се она уплашила, анђео је брзо тјеша и наставља да говори ради чега јој је послан, говорећи: „Не бој се, Марија, јер си нашла благодат у Бога! И, ево, зачећеш и родићеш сина и надјени му име Исус. Он ће бити велики и назваће се син Вишњег и даће му Господ Бог пријесто Давида оца његова; и цароваће над домом Јаковљевијем увијек и царству његовом неће бити краја” (Лк. 1, 26–33).

Име *Исус* је било у то вријеме често, зато му Бог и не даје неко неуобичајено име које би било упадљиво, већ често и обично. Касније је оно постало ријетко. Хришћани из поштовања нису давали својој дјеци име Исус, а противници хришћанства из мржње.

Дјевојка Марија је пажљиво саслушала шта јој говори анђео Гаврило, као изасланик Божији, и онда га упита: „Како ће то бити када ја не знам за мужа?” (Лк. 1, 34). Другим ријечима: ти знаш да сам ја дала завјет дјевојаштва Богу, а ове заруке су само да прикрију моје дјевојаштво. Зато се у многим богослужбеним пјесмама Јосиф назива њезиним заштитником, а не мужем. Он треба да пред свијетом и законом представља њеног мужа, а у пракси је заштитник њеног завјета. Зато она и пита анђела: како ће то бити кад ја не знам за мужа? Јасније би било када би писало: „...кад ја нећу да знам за мужа”.

Код Јевреја је постојао закон, још од Мојсија, по коме је свака дјевојчица са навршених 14 година живота постајала брачно пунолетна и требало је да се уда. Пошто је Марија дала завет доживотне безбрачности, у таквим случајевима би свештеници пронашли неког остарјелог удовог човјека и заручили је за њега, јер је постојао један други закон по коме би дјевојка која није заручена или удата, ако се нађе да је трудна, морала бити каменована пред вратима шатора оца својега (Понз. 22, 20–21). Зато је требало да Марија буде заручена и тиме заштићена од могућности да буде каменована када затрудни, али и да се љаво превари, да је поштеди искушења, јер је љаво мотрио на побожне дјевојке, а ова је заручена и мислио је: она не може бити мати Спаситеља свијета, мада је и љаво знао да ће Спаситеља родити дјевојка. Тако је задовољен закон и обманут љаво.

На Маријино питање „како ће то бити?“, с обзиром на већ изнесено, анђеоло јој каже: „Дух Свети доћи ће на тебе и сила Вишњег осјениће те; зато и оно што ће се родити биће свето и назваће се Син Божији” (Лк. 1, 35). И, као пример да је Богу све могуће, саопштава јој да је њена рођака Јелисавета, иако већ у поодмаклим годинама, већ шести месец трудна, мада је зову нероткињом. „Јер је у Бога све могуће” (Лк. 1, 36–37). Иако је Марија била веома млада, тек се задјевојчила, она је била мудра и веома опрезна, јер је знала да се ђаво може претворити у анђела свијетла (в. 2. Кор. 11, 14). Она се држи онога што ће апостол Јован касније савјетовати хришћанима: „Љубљени, не вјерујте свакоме духу, него испитујте духове јесу ли од Бога (послани)...” (1. Јн. 4, 1).

Иако је она познавала анђела Гаврила, она га ипак провјерава да се увери да је то што јој предлаже и говори од Бога. Она није као Ева непрезна и „не посумња као Сара у шатору” (в. 6. по III сједалном II недјеље Ускршег поста), нити тражи знак као Захарија (в. Лк. 1, 18).

Када је Марија саслушала све ријечи и објашњење анђела Гаврила, тек онда без дилеме и поговора, рече: „Ево слушкиње Господње, нека ми буде по ријечи твојој!” И када је она дала пристанак на то што јој Бог предлаже преко анђела Гаврила, овај отиде од ње (Јн. 1, 38).

Неки ће се можда упитати: зашто Бог тражи пристанак од дјевојке Марије када Он може да чини што год хоће?

Када је Бог створио човјека у рају, Он га није створио ни бесмртним ни смртним, већ са могућношћу и за једно и за друго. Зато му је дао слободу воље, као највиши и неприкосновени дар, да може сам да одлучује хоће ли слушати Бога и држати се Његових заповијести, те постати бесмртан као Бог, или неће. Нажалост, човјек је погазио савез са Богом и постао смртан.

Неки кажу: зашто Бог није спријечио човјека да погријеш? Одговор је прост – онда би му укинуо слободу воље. Бог није створио човјека за слугу или роба, већ себи за партнера;

36

зато га не спречава и не приморава на добро, већ привољава. Исто као онда у рају, сада дјевојку Марију привољава да из љубави према Богу пристане да буде матер Спаситеља свијета, јер је Бог љубав (1. Јн. 4, 8). Зато и биће које ствара слично себи хоће да све чини из љубави као што и Он чини.

Друго што запажамо из Лукиног описа о зачећу Господа Исуса Христа, за разлику од Матеја и Символа вјере, видимо да се овдје ради о двије радње.

Једна је радња силазак Светога Духа на дјевојку Марију, а друга зачеће од силе Вишњег. Зашто је било потребно да прво сиђе Свети Дух на њу? Зато да је очисти од сваког гријеха, јер она није безгријешно зачета, како уче римокатолици, а требало је да буде очишћена од сваког гријеха како би могла родити безгријешнога Богочовјека, а таква није могла постати јер се прародитељски гријех наслеђује зачећем и рађањем, па је требало да се очисти и од тога гријеха. А другог начина није било да се ико ослободи одговорности за прародитељски гријех, јер у Старом завету није било Цркве. Зато је требало да сиђе на њу Дух Свети и очисти је и од тога гријеха, а личних није имала, како би се Бог Вишњи уселио у њену очишћену утробу и како би оно што ће се родити било свето (чисто од било каквог гријеха).

Црквени пјесници су ово одлично схватили и појанисали црквеним пјесмама које су уграђене у црквену праксу, од којих ћемо навести свега неколико, као што су: „Желећи спасти од трулежи целу човјекову природу, Творац и Господ усели се у утробу очишћену Светим Духом, неизрециво се саобрази (нама) (б. 5. п. к. Службе св. Климента, еп. анкирског). „Осветивши душу и предочистивши тијело, наиласком Светог Духа на тебе, сва непорочна, сила се Вишњег зачала у утроби твојој” (б. 7. п. к. Службе св. Софонија). „Син и Слово Божије Беспочетно примивши на Себе тијело, Син Дјевојци бива благовољењем Оца и садејством Божанственога Духа, обнови сав мој пропадљиви лик као свемогући” (б. 9. п. к. Службе св. Климента, еп. анкирског).

Овако нас учи Света Православна Црква и један од највећих богослова и догматичара св. Јован Дамаскин, који каже:

„Пошто се Дјевојка сагласила са ријечју Господњом коју јој је анђеоло донио, на њу је сишао Дух Свети, очистио је и подарио јој силу да прими Божанствено Слово, као и силу да роди. И тада ју је, као неко божанско сјеме осјенила ипостасна Премудрост и сила Преузвишенога Бога. Син Божији, који је једносуштан са Оцем, од њене свете и пречисте крви образовао је себи тијело, одухотворено душом словесном и разумом, првину нашега спасења; не путем сјемеа него творачки, кроз Духа Светога. При томе се човјечански лик није формирао постепеним додавањем, него се одједанпут усавршио. Син Бог Слово служио је тијелу као ипостас. Јер се Божанско Слово није сјединило са тијелом, које је већ имало независно постојање, већ је, уселивши се у утробу Свете Дјевојке у својој сопственој Ипостаси, не притјеснивши је (присиливши), узео на себе од чисте крви Приснодјевојке тијело, одухотворено душом словесном и разумом. Узевши на себе првину човјечанског састава, само је слово постало Ипостасија тијела, тако да је тијело, чим се образовало, у исто вријеме било тијело Бога Слова и уједно са тим тјелом одухотворено, мислеће и разумно. Стога ми не говоримо о човјеку обоженоме него о Богу очеловјеченом. Јер сâм Онај који је по природи савршени Бог, постаде по природи савршени човјек; и при томе не измјени своју природу нити се природно оваплоти, него се са примљеним од Свете Дјевојке тијелом оживотвореним духом и мислијећим разумом, које је у Њему добило своје биће, ипостасно сјединио, и то несливено, неизмјенљиво, неразлучиво и вјечно, не претворивши природу свога Божанства нити начинивши словесну природу из своје Божанске природе и човјечанске природе коју је узео на себе” (цит. по У. Поповић, „Догматика”, књ. II с. 145–146).

„Сила Вишњега те, Дјевојко, осјени наиласком Божанственог Духа и тада, несхватљиво свакој природи, Господ тијело и душу оживотвори, присједини себи и оста у тој природи” (б. IV п. к. I гл. у суботу на повечерју).

Овакво учење је у потпуности у сагласју са Светим писмом, по коме се под силом Вишњега подразумијева Бог Син, а не Бог Дух Свети. Још преко пророка Исаије Бог Отац, који

38

је Творац свијета, каже: „Еда ли ја, који отварам материцу, не могу родити? Вели Господ, еда ли ћу ја, који дајем да се рађа, бити без порода? Вели Господ твој” (Ис. 66, 9). А Захарија, отац Јована Крститеља: „...испуни се Духа Светога и пророкова говорећи: ...И ти, дијете, назваћеш се пророк Вишњег; јер ћеш ићи напријед пред лицем Господњим да му приправиш пут” (Лк. 1, 67 и 76 и друго в. Пс. 47, 2; 72, 11; 87, 5; 93, 4; Ис. 33, 5–6; 54, 5; Мт. 21, 9 итд.). Јер је Бог Отац створио све кроз Њега (Бога Сина) и за Њега (в. Рим. 11, 36; 1. Кор. 8, 6; Кол. 1, 16; Јев. 2, 10; ПрС. 16, 4).

Пошто је анђео отишао: „Марија, уставши оних дана, отиде хитро у горски крај, у град Јудин (Наин). И уђе у дом Захаријин и поздрави Јелисавету. А кад Јелисавета чу поздрав Маријин, заигра дијете у утроби њезиној и Јелисавета се испуни Духа Светога и повика узвишеним гласом и рече: Благословена си ти међу женама и благословен је плод уторбе твоје! И откуд ово да дође мати Господа мојега мени? Јер, где, када глас поздрава твога дође у уши моје, заигра дијете од радости у утроби мојој. И благо оној која вјерова да ће се извршити што јој је казао Господ” (Лк. 1, 39–45).

Марија је остала код Јелисавете око три мјесеца и вратила се дому своме.

Вративши се назад у Назарет, Марија је све своје бриге ставила на Бога и потпуно се предала његовој вољи и бризи. Она је поступила према Светом писму, које је добро знала, научена од анђела, свештеника и оних побожних удових старица које су посветиле остатак свог живота Богу и служењу храму. Њој је унутрашњи глас говорио: „Предај Господу пут свој и уздај се у њега, он ће учинити” (Пс. 37, 5). „Стави на Господа надање своје и он ће те поткријепити, неће дати довјека праведнику да посрне” (Пс. 55, 22). „У Господа се смири душа моја, јер је у њему нада моја” (Пс. 62, 5). „Јер си ти надање моје. Господ је поуздање моје од младости моје. Тебе се држим од рођења од утробе матере моје, ти си бранич мој; тобом се хвалим свагда” (Пс. 71, 5–6).

Зато она никоме не говори шта се дешава са њом, већ све препушта Богу, нека он открива коме хоће, као Јелисавети, јер њој ионако не би вјеровали. Зато псалмопјевац и каже: „Благо оное који на Господа стави надање своје” (Пс. 40, 5).

Али трудноћа се није могла прикрити, јер је дијете расло у утроби њезиној. Када је Јосиф то примјетио: „...будући праведан и не желећи је јавно изобличити, намисли је тајно отпустити” (Мт. 1, 19). Јер је Јосиф помислио да је Марија прекршила Завјет.

Код Јевреја су се у оно вријеме и заруке рачунала као вјенчање. Ако би из неког разлога дошло до раскида зарука, заручена дјевојка би морала добити књигу распусну, исто као и код развода брака, јер је заручена дјевојка често остајала у кући својих родитеља и до годину дана, док се породица не спреми за свадбено весеље, које се прослављало свечано и бучно.

„Но, кад он тако помисли, гле, јави му се у сну анђео Господњи говорећи: Јосифе, сине Давидов, не бој се, узми Марију, жену своју; јер што се у њој зачело, од Духа је Светога. Па ће родити сина и надјени му име Исус; јер ће он спасити народ свој од гријеха њихових” (Мт. 1, 20–21).

Марија је, како смо већ рекли, све своје бриге ставила на Господа да их он рјешава, па када је дошло вријеме да он интервенише, то је и учинио. Анђео Господњи подсјећа Јосифа да је он син Давидов и морао је знати пророштво и Божије обећање да ће Спаситељ доћи, произићи из потомства Давидовог, да је оно што је зачето у утроби дјевојке Марије од Духа Светога да се не боји узети Марију, да ће она родити сина који ће спасити свој народ од гријеха њихова и да му да име Исус, које је било често у то вријеме, да се не би ни по нечему истицао непотребним испитивањима.

Јеванђелист Матеј напомиње да се све ово збило према пророштву пророка Исаије: „Ето, дјевојка ће зачети и родиће сина и најденуће му име Емануил, што ће рећи: с нама Бог” (Ис. 7, 14). Јеванђелист Матеј не само да цитира пророка Исаију, већ додаје значење имена Емануил; да оно значи: с нама Бог.

„Уставши Јосиф од сна, учини како му заповједи анђео Гаврило и узео жену своју. И не знадјаше за њу док не роди сина својега првенца и надјену му име Исус” (Мт. 1, 24–25).

Овдје може да збуни некога што јеванђелист Матеј назива Марију женом Јосифовом, као и анђео Господњи. То смо малоприје објаснили – да су код Јевреја заруке сматране као брак.

Друго што збуњује неке јесу ријечи: „И не знадијаше за њу док не роди сина својега првенца“. По овоме, ко не зна, могло би се закључити да су Јосиф и Марија послје живјели брачно, што није тачно; јер у оваквим случајевима, када је у питању закон о назирејству, а родитељи или муж сазнају за дјевојачки завјет који је дала, ако не кажу истог дана када сазнају за завјет, онда је завјет важећи и морао је бити чврсто поштован. Пошто је Марија одведена у Храм и њени родитељи помрли, њихову улогу су преузели свештеници који су знали за њен завјет и предочили то Јосифу, а он је пристао на заруке; завјет је морао бити чврст. Да не би пали у искушење, у оваквим фиктивним браковима свештеници су тражили неког старијег удоваог рођака, па до брачних односа није ни могло доћи. Јосиф је имао 84 године када је Марија заручена за њега. Даље, будући веома побожан, не би ни покушавао да са њом општи брачно, поготово када му је анђео Господњи објаснио како је Марија затрудњела. Тако да оно „док” значи „никада” . Они који се позивају на Исусову браћу и сестре требало би да знају да су то дјеца Јосифове ћерке Марије, која је била удата за неког Клеопу из Назарета, те да су се сви Јевреји међусобно називали браћом, као данас Турци што се ословљавају са „брате”, а први пут се виде.

Пошто је анђео Господњи објаснио Јосифу како је и од кога зачала Марија, он ју је превео у своју кућу без свадбе и вјенчања, до кога никада и није дошло јер је он морао да послужи као њен заштитник пред законом и људима.

Рођење Господа Исуса Христа

Како је дошло до тога да се Господ Исус Христос роди у Витлејему? О томе нас детаљно обавјештава јеванђелист Лука, који каже: „А у дане оне изађе заповијест од ћесара Августа да се попише сва васељена. Ово је био први попис за вријеме Киринајеве управе Сиријом. И иђаху сви да се попишу, свако у свој град. А тада пође и Јосиф из Галилеје, из града Назарета, у Јудеју, у град Давидов који се зове Витлејем, јер он бјеше из дома и племена Давидова, да се запише са Маријом, зарученој за њега, женом која бијеше трудна. И кад ондје бијаху, испунише се дани да она роди. И роди сина својега првенца, и пови га и положи га у јасле, јер им не бијеше мјеста у гостионици” (Лк. 2, 1–7).

Када јеванђелист Лука каже: „А у дане оне изађе заповијест од ћесара Августа да се попише сва васељена” (2, 1), ријеч је о римском императору Октавијану, који је своме имену додао титулу Август (величанство). А под заповјешћу да се попише сва васељена треба имати у виду Римску империју, која је тада обухватала цијело подручје Средоземља и све земље до Дунава и Рајне, а не буквално цијелу васељену.

Јеванђелист Лука одређује поближе вријеме овога пописа, а тиме и вријеме Исусовог рођења, кад каже: „Ово је био први попис за вријеме Киринајеве управе Сиријом” (2, 2).

Публије Суплиције Кирин је био у два наврата пропретор Сирије. Први пут од 747. до 750. године од оснивања Рима. По римском историчару Страбону, друга његова управа била је седам година касније (од 757. до 760), када је био други попис становништва у Сирији и Палестини. Зато јеванђелист Лука наглашава да је рођење Исуса Христа било за вријеме првог пописа.

Овај ћесаров указ о попису становништва је издат 746. године од оснивања Рима и вршен је ради предострожности од побуне, јер су Јевреји користили сваку прилику окупљања да изразе свој бунт против римске власти. Да би се ово избјегло, 42

цар Ирод Велики је издејствовао од Октавијана да се попис у Палестини изврши постепено и не на римски начин, већ по јеврејском обичају у мјесту свога порјекла, а не становања, да би тиме удовољио Јеврејима и стишао њихов бијес, јер су Јевреји све до разорења Јерусалима (71. год. по Христу) ревнсно чували успомену о подјели на племена (в. Пост. гл. 30; Бр. гл. 1 и 26) и водили родословне таблице које су често служиле као предмет жестоких расправа и када више нису имале никаквог значаја. Зато апостол Павле пише Титу: „А лудих запиткивања и родослова и спорова и препирања о закону клони се; јер је то некорисно и сујетно (ништавно)” (Тит. 3, 9).

Ови родослови су вођени јер је Бог преко пророка рекао да ће Спаситељ доћи из племена Јудиног, из дома Давидовог, па да би се лакше могли препознати лажни спаситељи од правог.

Ради тога су Јосиф и Марија морали да иду у Витлејем, да се тамо упишу у књиге становника, о чему јеванђелист Лука каже: „А тада пође и Јосиф из Галилеје, из града Назарета, у град Давидов који се зове Витлејем, јер он бијеше из дома и племена Давидова, да се запише са Маријом, зарученом за њега, женом која бијеше трудна” (2, 4–5).

Јеванђелиста Лука наглашава да је Јосиф са Маријом морао ићи у Јудеју, у град Давидов који се зове Витлејем, јер је постојао још један Витлејем који се налазио у Галилеји, у племену Завулонову (И. Нав. 19, 15).

Зашто је Господ изабрао Витлејем да се баш тамо оваплоти? Није ли тиме хтио да нам укаже на још нешто, поред самог оваплоћења?

Витлејем на јеврејском језику значи „Дом хљебова”, што није случајно, јер је већ сам назив овога мјеста указивао на Исуса Христа као хљеб живота, Онога који даје живот вјечни (в. Јн. 6, 35–39 и 48–58). Иначе, Витлејем се раније звао Ефрата (Пост. 48, 7; Мт. 5, 2).

Витлејем се налазио на десетак километара јужно од Јерусалима, на врху једног стјеновитог бријега, који је

засјечен готово усправно са јужне стране, одакле се на доље пружа плодна долина која се назива „Едамском долином”, јер су ту раније живјели Едомци. Због њене плодности звали су је „Долином хљеба”, јер сам назив *Едом* или *Едем* значи мјесто насладе, што такође указује на Исуса Христа као хљеб живота.

Витлејем је био мањи градић; зато га и нема у списку већих градова (И. Нав. гл. 15), јер није могао да сакупи ни тисућу војника, па зато није имао свога тисућника (Мих. 5, 2; у вези са Изл. 18, 26; Понз. 38, 17; Суд. 6, 15). Апостол Јован га назива селом (в. Јн. 7, 42).

Са праведним Јосифом иде и Пресвета Дјевојка Марија, јер су се у књиге морале уписати и женске особе старије од 12 година ради плаћања пореза. Постојао је двојаки порез, цару и држави, а који су морали плаћати сви поданици Римске империје који нису имали право римског грађанства (нису били повлаштени као римски грађани; шире о томе види: Дап. 16, 23 и 37, 22, 24–30 и друго).

„И кад ондје бијаху, испунише се дани да она роди” (Лк. 2, 6–7).

У божићним пјесмама црквени пјесници су ово дивно опјевали, као на примјер: „Онда се пописа са старцем Јосифом у Витлејему Марија, јер би од сјемена Давидова, носећи у утроби бесјемени Плод, наста пак вријеме рођења и не бијеше ниједно мјесто (кућа) за пребивање; но, као красна палата показа се Царици пећина”, а онда пјесник додаје зашто се Христос рађа и каже: „Христос се рађа да обнови прије пали лик (човјечији)” (Тропар претпразништва, 24. децембар).

А у другом претпразништву Божића каже се: „Спремај се Витлејеме, отвори се свима Едеме, весели се Ефрато јер процвјета дрво живота у пећини од Дјевојке: њена утроба се пак јави као рај духовни у коме је Божанско дрво од кога они који једу неће умријети као Адам, него ће живјети”, па онда додаје: „Христос се рађа да обнови лик који је прије пао.”

И у овом тропару, као и у претходном, под палим ликом се подразумејева пали лик (боголиконост) Божији у човјеку услијед прародитељског гријеха.

Из наведених цитата из Јеванђеља по Луки и ових тропара видјели смо како је дошло до тога да се Света породица нађе у Витлејему и да се не нађе мјеста нигдје у некој кући за њих да преноће, него у једној пећини.

Морамо имати на уму да се у свијету ништа не дешава без Божијег промисла и да Бог може све да удеси онако како Он хоће. Ништа од овога о чему смо говорили није било случајно: да Јосиф и Марија баш тада морају да иду у Витлејем и да се за њих не нађе мјеста ни у једној кући за преноћиште, већ да га потраже у пећини.

„Бог који је”, како каже апостол Павле, „из давнине и много пута и различним начинима говорио оцима преко пророка” (Јев. 1, 1) указивао нам је преко онога што је нама докучиво и познато на оно што нам је недокучиво и непознато. Тако и самим мјестом оваплоћења Бог хоће да нам укаже зашто се Бог Син оваплоћава, Његов живот, дјелатност и крајњи циљ.

У митовима код многих народа о постанку свијета и његовој препороди пећина се поима као праслика материце, појам таме и мрака (незнања), какав је био старозавјетни свијет, за који псалмопјевац каже да је сав лежао у тами и сјену смртноме, јер није марио за ријечи Божије и вољу Његову (Пс. 107, 10–11; Ис. 9, 2; Мт. 4, 16). Зато апостол Павле каже: „Јер Бог који рече да из таме засија свјетлост, он засија у срцима нашим ради просвјетљења знања славе Божије у лицу Исуса Христа” (2. Кор. 4, 6). А апостол Јован: „У њему бијеше живот и живот бијеше свјетлост људима” (Јн. 1, 5 и 9; 8, 12). Дакле, овим је Бог хтио да се Богомладенац рађа из утробе, да је у њој примио на Себе људско тијело и сјединио се са њим у једну личност још у њеној утроби од самог момента зачећа, а не као што су учили неки јеретици да је дошао са већ готовим тијелом, или докети који кажу да је Он имао привидно тијело, а не право људско.

Управо пећина, која је по учењу многих народа праслика материце, указује да је у њој, то јест материци Пресвете Дјевојке Марије формирано тијело Господа Исуса Христа, те да је Он та свјетлост која ће засијати свијету из таме и обасјати сваког човјека који долази на свијет (Јн. 1, 9).

Шта нам још говори то што се Спаситељ свијета родио у пећини која је служила пастирима као стаја за њихова стада? Неки то доводе у везу са Његовом скромношћу. Али, зар на то довољно не указује што је узео на себе тијело од једне сиромашне и скромне Дјевојке?

Ми мислимо да је Бог тиме хтио да укаже на Исуса као Доброга Пастита и Његову жртву коју ће поднијети за спас рода људскога, на што је Бог указао људима још преко пророка, а и Он сам касније је говорио о себи као о Доброме Пастиру. Још пророк Исаија каже: „Као јагње на заклање вођен би и као нијема пред оним који га стриже не отвара уста својих” (53, 7; Дап. 8, 32). Када је Исус Христос прилазио Јовану Крститељу да Га овај крсти, он рече: „Гле, Јагње Божије које узима на себе гријехе свијета” (Јн. 1, 29 и 36).

Јеванђелиста Матеј, позивајући се на Михејево проштво, каже: „И ти Витлејеме, земљо Јудина, ни по чему најмањи међу кнежевинама Јудиним, јер ће из тебе изаћи вођа који ће напасати народ мој Израиља” (Мт. 2, 6; Мих. 5, 2).

Дакле, пећина која је служила као стаја за стада има пуно симболике. Као прво, да ће Спаситељ свијета произаћи из чисте утробе Дјевојачке, засијати свијету који је сав лежао у тами и сну смртном; да ће жртвовати своје тијело за тај свијет како би му омогућио вјечни живот и да ће бити његов Добри Пастир.

Слама на којој се родио Исус Христос је праобраз старозавјетног свијета, који је био празан као слама, јер није имао пуноћу благодати. Она је још симбол неплодности, смрти, слабости, безвједности и пролазности. Све то одговара стању старозавјетног човјечанштва.

Супротно слами, која је без зрна безвредна, Онај који је рођен на њој од Пречисте Дјевојке јесте права вредност свих вредности, хљеб наш насушни од кога ко једе не умире, него има живот вјечни.

Ако узмемо у обзир величину пећине у којој се родио Исус Христос, видјећемо да ни то није случајно; она је дубока три а широка дванаест метара. Број три је симбол Св. Тројице, јер се Он рађа благовољењем Оца уз садејство Светога Духа. Као што су у стварању свијета учествовала три лица Св. Тројице, свако на свој начин, тако и приликом спасавања човјека учествују сва три лица Свете Тројице.

Број дванаест јесте три помножено са четири, па отуда дванаест племена Израилева. Број четири има исту симболику као крст, квадрат и круг, а њихова је симболика иста као и код броја четири, то јест: савршеност, потпуност, цјеловитост и свеукупност. Отуда се у Васкрсном догматику осмог гласа каже: „Цар небесни ради човјекољубља јави се на земљи и поживи са људима; примивши тијело пак од чисте Дјевојке из које произиђе са пријатношћу, једино је Син двојаче природе, али не и личности; зато тога савршеног Бога и савршеног човјека уистину проповједамо као Христа Бога нашега, кога моли Мати Безневјесна да се смиљује душама нашим”. Црквени пјесник је добро уочио да је Исус Христос двојаче природе, на шта указује и број дванаест као дупла шестица.

О Првенцу

Зашто јеванђелисти Матеј (1, 25) и Лука (2, 7) наглашавају да је Исус Христос Првенац Пресвете Дјевојке Марије?

Назив *првенац* је код Јевреја припадао сваком прворођеном сину, без обзира да ли је оно било једино дијете у родитеља или их је било више. Код Јевереја првенац је имао посебна права. Он је наслеђивао власт од оца, када овај умре, над осталим члановима породице и управу над домаћинством.

При подјели имовине са браћом првенац је диобијао дупли дио иметка. У Јудином племену, још по нарочитом благослову са оца на сина, првенац је постајао родоначелник Господа Исуса Христа. Првенци владара су имали право и наслијеђивања пријестолоа. Управо због тога јеванђелисти наглашавају толико да је Исус Првенац, као и то да су Праведни Јосиф и Пресвета Дјевојка Марија из дома Давидовог да би тиме доказали да је Исус Христос први потомак Давидов коме је Бог обећао да ће га наслиједити као Вјечни Цар.

Иако Јосиф није природни отац Исусов, пред законом и људима он је исто што и природни отац са свим правима. Јосиф је пред законом и народом отац дјетињи и глава породице. Иако је и Марија из царске породице Давидове, јеванђелисти и анђео Гаврило апострофирају оца, јер је, по јеврејским законима још од Мојсија, отац сматран за главу породице и носиоца благослова, па право наслеђа прелази са оца на сина првенца. Сви Јевреји ово су добро знали. Зато се овдје толико наглашава да је Јосиф потомак Давидов и Исус Првенац; јер је Бог обећао Давиду да ће из његовог потомства по тијелу произићи Спаситељ свијета, гдје се каже: „Кад се наврше дани твоји и починеш код отаца својих, подигнућу сјемед твоје након тебе, које ће изићи из утробе твоје и утврдићу царство његово. Он ће сазидати дом имену мојему и утврдићу пријесто царства његова довијека” (2. Сам. 7, 12–14). И „Учиних завјет с изабраним својим, закле се Давиду, служи својему: довијека ћу утврђивати сјеме твоје и пријесто твој утврђивати од кољена до кољена” (Пс. 89, 3–4). И „Закле се Господ Давиду у истини од које неће одустати: од порода твојега посадићу на пријестолу твојему” (Пс. 132, 11).

Да се сва ова обећања Давиду симболички односе на Господа Исуса Христа потврду налазимо у псалмима гдје се каже: „Тада си говорио у утврди вјернима својима и рекао: послах помоћ јунаку, узвисих изабраног својега из народа. Нађох Давида, слугу својега, светим уљем својим помазах га. Рука ће моја бити једнака с њим и мишица моја крјепиће га. Неће га непријатељ надвладати и син безакоња неће му досадити. Потрћу пред лицем његовијем непријатеље његове

48

и ненавиднике његове поразићу. Истина је моја и милост моја с њим; и у моје име узвисиће се рог његов. Пружићу на море руку његову и на ријеке десницу његову. Он ће ме завести: ти си отац мој, Бог мој и град спасења мојега. И ја ћу га учинити првенцем вашим од царева земаљских. Довјека ћу му хранити милост своју и завјет је мој с њим вјечан. Продуљићу сјеме његово до вјека, и пријесто његов као дане небеске. Ако синови његови оставе закон мој и не узиду у заповјестима мојим, ако погазе уредбе моје и заповјести мојих не ушчувају, онда ћу их покорити прутом за непокорност и ранама за безакоње њихово; али милости своје нећу узети од њега нити ћу преврнути истином својом; нећу погазити завјета својега и што је изашло из уста мојих нећу порећи. Једном се закле свјетлошћу својом, зар да слажем Давиду? Сјеме ће његово трајати до вјека и пријесто његов као сунце преда мном; он ће стајати увијек као мјесец и вјерни свједок у облацима” (Пс. 89, 19–37).

На основу свега наведеног, свим Јеврејима је било добро поизнато да се под сином Давидовим подразумијевао Спаситељ свијета, а не буквално неки Давидов син.

И сам Исус Христос је потврдио да је он тај син Давидов, о коме су говорили пророци, када је свечано улазио у Јерусалим, а дјеца му клицала: Осана сину Давидову, што је расрдило првосвештенике и књижевнике, па се упиташе: чујеш ли шта ови говоре? Он им рече: да! Зар нисте никада читали: из уста дјеце и одојчади начинио си себи хвалу?” (Мт. 21, 15–16; Пс, 8, 2).

Дакле, Исус није порекао то што дјеца вичу да је он син Давидов, тј. Спаситељ свијета, него је то потврдио.

Исто тако, када су се сабрали фарисеји да се препиру са њим, Он их упита: „Шта мислите за Христа, чији је син? Рекоше му Давидов. Рече им: како, дакле, Давид у духу њега назива Господом говорећи: рече Господ Господу мојему: сједи мени с десне стране, док положим непријатеље твоје за подножје ногама твојим? Кад, дакле, Давид њега назива Господом, како му је Син?” (Мт. 22, 41–45).

Овим је потврдио да се под сином Давидовим има подразумевати управо Он, Христос, што су и они знали.

Из свега реченог јасно се види да се све оно што је у пророштвима речено за Давида односи и на Исуса Христа. Зато анђео и јеванђелисти толико наглашавају Исусово првенаштво и доводе га у везу са Давидом, који је слоужио само као преобраз за Исуса Христа као вјечног цара и пророка који је као такав снажно предсказан у Светом писму Старог зајета.

Као цар: (Бр, 24, 17; Пс. 2, 6; 24, 7–10; 44, 4; 89, 18–19; Ис 9, 6; Мих. 5, 2).

Као пророк: (Понз, 18, 15 и 18; Ис. 42, 1–7; 61, 1–3; упореди ово са: Мт. 12, 17–21; Лк. 4, 18–19; Јн. 1, 45; Дап. 3, 22; 7, 37 итд.).

То треба видјети у наглашавању јеванђелиста и анђела да је Исус Првенац и Син Давидов, а не тражити у тим ријечима неку дјецу Пресвете Дјевојке Марије и Јосифа, о чему је пророковао још пророк Захарија, који каже: „Излићу на дом Давидов и на становнике јерусалимске дух милости и молитава, и погледаће на мене којега прободоше; и плакаће за њим као за Јединцем и тужиће за њим као за Првенцем” (12, 10).

Пошто је Дјевојка Марија родила Исуса Христа, повила Га и метнула у јасле, јеванђелиста Лука каже: „И бијаху пастири у ономе крају боравећи у пољу и чувајући ноћу стражу код стада својега. И, гле, Анђео Господњи стаде међу њих и слава Господња обасја их; и испунише се страхом великим. И рече им анђео: не бојте се, јер вам, ето, јављам радост велику која ће бити свему народу. Јер вам се данас роди Спас, који је Христос Господ, у граду Давидову. И ово вам је знак: наћи ћете дијете повијено гдје лежи у јаслама. И уједанпут са Анђелом се појави мноштво војске небеске, који хваљаху Бога говорећи: слава на висини Богу и на земљи Мир, међу људима Добра Воља. А кад анђели отидоше од њих на небо, људи пастири рекоше један другоме: хајдемо, дакле, до Витлејема да видимо то што се догодило, што нам објави Господ; и похитавши дођоше и

50

нађоше Марију и Јосифа и дијете како лежи у јаслама. А кад видјеше, објавише све што им је казано за то дијете. И сви који чуше, дивљаше се томе што им казаше пастири. А Марија чуваше све ријечи ове и слагаше их у срцу својему. И вратише се пастири славећи и хвалећи Бога за све што чуше и видјеше, као што им би казано” (Лк. 2, 8–21).

Анђео Господњи

Под Анђелом Господњим треба подразумевати Друго лице Свете Тројице – Бога Сина који се јавља пастирима у облику анђела као некада Авраму (в. Пост. 18, 1, 3, 13, 17 и даље. Два су анђела у име Оца и Светога Духа, а трећи је Син Божији у облику анђела).

Познато је да се Бог Син у Старом завјету Светог писма назива анђелом (в. Изл. 3, 2; Суд. 13, 15–18; Зах. 1, 11–12; Мал. 2, 7; итд), понекад Анђелом Божијег лица (в. Ис. 63, 9), Божијим Анђелом (в. Изл. 14, 19; 23, 20; 32, 34; 33, 2; Бр. 20, 16), Завјетним Анђелом (в. Мал. 3, 1) итд. Исто се може закључити из текста који смо навели о јављању анђела пастирима, гдје се каже: „И, гле, Анђео Господњи стаде међу њих и слава (свјетлост) Господња обасја их” (Лк. 29). Прво се јавио Анђео Господњи, тј. сам Исус Христос у облику анђела, и обасја их свјетлошћу, као што је касније Петра, Јакова и Јована на Тавору. Исто тако из стиха: „И уједанпут са анђелом се појави мноштво војске небеске (Лк. 2, 13). Дакле, он прави разлику између Анђела и војске небеске, која кличе: „Слава Богу на висини и на земљи Мир, међу људима Добра Воља”. Апостол Павле каже за Исуса Христа: „Он је Мир наш...” (Еф. 2, 14). То је један од библијских назива за Исус Христа, као и Добра Воља, што значи: на земљи је оваплоћени Бог – Богочовјек; није више скривен од људи, ено Га лежи у јаслама, ми смо Га видјели.

Ово јављање оваплоћеног Сина Божијег пастирима има одређену симболику и поруку. Пастирима се јавља Пастир стада Божијег, о чему је сâм касније говорио називајући себе:

„Ја сам пастир Добри” (Јн. 10, 11 и 14). Отуда се и свештеници називају пастирима своје пастве.

Обрезање Исусово, давање имена, Предложење (Уцрковљење)

Јеванђелиста Матеј, после кратког описа рођења Исуса Христа, одмах прелази на долазак мудраца са Истока. Међутим, док су они дошли, у међувремену су се догодили обрезање и посвјеђивање Првенца Господу према закону Божијем даном преко Аврама. Зато ћемо се укратко дотаћи и ових догађаја, које описује јеванђелиста Лука. По томе закону, који је записао Мојсије, свако мушко дијете требало је да се обреже у осми дан по рођењу као знак савеза Бога и Аврама и сјемења његовог (потомства) (в. Пост. 17, 10–14; Лев. 12, 3; Јн. 7, 22; Дап. 7, 8).

Обрезање су обављали свештеници и оно се могло обавити у синагоги, која је постојала у то вријеме у сваком мјесту у Јудеји и Израиљу. Том приликом је новорођеном давано име. Јеванђелиста Лука каже: „И кад се наврши осам дана да обрежу дијете, надјенуше му има Исус, дато од анђела прије него он би зачет у утроби” (Лк. 2, 21; упореди са Лк. 1, 31). У овоме случају сâм Бог је одредио име дјетету, као и Његовој матери и Јовану Крститељу. Иначе, право давања имена дјетету припадало је родитељима, оцу, а још чешће матери (Пост. 4, 1, 25 и 26; 29, 32–35; 35, 18; 1. Цар. 1, 20 и друго). Име *Исус* је грчки облик имена *Јехошуа*, које се после вавилонског ропства у Јудеји изговарало као *Јешуа*, што значи: Јахве је Спас, Бог је спасење, Бог спасава, а чиме је назначена Његова улога.

У септуагинти ово име је транскрибовано у Исус, са значењем Спаситељ, како га и ми употребљавамо. Оно је суштински исто као и Јешуа.

По закону Божијем датом Јеврејима још преко Мојсија (Лев. 12, 4–5), свака жена када роди мушко дијете сматрана је нечистом 40 дана, а кад роди женско дијете онда 80 дана. Породиља у том периоду није смјела излазити из куће, ићи у

светињу и додиривати се светих ствари да их не би онечистила својом нечистотом. По истеку тога времена породиља је морала отићи у храм и принијети жртву за очишћење за себе и дијете (Лев. 12, 6–8). Жртва је била иста као и за гријех или преступ (Лев. 5, 7–11): јагње од годину дана и млади голуб или грлица за умилостивљење. Ако је породица била сиромашна, па јој је ово био велики издатак, онда је могла принијети два голуба или двије грлице. Ако би и ово било много, онда само мало брашна (Лев. 5, 7 и 11; 12, 8).

Ако је мушко дијете првенац, онда је поред жртве за очишћење требало првенца представити Господу и посветити Богу на служење у светилишту. Кроз овај обред посвећивања првенца Богу посвећиван је цјео израиљски народ Богу (в. Изл. 13, 2; 2, 29). Зато Бог и каже: „Израиљ је син мој првенац” (Изл. 4, 22; Јер. 31, 9; Ос. 11, 1). Јер, по заповјести Божијој, све што отвара материцу морало је бити посвећено Господу (Изл. 13, 2; Бр. 8, 17; 18, 15; Лк. 2, 23) и требало је да служи у светилишту, јер је припадало Богу. Да би се појединци ослободили ове обавезе служења светилишту, морали су да плате по пет сребрних свештених сикала за сваког првенца (Изл. 34, 20; Бр. 3, 45–47; 18, 15–17). Ово је била симболична сума, не нарочито велики издатак, али је био симбол њихове слободе. Иако за Исуса Христа није требало да се плати овај откуп (в. Мт. 17, 24–27), нити Мати Његова да приноси жртву за очишћење јер је она очишћена Духом Светим још прије зачећа, они су то ипак учинили да би испунили сваку законску форму.

Јеванђелиста Лука наводи пет пута да је Света породица тачно испунила законске прописе (Лк. 2, 22, 23, 24, 27 и 39).

По учењу апостола Павла, Исус се ставља под закон да би избавио оне који су под законом (Гал. 4, 4–5). Како је и сам касније говорио: „Не мислите да сам дошао да укинем закон, нисам дошао да укинем него да испуним. Јер вам заиста кажем: док не прође небо и земља, неће нестати ни најмањег словца или једне црте из закона док се све не збуди. Ако, дакле, ко укине једну од ових најмањих заповијести и научи тако људе, назваће се најмањи у Царству небескоме; а ко изврши и научи,

тај ће се велики назвати у Царству небескоме” (Мт. 5, 17–19; Рим. 3, 31; 10, 4; Лк. 16, 17; Јак. 2, 10).

Света породица долази скромно, са два голуба, у храмовно двориште за жене и пред Никанорова врата, која су водила из многобожачког предворја у двориште Израилјево, у подножје степеница, гдје су принета два голуба за жртву очишћења (Лк. 2, 22–24). Из овога се види да је Света породица била скромна и сиромашна. Послије приношења жртве за очишћење обављен је обред посвећења младенца Господу. То је обављао дежурни свештеник, али у овоме случају то је обавио старац Симеон. Он је један од преводилаца Св. писма Старог завјета на грчки језик. Њему је пало у дио да преводи Књигу пророка Исаије, па када је дошао до дијела „дјевојка ће затрудњети и родиће сина и надјенуће му име Емануло” (Ис. 7, 14), он је хтио да то преведе као „млада жена ће затрудњети...”, али му је анђео задржао руку и рекао да не преводи тако него да остави „дјевојка”, те да сам неће умрјети док то не види. Он је остарио, већ је имао преко сто година и био је слабог вида, али је сваког дана долазио у храм чекајући утјеху Израилјеву (Лк. 2, 25). Када је Света породица пролазила поред њега, он је пришао Марији и узео јој из руку Богомладенца у своје руке, јер му је Дух Свети у тај час рекао да је то утјеха Израилјева коју толико дуго чека. Унијео је Богомладенца у храм да га стави пред Господа, по закону Мојсијевом о посвећивању првенца Господу. На основу тога што је узео Богомладенца у своје старачке руке, назван је Богопримац. Враћајући Богомладенца мајци, изговорио је познату духовну химну: „Сада отпушташ у миру слугу својега, Господе по ријечи својој, јер видјевши очи моје Спасење твоје...”, којима је потврдио да је то дијете Спаситељ свијета. Још је рекао благосиљајући их: „Гле, овај лежи да обори многе и подигне у Израилу и да буде знак против кога ће се говорити. А и теби самој пробошће мач душу; да се открију помисли многих срца” (Лк. 2, 34–35). Што се и десило када га је мати његова угледала како виси на крсту, а што јој је старац Симеон предочио.

Овдје треба да поменемо и пророчицу Ану, кћер фануилову, која је остала удова послје седам година брака и није

се више удавала, већ је предано служила при храму. Тада је имала око 84 године и сигурно је од раније познавала Марију, јер су од Маријине треће године па до четрдесете заједно боравиле при храму. Надахнута Светим Духом, и она у тај час дође и слављаше Господа говорећи о њему свима који чекаше избављење у Јерусалиму.

Према Јеванђељу по Луки, по обављеним обредима које су били дошли да обаве, Света породица се вратила у Назарет. Он каже: „И када извршише све по закону Господњему, вратише се у Галилеју, у свој град Назарет. А дијете растијаше и јачаше духом, пунећи се премудрости и благодат Божија бијеше на њему” (Лк. 2, 39–40). Па одмах прелази на догађај када је дванаестогодишњи Исус ишао са родитељима у Јерусалим. Лука не спомиње долазак мудраца са Истока и бјекство породице у Египат.

Није искључено да се породица накратко вратила у Назарет и онда поново дошла у Витлејем, јер је Јосиф сматрао да Исус треба да одрасте у Витлејему и из њега крене у мисију ради које се и родио. Јер, када су дошли мудраци са Истока, они налазе Свету породицу у кући у којој су се настанили у Витлејему. Пошто јеванђелист Лука пише Теофилу, за кога долазак мудраца са Истока и бјекство у Египат нису имали такав значај као за Јевреје, он то изоставља.

Долазак мудраца са Истока

На Истоку је владало мишљење, када се роди нека знаменита личност, да се на небу јави његова звијезда. Када су Вавилонци 586. године пре Христа заузели Јудејско царство и одвели велики број Јерусамљана и виђенијих Јудејаца у ропство, месопотамски свештенумудраци сигурно су били упознати са јеврејским месијанским очекивањима. Свакако да су се највише заинтересовали за пророштво о Јаковљевој звијезди, а које гласи: „Видим га, али не сада; гледам га, али не изблиза; изаћи ће звијезда из Јакова и устаће палица из Израиља која ће разбити

кнезове” (Бр. 24, 17). Они су очекивали појаву његове звијезде и као врхунски астрономи и астролози били су добро упућени у небеске појаве. Вођеним том звијездом, мудраци су дошли до Јерусалима на двор Иродов. Како је Ирод био Идумејац а не Јеврејин, он није био упућен у јеврејска пророштва. Зато је позвао јерусалимске старјешине да они кажу гдје ће се родити њихов будући цар. Првосвештеници и књижевници кратко одговарају: „У Витлејему јудејскоме; јер је тако пророк написао: и ти Витлејеме, земљо Јудина, ни по чему ниси најмања међу кнежевима Јудиним; јер ће из тебе изаћи Вођа који ће напасати народ мој Израиља” (Мт. 2, 4–6; Мих. 5, 2; Јн. 7, 42). И Матеј, као Лука, наглашава да се ради о Витлејему јудејском, јер је постојао још један Витлејем у Галилеји. Сазнавши гдје се родио тај будући цар Израиљски, Ирод је смислио лукав план и тајно се састао са свештенумудрацима, те им рекао да би и он желео да се поклони том новорођеном цару и када га нађу да му јаве гдје је, јер план му је био да га убије, а не да му се поклони.

Док су свештенумудраци боравили у Јерусалиму, нису видјели звијезду. Када су кренули из Јерусалима према Витлејему, звијезда се опет појавила идући испред њих.

Овдје имамо једну чудну појаву. Наиме, познато је да се сва небеска тијела крећу кружно или праволинијски, а под правим углом ниједно. А ова звијезда је ишла од истока према западу до Јерусалима, а од Јерусалима до Витлејема од сјевера према југу, како се не креће ниједно небеско тијело у односу према сунцу; поставља се питање каква је то необична звијезда која се креће под правим углом, а која стаде тамо гдје бијаше дијете? То значи да је она ишла веома ниско, нешто изнад њих и споро, равно људскоме кретању. Све ово указује да то није било небеско тијело, нека звијезда. Али, ако та звијезда није неко небеско тијело, онда се морамо упитати: шта је она или, боље речено, ко је она?

Још псалмопјевац каже: „Јер је Господ Бог сунце и штит, Господ даје благодат и славу онима који ходе у безазлености и не ускраћује ниједнога добра” (Пс. 84, 11). Овим псалмопјевац хоће да каже да је Бог свјетлост а не буквално сунце.

Да се и ово односи на Исуса Христа свједочи нам јеванђелист Јован када каже: „И свјетлост свијетли у тами, и тама је не обузе. Би човјек послан од Бога по имену Јован. Овај дође за свједочанство, да свједочи о свјетлости, да сви који вјерују кроз њега. Он не бијеше свјетлост, него да свједочи о свјетлости. Бијеше свјетлост истинита која обасјава свакога човјека који долази на свијет” (Јн. 1, 5–9).

У томе смислу, и сам Исус Христос себе назива звијездом Даницом, када каже: „Ја, Исус, послах анђела својега да вам посвједочи ово у Црквама, ја сам изданак и род Давидов, сјајна звијезда Даница” (Отк. 22, 16). Ово потврђује да је сам Он звијезда из Јакова, како се то лијепо каже у једној стихири претпразништва Богојављења: „Звијезда из Јакова засија свијету и, примивши човјеков гријех, погребова га у јорданским водама...”. Отуда се у Божићњем тропару, као и у многим другим црквеним пјесмама, Исус Христос назива Сунцем Правде.

Према овоме што смо изнијели о звијезди која је водила свештеномудраце из Халдеје да Витлејема, треба видјети самога Исуса Христа. Овога мишљења је и један од најбољих тумача Светог писма Јован Златоусти, али и многи други Свети оци и учитељи Цркве.

Зашто се Исус Христос јавио мудрацима са Истока, и то у облику необичне звијезде? Зато што су очекивали спаситеља свијета у облику неке небеске звијезде и што су они били најбољи стручњаци ондашњег свијета за астрономију и астрологију, али и да им покаже да су у заблуди у својим очекивањима и да не траже ту звијезду водилу на небу, међу небеским телима, већ да је Он (Исус Христос) та Звијезда која ће преобразити свијет и да се Њему треба клањати, а не небеским тијелима која је Он створио.

Друго, да управо они који су се клањали звијездама посвједоче да је Исус Христос та „Звијезда Сјајна” којој се треба клањати (в. Отк. 22, 16; 2. Пет. 1, 19).

Ово је најбоље објаснио црквени пјесник у једној стихири претпразништва Божића ријечима: „Ученици врача

Валама призивају врачеве к разуму: Звијезда је Христос”. Слично овоме говори се и у Божићном тропару.

Народно предање је од ових свештеномудрца направило цареве, као и да их је било тројица – вјероватно према броју дарова. Међутим, у Светом писму нигдје се не каже да су они били цареви, већ мудраци, као ни колико их је било и одакле су; само да су дошли са Истока из Халдеје (Вавилоније), која је била на гласу по астрономији и астрологији, али и по сабеизму (вјеровању да су небеска тијела богови).

Када су мудраци нашли Богомладенца, они су Га даривали: златом, тамјаном и измирном.

Око ових дарова постоји више различитих тумачења, како код тумача Светог писма тако и у црквеној пракси.

Код тумача Светог писма то се углавном објашњава као источњачки обичај. Они се позивају на примјере из Светог писма: Пост. 43, 11; Понз. 16, 16; 1. Сам. 10, 27; 1. Цар. 10, 2; Пс. 72, 10. А могли би и на још неке.

На Истоку су цареве сматрали божијим синовима и одавали им божанске почести и дарове. Зато и није чудо што су тумачи Светог писма, а понегдје и црквена пракса, донекле подлегли њиховом тумачењу.

Ове дарове тумачи распоређују и тумаче обично овако: злато – као Цару, или Цару свих вијекова; што је донекле тачно. Ливан или тамјан – као Богу, или као Богу и Првосвештенику, што је дјелимично тачно. Смирну или измирну – као смртнику, или човјеку одређеном на муке и смрт.

Свето предање има слично или мало другачије тумачење симболике ових дарова, али ни оно није довољно и потпуно тачно. О томе се у црквеним пјесмама говори на више мјеста, од којих ћемо навести само два. Једно је трећа стихира на стиховње за Божић, гдје се каже: „Господу Исусу, рођеном у Витлејему јудејском, од Истока дођоше мудраци, поклонивши се Богу Очеловјеченоме, дарове часне принесоше: пречишћено

злато као Цару вијекова; и тамјан као Богу свију; смирну као пак тродневном мртвацу; сви народи приђите да се поклонимо рођеноме, да спаси душе наше”. И друга из службе Сабору Пресвете Богородице (други дан Божића) на слави на стиховње стихире, гдје се каже: „Данас Бог звијездом мудраце на поклоњење приводи, предсказујући своје тридневно погребљење, у злато, смирну и ливан. Њему појем: који си се оваплотио од Дјевојке, Христе Боже, спаси душе наше”.

У овој стихири сав се нагласак ставља на тридневно погребљење.

Свакако да ови дарови имају значајну симболику, као и пећина у којој се родио Богомладенац, долазак пастира и све друго, али се све то мора доводити у везу са Новорођеним Богомладенцем Исусом Христом.

Јесу злато, тамјан, смирна и миришљаве водеце поклањане царевима и знаменитим људима, јер су те материје биле скупе, ријетке и због тога много цјењене као поклони. Али у овом случају симболика ових материја има већи значај од онога о коме је било ријечи.

Већ смо говорили да је Бог свјетлост; отуда све што сија, не само злато или сребро него и све што је свијетложуте боје – то је симбол божанства. Зато се ти материјали употребљавају у храмовима да би нас подсјетили на Бога који је свјетлост.

Тамјан или ливан је миришљива смола од црногоричног дрвета која се пречишћавала апотекарском вјештином и мјешала са још неколико мирисних материја за кађење у скинији (в. Изл. 30, 34–48). Најбољи тамјан се добијао од ливанске кедровине и купориса, те отуд за њега и назив – ливан.

По закону Божијем, тамјан су употребљавали Арон и свештенство за кађење у шатору за вријеме састанака. Било је забрањено употребљавати га у друге сврхе. Према томе, тамјан је симбол Исуса Христа као вјечног Првосвештеника, о чему говори апостол Павле у Посланици Јеврејима, говорећи: „Ако је,

дакле, савршенсто било постигнуто кроз левитско свештенство, јер је народ њиме доведен под закон, зашто је било још потребно говорити да ће доћи други Свештеник по чину Мелхиседекову, а не по чину Аронову? Али, када се мијења свештенство, мора се промијенити и закон. Јер Онај за кога се ово вели из другог је племена, од којег нико није приступао жртвенику. Јер је очигледно да је Господ наш произашао из племена Јудиног, за које Мојсије ништа не рече о свештенству (в. Ис. 11, 1). И још очигледније када по подобију Мелхиседекову настаје други свештеник, који није постао по закону тјелесне заповјести него по сили живота неуништивога. Јер Писмо свједочи: „Ти си свештеник ва вијек по чину Мелхиседекову” (в. Пс. 110, 4; Јев. 5, 6). „Укида се, дакле, пређашња заповјест због њене немоћи и некорисности – јер закон ништа није довео до савршенства – а уводи се нова нада кроз коју се приближујемо Богу” (Јев. 7, 11–19).

Дакле, тамјан је симбол вјечног Првосвештенства Ису-совог и новог савеза са Богом, што смо рекли већ на самоме почетку.

Смирна је грчка ријеч за једну другу врсту мирисаве и драгоцјене смоле која има силу (моћ) да заштити тијело од гнојења; горког је укуса и отупљује бол. Она се мијешала са циметом, иђиротом, касијом (зачинском биљком сличном цимету) и маслиновим уљем. То се справљало по апотекарском рецепту као свето уље за помазање скиније, свих њених предмета, свештеничких одежа и свештенства (в. Изл. 30, 23–33). Касније је постао обичај да се тијела покојника и покрови којима се тијело умотава помажу смирном и мирисавом водицом (в. Јн. 19, 39–40).

Према томе, смирна којом су мудраци даривали Богомладенца указивала је на Његову смрт и погребљење, као Тридневноме Бесмртном мртвацу. Мирис ових материја је асоцијација на вјечни живот. Јер све што мирише подсјећа нас на живот, а оно што се распада, трули и смрди на смрт. Отуда се у храмовима употребљавају мирисне материје (тамјан, Св. миро) да нас подсјете на живот вјечни. И све се ово испунило.

Када је Исус са крста узвикнуо: „*Или, Или лима савах-тани?* То јест: Боже мој, Боже мој, зашто си ме оставио?” (Пс 22, 1; Мт. 27, 46), један од војника је натапао сунђер у оцат (винско сирће) које је горког укуса, те га натиче на трску и приноси Исусовим устима. Исус није хтио то да окуси и убрзо је испустио душу. Пошто је умро, Јосиф из Ариматеје, за кога кажу да је био најбогатији човјек на Истоку, замолио је Пилата да узме тијело Исусово. „А дође и Никодим, који је први пут долазио ноћу Исусу, и донесе помјешане смирне и алоја око сто литара. Тада узеше тијело Исусово и обавише га платном с мирисима, као што је био обичај у Јудејаца да сахрањују. А на ономе мјесту гдје бјеше распет, био је врт, и у врту гроб нов, у који још нико не бијеше положен. Ондје, дакле, због петкан јудејскога, пошто бијеше близу гроб, положише Исуса” (Јн. 19, 38–42).

Мислимо да смо овим тумачењем барем мало боље објаснили симболику дарова којима су мудраци са Истока даривали Богомладенца Исуса Христа.

Бјекство Свете породице у Египат

Када су се мудраци поклонили Богомладенцу Исусу Христу и даривали Га златом, тамјаном и смирном: „Примивши у сну заповијест да се не враћају Ироду, другим путем отидоше у земљу своју. А кад они отидоше, анђео Господњи јави се Јосифу у сну и рече: Устани, узми дијете и матер његову па бјежи у Египат и буди тамо док ти не кажем, јер ће Ирод тражити дијете да га погуби. И он, уставши, узе дијете и матер његову ноћу и отиде у Египат. И би тамо до смрти Иродове, да се испуни што је Господ рекао преко пророка који говори: Из Египта дозвах сина својега” (Ос. 11, 1).

Зашто јеванђелист Лука ово изоставља, а Матеј наглашава? Јеванђелист Лука пише јеванђеље за неког Теофила, који није био Јеврејин и њему нису била позната јеврејска пророштва и праобрази, како смо већ једном рекли. А јеванђелист Матеј

пише јеванђеље Јеврејима који су знали пророштва и да је боравак Јевреја у Египту и њихов излазак из Египта праобраз Исусовог боравка у Египту.

У околини данашњег Каира је била велика јеврејска колонија, образована од изгнанника и оних који су побјегли од сурове Иродове владавине. Сматра се да је Света породица ту нашла уточиште.

Покољ витлејемских младенца

Када је Ирод увидјео да су га мудраци преварили, разгњеви се веома, те погуби сву дјецу по Витлејему и по свој околини његовој, по времену које је тачно дознао од мудраца. Тада се испуни што је рекао пророк Јеремија говорећи: „Глас у Рами чу се, плач и ридане много, Рахиља оплакује дјецу своју и неће се утјешити јер их нема” (Мт. 2, 16–18; Јер. 31, 15). Ово су први страдалници због Исуса Христа, што је предсказано пророштвом.

Јеванђелист Матеј овим жели да каже да су се на Исуса и око његовог рођења испунила пророштва и да је он прави Спаситељ послан од Бога.

„А по смрти Иродовој, гле, анђео Господњи јави се Јосифу у сну у Египту и рече: Устани, узми дијете и матер његову и иди у земљу Израилеву; јер су помрли они који су тражили душу дјетета. А он, уставши, узе дијете и матер његову и дође у земљу Израилеву. Али, чувши да Архелај царује у Јудеји умјесто Ирода, оца својега, побоја се тамо ићи, него примивши у сну заповијест отиде у крајеве галилејске. И дошавши, настани се у граду званом Назарет, да се испуни што су рекли пророци да ће се Назарећанин назвати” (Мт. 2, 19–23).

Праведни Јосиф поново жели да дође у Витлејем, јер је мислио да Исус Христос треба да одрасте у Витлејему и одатле крене на своју мисију због које је и дошао, о чему смо

већ говорили. Када је дознао да у Јудеји царује Архелај, син Иродов, који је био као и отац, он се побоја тамо ићи; али када је добио заповијест да иде у крајеве галилејске, он схвати да треба да се врати својој кући у Назарет, гдје ће Исус Христос одрастати до своје тридесете године живота.

Назаретанин

Завршавајући последњи стих, Матеј каже: „Да се испуни што су рекли пророци да ће се Назаретанин назвати”. Овај дио стиха задаје много проблема тумачима Светог писма, јер таквог стиха у томе облику нема ни код једног старозавјетног пророка. Једни мисле да апостол Матеј нема у виду неко конкретно мјесто у Светом писму, већ да је тиме хтио да изрази опште мишљење пророка. Други покушавају ово да доведу у везу са ријечима пророка Исаије о Галилеји незнабожачкој: „Народ који ходи у тами видјеће видјело велико и онима који сједе у земљи гдје је смрти сјена засвјетлиће видјело (9, 2). Међутим, ово се односи на Исусову проповјед у Галилеји, на којој су базирана Синоптичка јеванђеља, јер она више говоре о Христовом раду у Галилеји, а не о називу *Назаретанин*. Трећи мисле да је апостол Матеј хтио да овај погрдни израз за Исуса мало уљепша.

Да су ови зналци мало пажљивије прочитали извјештај јеванђелиста Луке и Матеја о Исусовом рођењу, запазили би да се они, поготово апостол Матеј, служе и симболиком, што се може запазити и из нашег излагања и објашњења те симболике. А да су се мало шире и дубље позабавили овим питањем, сигурно не би износили своја мишљења одока, заснована на људском умовању.

Да бисмо ово мало боље схватили и разумјели, морамо то мало боље појаснити.

У Христово вријеме Назарет је био једно мало мјесто са мјешовитим становништвом. Налазио се уз раскрсницу путева који су водили за Феникију, Сирију, Вавилонију, Арабију и

Египат. Са положаја самога мјеста пружа се прекрасан поглед на околину: на западу преко Јорданске долине види се Средоземно море, између Хаифе и Акре; јужно се преко ње виде Гелвујске планине; источно се пружа поглед на гору Тавор.

По љепоти положаја, путници су га звали „рајско мјесто“, а блажени Јероним га је назвао „двјијет Галилеје“. И док је природа и положај Назарета био предиван, његови становници су били права супротност томе, познати по злу гласу. О томе најбоље говоре ријечи апостола Натанаила, када му је апостол Филип рекао: „Нашли смо онога за кога писа Мојсеј у Закону и пророци; Исуса, сина Јосифова, Назарећанина. И рече му Натанаило: из Назарета може ли бити што добро?“ (Јн. 1, 45–46).

Неки научници име *Назарет* изводе од арапске ријечи *Наерет*, што значи: кула, стражара, ваљда по изгледу и положају што је изгледао као нека осматрачница. Други га изводе од ријечи *Несер* у значењу: школа. Међутим, на јеврејском језику Назарет се звао Незер. Ово з се изговара између з и с, више као с (ц), као *Нецере* у значењу граница, шибљика, изданак, али и у значењу презрен. Те ријечи имамо у Светом писму Старог завјета код пророка Исаије и код Давида.

Пророк Исаија каже: „...али ће изаћи шибљика стабла Јесејева, и изданак из коријена његова изникнуће“ (11, 1; 53, 2).

Да се ово односи на Исуса Христа, потврдио је и Он сам преко апостола Јована, када је рекао: „Ја сам изданак и род Давидов, сјајна Звијезда Даница“ (Отк. 22, 16). О овоме је већ било довољно говора. Зато нема потребе да то и овдје понављамо.

Што се тиче оног другог значења, тј. да ће бити презрен од људи, и то је предсказао исти пророк говорећи: „Презрен бијеше и одбачен од људи, болник и вичан боловима, и као један од кога свако заклањаше лице, презрен да га ни за што не узимамо“ (Ис. 53, 3).

А преко Давида сам је за себе рекао: „Ја сам црв а не човјек, подсмјех људима и руг народу. Који ме виде, сви ми се ругају разваљујући уста, машу главом” (Пс. 22, 7; Мт. 27, 39). Апостол Матеј је сигурно имао ово у виду када је рекао да ће се Исус назвати Назарећанин.

Њега су понекад тако називали његови противници, јер су Назарећани били презрени од других људи као покварени људи. Али су га понекад тако називали и апостоли (Мт. 26, 71; Лк. 18, 37). Па и сам он, у Гетсиманском врту, када су слуге првосвештеникове, предвођене Јудом, дошле да га ухвате, а он их упитао: „Кога тражите? А они му одговорише: Исуса Назарећанина. Исус им рече: ја сам” (Јн. 18, 4–5). Дакле, није порекао да је то Он, само што су ови и многи други хтјели да га тиме исмијавају, због презира према назарећанима. Тако је цар Јулијан Отпадник, желећи да се наруга хришћанима, наредио да их сви зову Назарећани. Али тиме је несвјесно, као и други, само потврдио да је Исус Спаситељ и тако почаствовао хришћане, јер је Исус Христос рекао: „Блажени сте када вас срамоте и прогоне и лажући говоре против вас свакојаке рђаве ријечи због мене. Радујте се и веселите, јер је велика плата ваша на небесима, јер су тако прогонили и пророке прије вас” (Мт. 5, 11–12). Ово је очит примјер како Бог претвара премудрост овога свијета у лудост: „Јер је мудрост овога свијета лудост пред Богом, јер је написано: Он хвата мудре у њиховом лукавству” (1. Кор. 3, 19; јов. 5, 13).

Дакле, апостол Матеј је хтио овим да докаже да је Исус Месија, као што то чини од почетка Јеванђеља. Није Матеј овим што је рекао за Исуса, да ће се Назарећанин назвати, ништа измислио нити лупио одока. Знао је он симболику Светог писма боље од његових тумача. И он ово не пише по своме мишљењу, већ руковођен Светим Духом (2. Пет. 1, 20–21).

Да ли би се Син Божији оваплотио и да није било гријеха?

У вези са оваплоћењем Сина Божијег, постоји једна теорија која не би заслуживала баш никакву нашу пажњу да

није оних који је, с времена на вријеме, не покушавају да је оживе.

По овој теорији, Син Божији би се оваплотио и да није било гријеха. Једини доказ им је: како би се Син Божији сјединио са човјековом природом осим да се оваплоти и постане и човјек, те тако обожи човјека да постане као Он.

Они се позивају на Максима исповједника и од новијих Флоровског, наводно да они тако уче. Прочитали смо и проучили мјеста из њихове литературе на која се савремени заговорници ове теорије позивају, али нигдје нисмо нашли у њиховим дјелима да они то децидно кажу. То ови изводе из неких њихових недоречених и нејасних мишљења, али отворено то ни Максим исповједник ни Флоровски нигдје не кажу. Против ових спекуланата најбоље мишљење дао је Лоски, који каже: „Неке спекулације да би се Син Божији оваплотио и да није било гријеха, према Символу вјере немају мјеста”. Ми овоме додајемо још и ово: не само према Символу вјере, гдје се каже: „Који је ради нас људи и ради нашега спасења сишао с небеса и оваплотио се од Духа Светога и Марије Дјевојке и постао човијек”, него и у многим црквеним богослужбеним пјесмама и молитвама. Када бисмо сва та места навели, добили бисмо једну подебелу књигу.

Рекли смо на самоме почетку ове теме да ова теорија не би заслуживала никакву пажњу да и данас код неких богослова она није актуелна. Писац ових редова је имао прилике да са неким заговорницима ове теорије расправља о њој. Они су почели износити ову теорију позивајући се на Максима исповједника и Флоровског. Мирно сам их саслушао и онда рекао: „Ако ви мислите да ја не знам за ту теорију, онда сте у заблуди. Као прво: тај од кога сте то чули није вам рекао или не зна да је та теорија била актуелна од другог до почетка четвртог вијека и одбачена као неисправна и неутемељена на ваљаним доказима, што значи да је произвољна. Као друго: и да Максим исповједник и Флоровски тако уче, то може бити само њихово мишљење, али не и учење Цркве. Учење Цркве је оно што пише у Символу вјере и пракси Цркве

(богослужбеним књигама), а тамо тога нема, а ни ти на које се ви позивате нигде то децидно не кажу. Узгред речено, касније се и сам онај који их је томе научио одрекао тога мишљења. Како би се човијек обожио да није било гријеха? – беспредметно је расправљати. Сигурно јесте да би Бог нашао начина како би то учинио, јер је свемогући и све што хоће може да учини.

Толико о томе и да се не замајавамо глупим теоријама које су давно одбачене као неисправне, него да се вратимо нашој теми.

Први Исусов долазак у Јерусалим

Послије описа Исусовог зачећа, рађања, обрезвања, извршавања онога што је закон прописивао, доласка мудраца са Истока, одласка Свете породице у Египат и њиховог повратка у Назарет, јеванђелисти ништа не говоре о Исусу Христу до његове дванаесте године живота. Јер, до дванаесте године, дјеца код Јевреја нису рачуната ни у мушко ни у женско, већ само као дијете. Родитељи су имали пуну власт над својом дјецом и могли су их продати. Са навршеном дванаестом годином они су постајали пуноправни чланови народа Израилског, прави Израилци, и стицали одређена права. Зато је то доба важно у животу сваког израилског дјетета.

Крштење Исусово и почетак његове јавне проповједи

Послије тога опет настаје ћутање о Њему до Његове тридесете године живота. Јер нико није смио да се бави јавним радом као учитељ, адвокат, судија итд. прије навршене тридесете године живота. Како рече апостол Павле, Он би под законом (Гал. 4, 4- 5), то је Он у свему држао се закона како му нико не би могао приговорити да се не држи закона.

Када је навршио тридесету годину живота, Исус долази на Јордан код Јована Крститеља да га овај крсти. То није било

право крштење, већ више покајнички чин. Многи ће се питати: зашто се Исус подвргава овом обреду када Он нема гријеха? Сам је једном рекао: „Који ме од вас кори за гријех? Ако ли истину говорим, зашто не вјерујете?” (Јн. 8, 46). А то је речено више пута и на више мјеста од стране апостола.

Исус се подвргава овоме обреду да би нам показао пут спасења. Када је Ирод побио неке Галилејце у храмовном дворишту гдје су се клале животиње за жртву и неки дошли и јавили то Исусу, сав присутни народ се згрануо, а Он им рече: „Мислите ли да су ти Галилејци били грјешнији од свих Галилејаца кад су тако пострадали? Нису, кажем вам, него ако се не покајете, сви ћете тако изгинути”. (Лк. 13, 2–3) „Јер нисам дошао да зовем праведнике но грјешнике на покајање”. (Мт. 9, 13; Лк. 5, 32). Пут спасења води преко покајања. Ко се не каје за своје гријехе, неће се спасти.

Сотона куша Исуса

Послије крштења на Јордану Исус одлази у пустињу гдје излаже себе крајњој изнурености изгладњавањем свога тијела до крајњих граница људске издржљивости, о чему говоре јеванђелисти Матеј и Лука, готово идентично. Ми ћемо се држати Матејевог описа кушања Исуса Христа од стране ђавола, јер је хронолошки ближи самоме догађају.

Наиме, када се Исус крстио: „Тада Исуса одведе Дух у пустињу да га ђаво куша. И постивши дана четрдесет и ноћи четрдесет, напослијетку огладње”. (Мт. 4, 1–2).

Око овога четрдесетодневног Исусовог поста постоје два различита тумачења. По једнима, Исус је постио четрдесет дана зато што су Адам и Ева боравили у рају четрдесет дана. Ово је нелогично. Зашто би Исус постио четрдесет дана у знак блаженог боравка Адама и Еве у рају? Друго, нигдје се у Светом писму не говори колико су Адам и Ева боравили у рају. Претпоставља се да нису дуго, јер нису стигли да се размноже још у рају.

Друго тумачење јесте да је постио четрдесет дана зато што је Мојсије постио четрдесет дана пред примање закона. Као доказ, узима се мишљење да је Исус постио мање, онда би народ рекао да је он мањи од Мојсија, а да је постио више, онда би рекли да није човјек, јер се сматрало да је то крајња граница људске издржљивости.

И ово је нелогично и произвољно тумачење. Прави разлози су сасвим друге природе и о њима ће бити касније говора; за сада само да кажемо да овај број има везе са својом симболиком, а која има значење: искушења и патња која се завршава тријумфом. У овоме смислу треба тражити решење питања о дужини Исусовог поста, о чему ће бити касније више говора.

На крају његовог поста: „Приступи к њему кушач и рече: Ако си Син Божији, реци да ово камење постану хљебови” (Мк. 4, 3). Кушач (ђаво) увијек наступа на исти начин, као када је преварио Еву. Он се прво прави незналицом, а чим ступи у разговор, одмах се претвара у свезналицу. Тамо у рају пита Еву: „Је ли истина да је Бог казао да не једете са сваког дрвета у врту?” (Пост. 3, 1). А овдје каже: „Ако си Син Божији, реци да камење ово постану хљебови”. Међутим, тамо у рају Ева је непромишљено прихватила змијин (ђавољев) предлог, иако није била гладна и имала је на располагању свега у изобиљу. А овдје Исус не прихвата приједлог кушача, већ му рече: „Писано је: не живи човјек по самоме хљебу, но о свакој ријечи која излази из уста Божијих” (Мт. 4, 4; Понз. 8, 3). Другим ријечима: ако се правиш свезналицом, требало би да знаш и то.

„Тада га ђаво одведе у Свети град и постави га на крило храма, па му рече: Ако си Син Божији, скочи доље, јер је писано: анђелима својим заповиједиће за тебе и узеће те на руке да како не запнеш за камен ногом својом” (Пс. 91, 11–12; Мт. 4, 6).

Тешко је повјеровати да је Исус допустио ђаволу да га води у Свети град (Јерусалим) и попне на кров храма, већ да је ђаво, онако изнуреном Исусу, опсенарски приказао да се налазе на крову храма, са чиме се слаже већина светих отаца

и библиста. И при овоме покушају ђаво се претвара да је свезналица и да зна шта пише у Светом писму. Он тачно цитира Свето писмо, али само оно што њему одговара, као што раде и данашњи секташи. Ми то зовемо: ђаволско цитирање Светог писма.

На овај ђаволов предлог: „Исус му рече: и ово је написано: немој кушати Господа Бога својега” (Понз. 6, 16; Мт. 4, 5–7).

Шта је Исус овим рекао ђаволу? Ако знаш шта пише у 91. псалму, онда мораш да знаш шта пише и у књизи Поновљених закона. Ако си прочитао 91. псалам, морао си прочитати и Петокњижје и мораш имати у виду оно што пише тамо. „Опет га узе ђаво и одведе на гору врло високу, и показа му сва царства овога свијета и славу њихову, и рече му: Све ово даћу теби ако паднеш и поклониш ми се” (Мт. 4, 8–9).

И за ово важи оно што смо рекли у вези са пењањем на храм. Јер не постоји тако висока гора са које се виде сва царства овога свијета; поготово не у Јудејској пустињи, гдје су се догодила кушања.

Ђаво прво нуди Исусу земаљска блага и задовољства, јер су људи за тиме често похлепни.

Када му није прошла та подвала, он му нуди оно што ни сам нема – власт, јер су материјална добра и власт највећа искушења за човјека; на томе је ђаво преварио Еву.

На ову дреку и безобразну понуду ђавола: „Исус му рече: Иди од мене, Сатано, јер је написано: Господу Богу своме клањај се и њему јединоме служи!” (Мт. 4, 10; Понз. 6, 13).

У ком облику се ђаво показао Исусу, нигдје се не каже. На основу овога, апостол Павле каже за лажне апостоле, који се претварају да су апостоли Христови: „Никакво чудо, јер се и сам сатана претвара у анђела свијета” (2. Кор. 11, 13–14). Иако ђаво зна ко је Исус, видећи га пак униженим, мислио је да ће успјети да превари Исуса. Зато се не представља ко је, већ само

70

шта хоће. Зато Исус не показује одмах да зна с ким разговара, он то открива тек на крају назвавши га сатаном. То је један од вођа палих анђела. Кушање Исуса он није препустио ником другом, већ је сам покушао да наведе Исуса на гријех, као што је учинио са Адамом и Евом.

Многи ће се упитати: зашто Исус Христос изгладњује себе до крајње границе људске издржљивости и онда допушта да га сатана куша?

Бог је створио анђеле моћнијим снагом од људи, о чему смо већ говорили. Али их није створио сличним себи, већ да буду служитељи Богу и човјеку кога је намјеравао да створи по себи. Апостол Павле каже: „Нису ли сви они духови за служење, који се шаљу да служе онима који ће наслиједити спасење” (Јев. 1, 14; ПС. 34, 7).

Због своје велике моћи, један дио анђела се побунио због свог статуса и отказао послушност Богу, почео да се инати са њим. По многим, симболички и неповратни пад побуњених анђела десио се када је ђаво навео Адама и Еву на гријех.

Човјеку је намјењена већа слава и част него анђелима, јер га је Бог створио по облицију својему, са могућношћу да буде као Он – његов творац. Да су људи већи од анђела, што један дио њих није хтио да прихвати, говори нам апостол Павле, који пишући Коринћанима каже. „Усуђује ли се ко од вас, имајући жалбу на другога, да се суди код неправедних, а не код светих? Не знате ли да ће свети судити свијету? Ако ћете ви судити свијету, зар сте недостојни пресуђивати о ситницама?” (1. Кор. 6, 1–3).

Ето зато је Исус Христос допустио сатани да га куша. Он је хтио да му докаже да је човјек већи од анђела, да ће га он побједити и судити им, јер је створен да буде као Бог и господар творевине са њим, те да Божији план пали анђели не могу покварити.

Када је ђаво увидјео да не може навести на гријех Исуса: „Тада га ђаво остави и, гле, анђели приступише и службаху му” (Мт. 4, 11).

Апостол Јаков каже: „Покорите се, дакле, Богу, а супротставите се ђаволу, и побјећи ће од вас” (4, 7). Јер он највише мрзи када му се човјек не покорава и не слуша га. Онда бјесни од муке; зато су и добили назив *бијеси*.

Но, ђаво није оставио Исуса на миру. Како каже јеванђелиста Лука: „И када завши ђаво све кушање, отиде од њега за неко вријеме” (Лк. 4, 13). Ђаво није више приступао Исусу директно, бојећи се новог пораза, али је стално настојао да Га омета преко људи.

Почетак јавног дјелатељства Исуса Христа

Послије кушања Исус се задржао неко вријеме у Јудеји, гдје је проповједао; вјероватно учинио и неколико чуда. „А када чу Исус да је Јован (Крститељ) предан (ухапшен), отиде у Галилеју” (Мт. 4, 12; Мк. 1, 14; Лк. 4, 14). Прво долази у Назарет, пошто Га тамо нису прихватили; чак су хтјели да Га баце са стијене. Он одлази у Капернаум и тамо се настанио. И ово није било случајно, јер је било објављено још преко пророка Исаије. Како каже јеванђелиста Матеј: „Да се испуни што је рекао пророк Исаија, говорећи: земља Завулонова и земља Нефталимова, на путу к мору с оне стране Јордана, Галилеја незнабожачка, народ који сједи у тами видје свјетлост велику и онима који сједе у области и сјени смрти свјетлост засија” (Мт. 4, 13–16; Ис. 9, 2; Пс. 107, 10).

Јеванђелиста Матеј даље каже: „Од тада поче Исус проповиједати и говорити: Покајте се јер се приближило Царство небеско” (Мт. 4, 17). Када апостол Матеј каже: „Од тада поче Исус проповиједати и говорити...”, то се односи на Галилеју.

Исус Христос, као и Јован Крститељ, своју проповјед започиње позивом на покајање, јер без покајања нема спасења, о чему смо већ говорили.

Исус Христос окупља око себе групу од дванаест људи, које је назвао *апостолима* (Лк. 6, 13). Са њима је кренуо по галилејским селима и градовима, те постепено причама, говорима и чудима учио их и откривао им тајну спасења рода људскога.

Када мало боље сагледамо синоптичка јеванђеља, изузев њихових извештаја о Исусовом рођењу и Бесједе на гори, она износе Исусове приче и чуда којима се доказује да је Исус Спаситељ свијета који је обећан људима од Бога. Затим да је Он Син Божији; да Он треба да пострада за род људски; да ће основати Цркву своју; умријети и васкрснути из мртвих, позивајући се и Он и они на пророштва о Њему.

Јеванђелиста Јован иде другим путем. Иако најмлађи од свих апостола, он је најбоље схватио Христов долазак и Његову мисију на земљи. Није он, тек тако, био омиљени Исусов ученик.

Јеванђелиста Јован не спомиње Исусово зачеће, рођење и друге догађаје око тога. Он прво, укратко, говори о рађању Бога Сина од Бога Оца и да је и Он Бог као и Отац; да је кроз Њега све постало што је постало (Јн. 1, 3; Кол. 1, 15–17), да је Он свјетлост свијету, који је у тами. Јован Крститељ посвједочио је да је Син Божији Спаситељ свијета. Говори о избору првих апостола; свадби у Кани галилејској, која је слика Цркве; разговору са Никодимом о крштењу; умножавању хљебова, чиме Исус наговјештава Свету тајну причешћа; о Богу Оцу и себи, да су Он и Бог Отац једно (Божанство), због чега се Јудејци договарају како да Га убију што се гради Богом; васкрсава Лазара... Јован Крститељ говори о помазању у Витанији, чиме наговјештава скору смрт Исусову; о свечаном уласку Христовом у Јерусалим; о Пасхи (само почетак и крај, а између почетка и краја умеће повећу опроштајну бесједу Исусову са ученицима). Када се све ово пажљиво сагледа, види се да је код њега све усмјерено на оснивање Цркве, која је тијело Исусово (в. Кол. 1, 24) и продужетак Његове мисије спасавања рода људског.

Међутим, мало су шта од тога апостоли схватили, јер њихова вјера још не бијеше јака, због чега их је Исус у више наврата критиковао.

Многи ће рећи: зашто је био потребан оволики увод и приступ овоме чуду? Зато што је све ово о чему смо говорили, на овај или онај начин, указивало на оно што ће се на крају догодити. Како каже народна пословица: Конац дјело краси. То је као у драми или некој представи гдје имамо увод у заплет, па се тек на крају све разрјешава и открива. Тако је и у овом случају; постоји план и радња која указује на епилог да би нам оно што слиједи било јасније.

Последње дане свога боравка на земљи, прије свога страдања, Исус Христос је провео у Јудеји, углавном у Јерусалиму и његовој околини, како нам свједочи јеванђелиста Лука говорећи: „Бијеше Он у храму дању, а ноћу излажаше и борављаше на гори званој Маслинска. И сав народ хиташе јутром к њему у храм да га слуша“ (21, 37–38). „Онда првосвештеници и фарисеји сабраше Синедрион и говораху: Шта да радимо? Овај човјек чини многа знамења. Ако га оставимо тако, сви ће повјеровати у Њега, па ће доћи Римљани и узети нам и земљу и народ. А један од њих, по имену Кајафа, који оне године бијеше првосвештеник рече им: Ви не знате ништа, нити помишљате да је за нас боље да један човјек умре него сав народ пропадне. А ово не рече сам од себе, него, будући првосвјештеник, оне године прорече да ће Исус умријети за народ; и не само за народ, него и да расејану дјецу Божију сабере у једно. Од тога, дакле, договорише се да га убију“ (Јн. 11, 47–53). „Али не о празнику да се не би народ побунио“ (Мт. 26, 5). У томе ће им помоћи Јуда Симонов Искаротски, када се увјерио да Исус не намјерава да оснује неко хиљадугодишње царство јудејско овдје на земљи, чему се он надао од Њега, него да ће пострадали за народ, умрети, васкрснути и основати Царство небеско, у шта он није вјеровао. Јуда се сам понудио јеврејским старјешинама да изда свога Учитеља и направио је са њима договор како ће га и гдје ухватити насамо (види код: Мт. 26, 14–16; Мк. 14, 10–11; Лк. 22, 3–5; Јн. 13, 2). Све је ово договорено два дана прије Пасхе, о чему нас обавјештава јеванђелиста Матеј говорећи: „А када сврши Исус све ријечи ове, рече ученицима својима: Знате да ће за два дана бити Пасха и Син човјечији биће предан да се разапне“ (26, 1–2).

Када јеванђелиста Матеј каже: „А када Исус сврши све ове ријечи...”, то се односи на све што је написао у Јеванђељу до тада, а не само на претходну главу, гдје се говори о мудрим и лудим дјевојкама, о талантима и страшном суду. Послије ријечи да ће „...Син човјечији бити предан да се разапне”, Матеј говори о завјери Јудеја против Христа, понижавању у Витанији, Јудином издајству, па онда наставља да говори о Пасхалној вечери.

Јеванђелисти Марко и Лука углавном слиједе Матеја, а апостол Јован само почетак вечере, о Јудином издајству и износи повећи опроштајни говор Исусов са ученицима, те о одласку на Маслинску гору, хватању Исуса, суђењу, распећу, погребењу, Васкрсењу и јављања Васкрслог Исуса Марији Магдалени и ученицима. Матеј, Марко и Лука не спомињу тај говор, већ се више задржавају на припреми Пасхе, о самој вечери и по вечери претварању хљеба у своје тијело и вина у крв, тј. Светој тајни причешћа и установљењу Новог завјета.

Јеванђелиста Матеј даље каже: „А у први дан Бесквасних хљебова приступише ученици Исусу говорећи му: Гдје хоћеш да ти уготовимо Пасху да једеш?” (Мт. 26, 17). Јеванђелист Марко каже готово исто, од ријечи до ријечи (Мк.14, 12).

Јеванђелиста Лука каже: „Приближаваше се, пак празник Бесквасних хљебова звани Пасха (22, 1). Ово је очигледна гријешка, јер се празник Бесквасних хљебова не зове Пасха нити се у те дане смјело јести ништа што је пасхално. Пасха се јела 14. нисана увече. По старом календару, то је први мјесец у години и звао се *авив*, који по нашем рачунању вријемена одговара другој половини марта и првој половини априла. Јеванђелиста Лука је поријеклом Грк и сигурно није био добро упознат са јеврејским празницима и обичајима, што се види из седмог стиха исте главе гдје јасно разликује дане бесквасних хљебова од празника Бесквасних хљебова. Пасха се јела у старо вријеме само 14. нисана од првог мрака до поноћи. То се јасно види из Мојсијевих ријечи: „И ништа немојте остављати до јутра; ако би што остало до јутра, спалите на ватри” (Изл. 12, 10).

Дакле, Пасха се јела 14. нисана од првог мрака до поноћи и сва су се пасхална јела морала појести или спалити на ватри, јер је од поноћи 14. нисана почињао празник Бесквасних хљебова и трајао је до 21. нисана у поноћ, када се није смјело јести ништа од пасхалних јела, чак и под пријетњом смрћу (Изм. 12, 14).

Према томе, када неки говоре да је празник Бесквасних хљебова наставак слављења Пасхе то није тачно. Славље се настављало, али не Пасхе, већ празника Бесквасних хљебова.

Још Мојсије јасно разликује Пасху од празника Бесквасних хљебова. Ево шта он о томе каже: „Четрнаестог дана првог мјесеца увече Пасха је Господња; а петнаестог дана истог мјесеца празник је Пријесних хљебова Господу; седам дана једите хљебове пријесне” (Лев. 23, 5–6).

Иначе, око ових бесквасних дана, када се јела Пасха, и празника Бесквасних хљебова, у богословској литератури постоји права збрка. Просто је невјероватно шта у њој све о томе пише, иако јеванђелисти јасно разликују бесквасне дане од празника Бесквасних хљебова. Да би нам све ово било мало јасније, морамо се овим питањем више позабавити.

Јеванђелиста Матеј каже: „А у први дан бесквасних хљебова приступише ученици Исусу говорећи му: Гдје хоћеш да ту уготовимо Пасху да једеш” (26, 17; Мк. 14, 12).

Из овога цитата, који смо навели, намећу се два питања. Прво: ако постоји први дан, логично се намеће да постоји и други дан бесквасних хљебова у који се могла јести Пасха. Друго: који су то и какви дани? То нису дани празника Бесквасних хљебова, јер се у те дане није смјела јести Пасха. То може бити само дан прије 14. нисана. Да бисмо одговорили на ово питање, морамо поћи још од установљења празника Пасхе у Египту, која је једена по заповијести Божијој датој Мојсију. Она је једена 14. авива, што је био први мјесец у години по јеврејском рачунању вријеме, све до вавилонског ропства када су Јевреји прихватили вавилонско рачунање времена и називе

за мјесеце. Иначе, сам назив за овај празник изведен је од јеврејске ријечи *песах*. То је уједно и назив за пасхално јагње, које је праобраз Исусове голготске жртве. Назив је изведен од ријечи чије је основно значење „бити хром, храмати” (2. Сам. 4, 4), што значи скакати, прескакати због хромости. Мислимо да је правилније рећи „пријећи, проћи поред”, како је то речено код Мојсија (Изл. 12, 13). Покушај неких богослова и језикословаца да етимологију ријечи *песах* изведу из египатских и арапских позајмица дјелује неубједљиво, јер су Јевреји били поносан народ и не би за назив свог највећег и најзначајнијег празника узели неку туђицу (туђу ријеч).

Прву Пасху Јевреји су јели у Египту, по Божијој заповјести коју је Мојсије пренијео јеврејским старјешинама усмено (Изл. 12, 1–6). Касније је Мојсије све записао, како и када се једе и припрема Пасха.

За прву Пасху су клали и пекли јагње или јаре предвече, и његовом крвљу помазивали надвратнике и довратнике. Чим је агнец (јагње) био печен, јели су га, опасани, са обућом на ногама и штапом у руци.

Крв на надвратнику и довратнику била је знак да Господ прође мимо тих кућа и не помори њихове првенце, да их поштеди и опрости им гријехе.

Послије помора египатских првенаца, те ноћи, фараон је позвао Арона и Мојсија и рекао им да одмах крену и изађу из Египта. Пошто су већ били приправни за пут, они су журно кренули понијевши са собом тијесто које су спремили за хљебове, а које још не бијеше узишло, па су га таквог пекли успут, кад би мало застали да се одморе. То су биле више лепиње или мале погаче него прави хљеб. Касније су на Синају установили празник Бесквасних хљебова, као успомену на те дане и тежак живот у Египту.

У почетку Пасха и празник Бесквасних хљебова више су били као домаћи празници, док није подигнута Свинија (покретни храм) и успостављено свештенство. Од тада је пасхално јагње клано у храмовном дворишту. Сваки је домаћин

бирао из свога стада јагње или јаре од годину дана, здраво, мушко, без мане, те га доводио у свој шатор десетог нисана и везивао га за свој лежај ужетом и ту га хранио и држао до 14. нисана. Тога дана, поподне, домаћин би га узео, метнуо на рамена, а напред држао за ноге, и тако носио до храма гдје је био дужан да га сам закоље, одере и натакне на „гранати ражањ” који је био зашиљен на дебљем крају. На тањем крају би оставио неколико лиснатих грана, па му отуда и назив „гранати ражањ”. Са домаћином је ишао до храма још неко од браће, комшија или старијих синова да му помогну приликом клања јагњета, дерања коже и натицања на ражањ, али и да се уче како се припрема пасхално јагње. Прије клања јагње су прегледали левити. Све жртве су клали свештеници, изузев пасхалног јагњета које је морао заклати и натаћи на ражањ само домаћин. Јегње је кално код улаза из израиљевог дворишта у свештено двориште, гдје су стајала два реда свештеника до жртвеника, који се налазио са лијеве стране, код улаза у Светињу над светињама. Сваки свештеник је имао једну златну чашу у руци, која није имала постоље, већ је била округла (полулоптаста). Први са десне стране је хватао крв у чашу и додавао првом до себе, па тако редом до онога који је стајао поред жртвеника и излијевао крв на ватру у жртвенику, а празну чашу додавао првом свештенику до жртвеника са лијеве стране, те овај следећем до њега док не истекне сва крв. Потом би домаћин објесио јагње на куке, које су биле постављене свуда наоколо зидова храма, и скидао кожу са јагњета. Ако би била велика гужва, у недостатку кука могла су двојица да објесе јагње о мотку и држе је на раменима све док домаћин не одере кожу и не натакне јагње на ражањ. Кожу би остављао свештеницима, а лој, реп и јетру давао да се спале на жртвенику. По обављеном послу у храму домаћин би носио јагње са ражњем преко рамена, или, ако има још неко са њим, онда би двојица носила јагње до шатора и тамо би га пекли на ватри која је већ била припремљена за то. Ако је удаљеност велика или би било гостију, онда се пекло још покоје јагње, као домаћа жртва, што се називало „хагига“, а агнец је било само оно које је клано у храму. Ако је пак породица била мала или сиромашна, могле су се удружити двије и више породица и заједно јести Пасху (Изл. 12, 4).

Док су Јевреји били на Синају, они су живјели под шаторима, као номади, сви око Скиније, тако да им није било тешко доћи до ње да обаве све што треба, врате се назад и до мрака испеку јагње. Али када су Јевреји после четрдесетогодишњег лутања по Синају ушли у Земљу обећану, више нису живјели у околини близу Скиније; правила су се морала мијењати. Поготово када је цар Давид заузео Јерусалим од Јевреја и учинио га својом пријестоницом, а цар Соломон саградио у њему велелепни храм; Јерусалим је постао не само политички већ и културни и вијерски центар свих Јевреја, не само оних у Палестини него и оних у дијаспори. Зато се стари начин празновања Пасхе из практичних разлога морао прилагодити новонасталим приликама. Тако је Јерусалим са ближом околином постао једино мјесто гдје се могла јести Пасха. Наравно, су сви Јевреји, ма гдје се налазили, славили 14. нисана увече Пасху, али без пасхалног јагњета. Зато је сваки одрасли Јеврејин био обавезан, ако може, да барем једном годишње посјети Јерусалим о три велика празника: Пасхе, Педесетнице и празника Сјеница (шатора).

Јеванђелисти биљеже да је Исус Христос сваке године о великим празницима ишао у Јерусалим. Први пут када је имао 12 година, јер дјеца испод 12 година нису смјела ићи у Јерусалим ни са родитељима, јер нису сматрана за одрасле људе већ за дјецу.

Прву и другу Пасху Исус је провео у Јерусалиму са понеким од својих ученика (в. Јн. 2, 13–25; 5, 1–47). Трећу Пасху је провео са свим апостолима у Галилеји, у неком ненасељеном крају недалеко од Капернаума и Галилејског језера, гдје је учинио чуда са умножавањем хљебова (в. Мт. 14, 13–21; Мк. 6, 30–43; Лк. 9, 10–17; Јн. 6, 1–14) и одржао говор о себи као истинском хљебу живота (в. Јн. 6, 27–60), чиме је наговјестио Свету тајну Причешћа – Нову Пасху коју ће установити послје четврте Пасхе, а коју је славио у Јерусалиму са својим апостолима, о чему ћемо више говорити у тексту који слиједи.

Из досадашњег излагања јасно се види да Мојсије и јеванђелисти праве разлику између празника Пасхе и празника

Бесквасних хљебова. Такође смо видјели како су се ови празници празновали до изградње Јерусалимског храма, када је дошло до извјесних промјена које су се односиле на мјесто слављења и једења Пасхе до разорења Јерусалимског храма 71. године по Христу. То се односи и на вријеме Исусовог боравка на земљи. У то вријеме Јерусалим је имао око 40.000 становника. А у дане великих празника у њему се окупљало још два пута толико људи. У те дане је у Јерусалиму знало бити и до 120.000 људи. Због толиког мноштва људи, од којих су многи жељели јести Пасху, било је немогуће све то припремити и обавити само за један дан поподне, а сутрадан се није смјела јести Пасха, јер је већ почињао празник Бесквасних хљебова, када се није смјело јести ништа од пасхалних јела, јер је све то морало бити поједено или спаљено, ако би ишта остало од пасхалних јела, поготово јагњета, до поноћи 14. нисана. Због тога су свештене старјешине прописале да се Пасха може славити и јести и дан раније (13. нисана), али никако дан касније. То правило је било на снази и у Христово вријеме.

Већ смо више пута наглашавали да се Исус Христос у свему придржавао Закона. Зар неко може и да помисли да је Исус Христос било када и у било чему прекршио Закон кад је сам за себе рекао: „Не мислите да сам дошао да укинем Закон или Пророке, нисам дошао да укинем него да испуним” (Мт. 5, 17; Рим. 3, 31; 10, 4). Према томе, Исусова последња вечера са својим ученицима била је пасхална по свим прописима, иако је они једу 13. нисана увече, а не 14. нисана.

Код многих старих библиста који се, узгријед речено, и нису много бавили овим питањем, као ни новији, ово питање направило је низ проблема, са много нетачних учења и закључака; како код православних тако и код римокатоличких богослова. Али о томе ћемо касније више говорити и покушати да укажемо у чему и гдје који гријеше.

Да би нам све то било јасније, овдје морамо направити један шири увод у ову тему.

До установљења синајског законодавства и свештенства Израилци нису имали свештенике. Ту дужност је обављао

старјешина породице, као и код многих других народа. Изградњом Скиније установљен је и ред свештеника. Та служба је припала Мојсијевом брату Арону, његовим синовима и њиховим потомцима из племена Левијева. Остали из Левијевог племена били су левити (нека врста наших ђакона и црквењака).

По уласку у Земљу обећану (Хананску), свако племе је добило своју одређену територију и земљу гдје ће живјети. Приликом подјеле земље одређено је 48 градова распоређених по територији свих племена гдје ће живјети свештеници. То су били свештенички градови у којима је било и домаћег становништва.

Од времена цара Давида свештенство је подељено на 24 *чреде* (групе). Свака чреда је имала свога првосвештеника и носила је име по њему. Тамо гдје се налазила Скинија, налазила се прва чреда, која је била стално уз Скинију, а остале чреде су се смјењивале по реду сваке недјеље тако што би нова чреда дошла у петак, па у суботу са претходном чредом обављала потребне свештенорадње, јер је тада било највише посла и жртвоприношења. У недјељу би стара чреда одлазила у свој град, а нова би вршила сва потребна богослужења. Тако се догодило да је Захарија дочекао трогодишњу дјевојчицу Марију, будућу Исусову Мајку, и по Божијем упутству увео је чак у Светињу над светињама, гдје је само једном годишње смио ући првосвјештеник, и то не без крви јарчије и јунчије (в. о томе шире: Јев. 9, 1–13; Изл. 25, 23 и 30–31; 26, 33; Лев. 16, 2; 16, 14; 1. Пет. 1, 19; 1. Јн. 1, 7; Отк. 1, 6).

Иначе, Захарија је био из Наина, града на југу Галилеје, недалеко од границе са Самаријом. Био је старјешина Авијево чреде, која је била осма по реду.

Док су Јудеји били у вавилонском ропству, неке чреде су изумрле. Када су се они вратили из ропства, Јездра и Немија су обновили све чреде и дали им стара имена.

Како је растао углед Јерусалима, растао је и углед јерусалимског свештенства, посебно првосвјештеника, који су били

и политичке личности. Ту су били најбољи учитељи Закона и књижевници (тумачи Закона и Светог писма), чији је углед био велик.

Поред већ помињаних дужности, јерусалимски свештеници су имали, за разлику од других, и неке ексклузивне (посебне) дужности и права. А то су: да воде рачуна о реду и поретку богослужења; о канону књига Светог писма док је постојао ковчег у којем се налазило Мојсијево Петокњижје, златни суд са маном и Аронова палица, која је процвјетала. У ковчег су додаване књиге Старог зајвета како је која настајала и била канонизована од стране јерусалимских свештеника и старјешина; те вођење рачуна о календару и празницима. Неколико тих календара нађено је тридесетих година прошлог вијека у околини Дамаска, а у њима јасно пише да се Пасха може славити и јести и дан раније, али никако дан касније, тј. послвије 14. нисана. Необјашњиво је да се за то знало, али је мало ко обраћао на то пажњу. Ако се нико не обазире на те календаре, морао би барем на оне пронађене у Кумрану 1947. године. Наиме, међу кумранским рукописима, који су пронађени од 1947. до 1956. године, пронађено је десетак календара који припадају Исусовом времену и у њима јасно пише да се Пасха једе 14. нисана увече, или дан раније, 13. нисана увече, како ју је јео Исус Христос са апостолима.

Прематоме, то је била пасхална вечера по свим прописима. Видимо да нису у праву они који тврде да то није била пасхална вечера, већ обична, само зато што је једено 13. нисана увече. Наиме, они би радије да оправдају праксу Православне цркве, која употребљава квасне хљебове за причешће, да докажу да то није била пасхална вечера, већ обична вечера, јер не знају како другачије да ту удјену квасне хљебове. Међутим, видјећемо да је то веома једноставно, а да се не наруши ни Закон ни прописи.

Већ смо говорили и наводили цитате из којих се јасно види да јеванђелисти праве разлику између бесквасних дана када се једе Пасха и празника Бесквасних хљебова, а ствар је једноставна и проста. Јевреји су морали да једу пасхалну вечеру са бесквасним хљебовима. Како се она у Христово вријеме, из

82

поменутих разлога, могла јести и дан раније, тј. 13. нисана, и то само вечера, они су те дане звали бесквасним, иако цјео дан није био бесквасан, већ само вечера. То се јасно види из Мојсијево заповијести која гласи: „...четрнаестог дана првога мјесеца увече Пасха је Господња” (Лев. 23, 5). То исто каже и у књизи Бројева (28, 16). А у књизи изласка за једење Пасхе каже: „...и нека једу месо исте ноћи, на ватри печено, са хљебом пријеснијем (бесквасним) и са зељем горким нека једу” (12, 8).

Када су Израиљци на чудесан начин прешли Јордан, као и Црвено море, те ушли у Ханан, земљу коју је Бог обећао дати још њиховим прецима, па се улогорили у Јерихонском пољу код Галгаља, Бог је заповедио Исусу Навину да обреже све Израиљце, јер се нису сви обрезивали за вријеме четрдесетогодишњег лутања по Синају и стално су роптали на Бога и Мојсија, због чега се Бог закleo да ниједан од њих неће видјети Земљу обећану који су изашли из Египта, већ њихови синови.

„А кад се сав народ обреза, осташе на својем мјесту у околу докле не оздравише. Тада рече Господ Исусу: Данас скидах с вас срамоту Мисирску. И прозва се оно мјесто Галгал до данашњег дана. И синови Израиљеви боравећи уоколу, у Галгалу, славише Пасху четрнаестог дана онога мјесеца увече у пољу јерихонскоме. И сјутрадан, послије Пасхе, једоше од жита оне земље хљебове пријесне и зрна пржена, исти дан. И преста мана сјутрадан пошто једоше жита оне земље...” (И Нав. 5, 2–12).

Тако су касније, када је сазидан храм у Јерусалиму, из наведених разлога свештеностарјешине донијеле одлуку да се Пасха може јести и дан раније, тј. 13. нисана, јер се сјутрадан по Пасхи није смјела јести под пријетњом смрћу (Изл. 12, 19), јер је већ почео празник Бесквасних хљебова, до када су морала бити сва бесквасна јела поједена или спаљена, ако је што од њих остало (о чему смо већ говорили).

У Старом завјету Пасха се спомиње осам пута, а у Новом чак петнаест пута.

Пошто је Исус Христос подсјетио апостоле да ће за два дана бити Пасха и они Га упитали гдје жели да Му уготове Пасху, Он им рече: „Идите у град томе и томе и кажите му: Учитељ каже: вријеме моје је близу, код тебе ћу да учиним Пасху са ученицима својим. И учинише ученици како им је заповједио Исус и уготовише Пасху” (Мт. 26, 18–19). Јеванђелист Марко је мало детаљнији. Он каже: „И посла двојицу ученика својих и рече им: Идите у град и сретћете вас човјек који носи крчаг воде, и гдје уђе, кажите домаћину куће: Учитељ наш вели: гдје је моја одаја гдје ћу јести Пасху са ученицима својим? И он ће вам показати велику горњу одају застриту и припремљену; ондје нам уготовите. И изиђоше ученици Његови и дођоше у град и нађоше као што им каза и уготовише Пасху” (Мк. 14, 13–16).

Јеванђелиста Лука каже исто, с тим што наводи имена те двојице ученика и каже: „И посла Петра и Јована рекавши: „Идите уготовите нам Пасху да једемо” (Лк. 22, 8).

Послије овога поставља се питање: како ико може да каже да то није била пасхална већ обична вечера, када сва тројица синоптичара јасно говоре о Пасхи, а не о некој обичној вечери; када и сам Исус каже да иду и уготове Пасху да једу. А за вријеме вечере каже: „Веома зажељех да ову Пасху једем са вама, прије него пострадам” (Лк. 22, 15). Зар Петар и Јован нису знали шта је Пасха и како се спрема и једе? Да то није била пасхална вечера, не би Исус Христос рекао: „Веома сам желео да ову Пасху једем са вама...”

Према свему што смо до сад рекли, нема дилеме да је то била пасхална вечера, јер су постојала строга правила по којима се припремала и јела Пасха и нико од јеванђелиста, а ни сам Исус Христос, не би рекао за неку обичну вечеру да је то Пасха.

Поредок Пасхалне вечере

Да би нам на крају било све јасније, изложићемо укратко правило како се празновала и јела Пасха.

Код Израиљаца је постојала мала и велика гозба, односно вечера. Пасхална вечера се јела по принципу празничне вечере, с тим што су јој додавана пасхална јела и агнец као главно јело. Почетак и уводни дио, и за обичну и за празничну и пасхалну вечеру, био је исти, а остало се разликовало – посебно пасхалне вечере.

Припреме за Пасху су почињале десетог авива. То је био први мјесец у години до вавилонског ропства, када су Израиљци прихватили Халдејски календар и називе за мјесеце. Тога дана домаћин је одлазио у своје стадо и бирао најбоље јагње или јаре, старо до годину дана, мушко, здраво, без мана, те га водио кући и везивао за свој лежај, ту га држао и хранио до 14. нисана, до два сата поподне. Тада би узео јагње, држећи га за ноге, и носио га на раменима, око врата, и тако га уносио у храм. Са њим би пошао још неко од укућана и синова који су били старији од 12 година, да се уче како се коље јагње и приноси жртва.

Када је сазидан Соломонов храм и уведено правило да се Пасха може јести само у Јерусалиму, тада се окупљао велики број људи у Јерусалиму, од којих су многи долазили издалека и имали жељу да једу Пасху. Стога је уведено правило да се Пасха може јести и дан раније.

У Израиљево двориште људи су пуштани по групама. Чим се двориште напуни, левити су затварали врата да се не би створила превелика гужва и неред. За то вријеме, док су се клали јагањци и приносили жртве, два хора левита су бучно пјевали хвалитне псалме, 113–118, завршно са 140. псалмом.

Док су све остале жртве клали свештеници, пасхално јагње је морао заклати домаћин на улазу из Израиљевог дворишта у Свештено двориште, пошто су левити прегледали да ли је јагње здраво. Од улаза из Израиљевог дворишта у Свештеничко двориште стајала су два реда свештеника, један десно до жртвеника а други лијево. Домаћин који је клао јагње хватао је крв у чашу и додавао је првом свештенику са десне стране, а овај слиједећем до онога који је стајао до жртвеника и излијевао крв на ватру и празну чашу додавао првом

свештенику до жртвеника, који је враћао празну чашу додајући је првом до себе. Тако је ишло редом док не истече сва крв. Тако је сваки свештеник имао по једну златну чашу у руци која је била огруглог дна, да је не може положити, него ју је морао држати у руци, била пуна или празна, да се крв не би пролила ван жртвеника и тиме оскрнавила жртва.

Када истекне сва крв, домаћин би вјешао јагње на куке које су биле постављене свуда по зидовима Израљевог дворишта унаоколо, и скидао би кожу са јагњета. Ако је велика гужва и нема довољно кука за све, могла су двојица људи да објесе јагње о мотку и држе је на раменима, док домаћин не скине кожу са јагњета, коју би левити брзо уклонили као и црева. Реп, сало и јетру домаћин је давао да се спале на жртвенику, а јагње би натакао на ражањ који је био зашиљен на дебљем крају, а на тањем је остављано неколико зелених грана; отуда за њега назив „гранати ражањ”.

Тако припремљено јагње домаћин је носио натакнуто на ражањ преко рамена до своје куће или, ако је имао некога да му помогне, онда би сваки метнуо један крај на раме и тако га носио до куће, гдје је већ била припремљена ватра на којој се пекло пасхално јагње. Ако се окупљала већа породица или је било и гостију, онда се пекло још јагањаца по процјени домаћина. То се звало „домаћа жртва” и она није морала бити сва поједена или спаљена исте вечери, као ни остала јела која нису пасхална; она су се могла јести и сутрадан, али не и било шта пасхално.

Практично, Пасха се славила и јела само једно вече, без обзира да ли се јела 13. или 14. нисана. Док је домаћин пекао пасхално јагње, домаћице су спремале остала јела и до мрака већ је све било спремно за славље и први гости, ако их је било, почињали су долазити. Ако није било гостију, сви укућани скупљали су се у једну просторију и сваки присутни прао је десну руку до лакта. Затим сједа на столицу или клупу и добија прву чашу разблаженог вина са водом. Потом би се доносило предјело и свако би за себе изговарао славословље над храном.

Симболика разблаженог и неразблаженог вина

Многи ће се упитати зашто су Израиљци разблаживали вино водом и зашто је Света тајна причешћа установљена на таквом вину. Мислимо да је потребно да то мало шире објаснимо.

Када је саграђена Скинија и Арон и његови синови изабрани за свештенике: „Господ рече Арону говорећи: Вина и силовита пића немој пити, ти ни синови твоји с тобом, кад улазите у Скинију да не изгинете. То нека вам је уредба вјечна од кољена до кољена, да бисте могли разликовати шта је свето, шта ли није и шта је чисто, шта нечисто и да бисте учили синове Израиљеве свијем уредбама које им је казао Господ преко Мојсија” (Лев. 10, 8–11; Јез. 44, 21; Тит. 1, 7).

Да ли је још Мојсије ово правило проширио на све Израиљце или је то касније неко наредио, из Светог писма се не може директно сазнати, већ само разлози зашто су Израиљци увијек пили разблажено вино.

У Светом писму, поред буквалног значења, чаша се чешће употребљава у пренесеном, алегоријском смислу, као чаша гњева Господњег, под којим се подразумева казна Божија за људске гријехе који су превазишли сваку мјеру Божијега стрпљења и милости, а због којих Бог кажњава не само појединце него и читаве градове, као на примјер Содом и Гомор (Пост. 19, 24–25), те поједине земље и народе, као Вавилон, за који каже: „Зато ћу затрести небо и земља ће се покренути са свога мјеста од јарости Господа над војскама у дан када се распали гњев његов. И Вавилон, украс царствима и дика слави Халдејској, биће као Содом и Гомор” (Ис. 13, 13 и 19).

Бог свој изабрани народ кажњава због гријехова и одступања од заповјести Његових. И друге народе је Бог упозоравао и кажњавао говорећи: „Не дижите увис рога својега, не говорите тврдоглаво. Јер узвишавање не долази ни од истока ни од запада ни од пустиње – него је Бог судија – једнога понижава, а другога узвисује, јер је чаша у руци Господу, вино ври, напунио

је пуну и раздаје из ње. И талог ће њезин прогутати, испиће је сви безбожници на земљи” (Пс. 75, 5–8).

Чак ни свети град Јерусалим Бог није поштедио када су гријеси његови превазишли сваку мјеру, него га је казнио тако што је допустио да га Вавилонци заузму, плијене и разоре због њихових гријехова, за које пророк Исаија каже: „Пробуди се, Јерусалиме! Који си пио из руке Господње чашу гњева Његова, пио си и талог из чаше” (51, 3).

Свуда је овдје узета чаша као мјера, вино чисто као гњев, а талог од вина као најстрашнија казна, оно најгоре што може да задеси људе или један народ – казна без милости.

Ништа се боље не предвиђа ни другима који одступају од Бога: „И они ће пити од вина гњева Божијега, које је непомијешано уточено у чашу гњева његова, и биће мучени огњем” (Отк. 14, 10).

Зашто се неразблажено вино узима као симбол гњева и казне Божије за људска безакоња? То лијепо објашњава Јефимије Зигабена, који напомиње да је неразблажено вино јако, дејствујуће, оно које унижава човјека.

Вино је најјаче природно пиће које се добија природним процесом ферментације. Сва друга пића јача од вина су вјештачка пића, јер се после процеса ферментације праве на вјештачки начин дестилацијом. Отуда се вино узима као најсиловитије пиће које има моћ да помути разум и обара човјека на земљу.

Као што се вино разблажује водом да се човјек не опије брзо и унизи, тако се и гњев Божији ублажава кајањем и молитвом да нас Бог помилује својим човјекољубљем. Иначе, „Милост Божија што не изгинусмо сасвијем”.

Бог је дуготрпељив и многомилостив, никада не враћа истом мјером, па и када нас кажњава, то је мање него што смо заслужили, јер је Бог милостив према нашим слабостима (Јез. 9, 16; Јов. 11, 6...). Јер „Господ не одбацује за свагда” (Плач. 3, 31). Бог се „Не гњеви једнако нити се до вијека срди” (Пс.

103, 9; Ис. 57, 16). „И неће свагда бити заборављени убоги” (Пс. 9, 18). Јер је „Податљив и милостив Господ, дуго трпи и велике је милости” (Пс. 145, 8). И опет: „Ако ћеш на безакоња гледати, Господе, ко ће опстати?” (Пс. 130, 3). „Јер безакоња моја изађоше врх главе моје, као тешко бреме отежаше ми” (Пс. 38, 4).

„Господ погледа с неба на синове човјечије да види има ли који разуман, тражи ли који Бога. Сви су зашли, сви покварили, нема никога да добро твори, нема ниједнога” (Пс. 14, 2–3; Рим. 3, 10–11).

Овако огреховљени род људски није имао чему да се радује, него, како каже псалмопјевац: „Сједјеше у тами и у сјени смртној, окован у тугу и у гвожђе” (Пс. 107, 10; Мт. 4, 16; Лк. 1, 79).

Тренутне радости помућивала је туга и жалост, јер је увијек уз чашу меда ишла и чаша жучи, како је говорио Његош. За чашом раствореног вина ишла је чаша нераствореног вина са талогом. Ситне дневне радости увијек је помућивала жалост. Загледан у такву будућност, човјек се није имао надати ничему добром, осим милости Божијој. Једина радост која је могла бар мало да ублажи свакодневну жалост била је нада у будућег Спаситеља, кога је Бог по великој својој милости и човјекољубљу обећао послати људима. Њега су пророци најављивали и позивали да се унапријед радују Његовом доласку говорећи: „Уништиће Он смрт заувјек и утрће Господ сузе са свакога лица и срамоту народа својега укинуће са све земље; јер Господ рече: И рећи ће се у оно вријеме, гле ово је Бог наш, Њега чекамо и спашће нас; ово је Господ, Њега чекамо; радоваћемо се и веселићемо се за спасење Његово” (Ис. 25, 8–9). „Тада ће се пјевати ова пјесма у земљи Јудиној: имамо тврд град, зидови и опкоп његови су за спасење” (Ис. 26, 1).

„У оно ће вријеме Господ над војскама бити сјајна круна и дивни вијенац остатку народа својега” (Ис. 28, 5). „И тај ће дан чути глухи ријечи у књизи и из таме и мрака видјеће очи слијепих. И кротки ће се веома радовати у Господу, и ништи

између људи веселиће се за свеца Израилјева” (Ис. 29, 18–19). „Радоваће се томе пустиња и земља сасушена, веселиће се радујући се и попјевајући; слава ливанска дође јој и красота кармилска и саронска; та ће мјеста видјети славу Господњу, красоту Бога нашега” (Ис. 35, 1–2). „Веома ћу се радовати у Господу и душа ће се моја веселити у Богу мојему, јер ме обуче у хаљине спасења и плаштом правде огрну ме, као кад женик намјести накит и као кад се невјеста украси накитом својим. Јер, као што из земље расте биље и у врту ниче што се посије, тако ће Господ Бог учинити да никне правда и похвала пред свим народима” (Ис. 61, 10–11).

Гледајући својим пророчким очима то вријеме, на другом мјесту се каже: „Појте небеса и весели се земљо, подвикујте горе весело, јер Господ утјешу свој народ и на невољнике смилова се” (Ис. 49, 13). А псалмопјевац каже: „И ти промјени плач мој на радост, скиде с мене врећу и опаса ме весељем” (Пс. 30, 11).

Мислимо да је овај уметак о разблаженом и неразблаженом вину и симболици једног и другог бар мало разјаснио зашто су Израилјци увијек пили разблажено вино, које је поред квасног хљеба употребљавано за Свету тајну причешћа, јер је разблажено вино симбол Божије милости а неразблажено вино симбол казне.

Наставак поретка Пасхалне вечере

Док су се учесници сакупљали у посебну собу (пријемницу) и пили прву чашу разблаженог вина, домаћице су за то вријеме у просторији гдје ће се јести Пасха постављале сва јела на стол, који је био широк и у облику потковице, такозвани „триклини”. Двије трећине стола, према зидовима просторије, застрти су прекривачима на које су лијегали гости налакћени на лијеву руку, тако да им је једна рука била слободна за узимање јела и пића. Унутрашња трећина стола била је застрта столњаком и на њему су поређана сва јела.

За стол се сједало по старјешинству или како домаћин одреди. Са домаћом чељади и гостима за стол су обавезно залијегали слуге и робови, ако су били обрезани. Уврх стола лијегао је старјешина дома или, ако хоће да укаже некоме посебну част, онда би њега постављао уврх стола, а испред њега онога са ким жели да разговара. Дошљаци и најамници нису смјели јести Пасху.

За столом се није само јело и пило, већ и разговарало. Када би се сви гости скупили, тада су прали лијеву руку до лакта, јер ће приликом јела користити и њу. У већини случајева су прали и ноге, иако тај обичај није био обавезан, као ни прање руку прије јела, али су га већином практиковали јер је било пријатно послије дужег пута да се опере прашина и мало расхладе ноге. То су радили робови или слуге. Али, у овоме случају, то је урадио сам Исус Христос; зато се Петар и бунио када је Исус пришао к њему да му опере ноге. Али, када му је Исус објаснио зашто то ради, онда је рекао да му опере и главу ако треба. Исус им је потом рекао: „Знате ли шта сам вам учинио? Ви ме зовете учитељем и Господом; и право велите, јер јесам. Кад вам, дакле, опрах ноге, ја Господ и учитељ, и ви сте дужни један другоме прати ноге. Јер сам вам дао примјер да, као што ја учиних вама, и ви чините” (Јн. 13, 15). То значи да чашћу чине један другог већим, а не да се горде и уздижу један над другим, да се боре за првенство.

Послије прања лијеве руке и ногу сви су прелазили у посебну просторију гдје је био постављен стол и залијегали су крај њега, по реду како смо већ рекли.

Пасхална вечера, за разлику од других, увијек се јела лежећи, изузев прве коју су јели у Египту и оне када су ушли у обећану земљу, у долини Јерихонској код Галгала, а које су јели стојећи јер је лежање за трпезом био знак слободе.

Када би сви легли за трпезу, најстарији изговара славословље над храном за све. Потом узима прстима горке траве, умаче их у слану воду и кашу, те ставља то у уста и једе. Исто тако за њим по реду узимају сви остали за столом. Затим добија другу чашу разблаженог вина и као одговор на питање сина или

своје сопствено указује на разлику између пасхалне вечере и других празничних и обичних вечера, јер се само за пасхалну вечеру једу горке траве, посебни умаци, печено месо пасхалног јагњета и бесквасни хљебови. Ради бољег разумијевања свега овога, чита се „агада”, тј. књига Поновљених закона од 26. главе до 5. стиха надоле, гдје се укратко излаже историја израиљског ослобођења из египатског ропства. Потом најстарији пита: „Зашто ми једемо ову Пасху?” Па сам одговара: „Зато што је Бог прошао поред наших домова у Египту, зато што закон налаже; ово је жртва за пролажење Господње” (Изл. 12, 27). Затим узима суд са горким зељем, диже га увис и каже: „Зашто ми једемо ово горко зеље?” И одговара: „Зато што су Египћани загорчали оцима нашим, као што је о њима написано” (Изл. 1, 14). Исто тако диже и бесквасне хљебове и говори: „Зашто једемо ове бесквасне хљебове?”, па одговара на своје питање: „Зато што тијесто наших предака још не бијеше укисло, а Свемогући и благи Бог одједном их изведе из Египта, као што је казано у закону” (Изл. 12, 39). Па завршава славословље: „Стога смо дужни да благодаримо, захваљујемо, славимо, узвеличамо, поштујемо, благосиљамо Тога који је учинио нашим прецима и нама сва ова чуда. Он нас је извео из ропства на слободу, из туге на радост, из подаништва на слободу. Ускликнимо му алилуја!” Овоме се додавао 113. псалам: „Хвалите слуге Господње...” закључно са ријечима: „Који претвара камен у језеро водено и гранит у извор водени” (Пс. 114, 8) и завршава ријечима: „Благословен си Господе Боже наш, Царе васељене који си спасио нас и наше претке из Египта... довео нас до ове ноћи да једемо бесквасне хљебове и горко зеље.”

Послије тога сâм узима другу чашу и уз благослов за вино пије мало из ње. Поново пере и брише руке, узима са стола два бесквасна хљебића, један ломи на два дијела и меће једну половину на друге хљебове десно, а другу лијево од себе, говорећи славословље над хљебом: „Благословен си... који си нас осветио заповјестима својим и заповједио нам да једемо бесквасне хљебове и горко зеље” и једе бесквасни хљеб са горким зељем, па предаје другима да и они једу то једно парче као и он.

Талмудисти и књижевници ово ломљење једног хљеба и стављање једне половине на једне, а друге на остале хљебове тумаче као симбол биједи и називају га „хљеб биједних људи”, јер се само сиротињи даје парче хљеба. Овакво тумачење нам не изгледа нимало логично. То су били хљепчићи величине длана и дебљине прста; када се преломи нема у њима више од два-три залогаја; ако је и за сиротињу, премало је. Прије ће бити да је то симболична радња која је указивала да ће тај на кога указује пасхално јагње подијелити вријеме и завијет на Стари и Нови, до Њега и од Њега, као што и ми рачунамо. А ломљење другог хљепчића на парчиће, умакање у горке траве и кашу, те раздавање другима указује на Свету тајну причешћа коју ће Исус установити.

Затим, послје је славословља: „Благословен... који си нам заповиједио да једемо жртвено месо”. То месо, које се пекло са агнецом, јесте нека врста домаће жртве. Уз ово су се јела и остала, непасхална јела.

На крају се приступа једењу главног јела, пасхалног јагњета. Прво се изговара славословље: „Благословен... који си нас осветио заповјестима својим и наредио нам да једемо Пасху”.

Најстарији или главни гост узима парче пасхалног јагњета, које је као и остало месо бивало раније исјечено на мања пачад и стављено у посебну чинију; за њим сви редом узимају по парче пасхалног јагњета и са великом радошћу и весељем једу месо пасхалне жртве. При узимању и једењу пасхалног јагњета говори се: „Ово је тијело Пасхе”.

Приликом сјечења и једења пасхалног јагњета није се смјела преломити ниједна кост нити од њега ишта оставити до јутра.

Уз јело се помало пило вино из друге чаше и разговарало. На крају вечере сви добијају једно парче пасхалног јагњета, величине једне маслинке, које је било раније исјечено и стављено у посебну чинију. Тај комадић меса је знак да је вечера завршена.

Најстарији за трпезом пере руке, послије чега каже: „Благословен је онај чију смо благодат јели и чијом благодаћу живимо”. Затим и остали перу руке. Ово прање руку послије јела било је обавезно.

Како из изложеног можемо видјети, то је била једна обредна вечера, од почетка до краја, са пуно симболике и успона.

Чаша заједнице

Послије вечере могла се пити и трећа чаша вина ако се тројица или више њих сложе у нечему. А то „у нечему“ могло је бити само нешто у вези са Спаситељем. То је била чаша заједнице, истомишљења (мислија), и пили су из исте чаше. Само у овом случају два или више Јевреја смјели су пити из исте чаше – и никада више. Зато су је и звали „чашом заједнице”. Она је била симбол заједнице у Христу, тј. Свете тајне причешћа и брака, јер је и брак заједница, тј. слика цркве и тијела Христовог. „Хљеб који ломимо није заједница тијела Христовог” (1. Кор. 10, 16).

То се радило тако што би најстарији мушкарац напунио једну чашу разблаженог вина, па би сви који су се сложили пили из ње. Она се није разликовала од других чаша, само што је имала другачије значење. Ако их је било до петоро, онда би пили од најстаријега до најмлађега, а последњи би испио остатак до краја. Ако их је било више од петоро, онда би почињали од најмлађега. Такав је био поредак и приликом прања ногу.

Овакав поредак пијења из „чаше заједнице” није случајан, он има своју симболику као и пасхално јагње. Број пет је средишњи број простих бројева и дијели их на двоје. Испред њега су четири броја: 1, 2, 3 и 4, а иза њега четири: 6, 7, 8 и 9. То је био симбол диобе на Стари и Нови завјет.

Пошто је Пасхална вечера била завршена једењем парчића пасхалног јагњета и после прочитане молитве, Исус Христос је слободно могао да узме квасни хљеб, благослови

га и претвори у своје Тијело, те њиме причести своје ученике; тако исто и „чашу заједнице“ у своју Крв, а да не прекрши ниједан закон нити пропис. Да је то што је Исус Христос урадио током вечери било противно неком закону или пропису, неко би од апостола реаговао и тражио објашњење од Њега. Пошто нико није реаговао, значи да није прекршио ниједан закон или пропис.

Већ смо објаснили да се Пасха могла славити и јести и дан раније, тј. 13. нисана, те да је 13. и 14. нисана једена само пасхална вечера са бесквасним хљебом, а Он је ово учинио пошто је вечера била завршена, па и није могао прекршити било какав закон или пропис, јер је имао скоро читав дан на располагању да узме квасни хљеб. Зато нико од апостола није реаговао, јер су и они знали прописе, шта смију а шта не смију јести после вечере.

Зар ико смије и да помисли да би Исус нарушио закон или неки пропис када је сам за себе рекао: „Не мислите да сам дошао да укинем Закон или Пророке, нисам дошао да укинем, него да испуним“ (Мт. 5, 17).

Дакле, без икакве дилеме морамо прихватити да је то била пасхална вечера по свим прописима. То потврђују сва тројица јеванђелиста, када кажу да су уготовили Пасху, како им је заповједио Исус (в. Мт. 26, 17; Мк. 14, 16; Лк. 22, 13).

Када је дошло вријеме, Исус је легао за трпезу са својим ученицима и почели су да једу Пасху по реду који смо малоприје изложили. Како се за трпезом није само јело и пило, него и разговарало, Исус већ на самом почетку вечере каже како ће Га један од њих издати, јер је знао да се Јуда већ договорио са јеврејским старјешинама да Га изда за тридесет сребрењака.

Када Матеј говори о Јудином издајству, он каже: „И док јеђаху...” (26, 21). То значи: док су још јели, на самом почетку вечере. А када говори о претварању хљеба и вина у Тијело и Крв и причешћивању апостола, он каже: „И кад јеђаху...” (26, 26); што значи када су завршили вечеру. Апостол Лука још

је јаснији када каже: „А тако и чашу по вечери” (Лк. 22, 20). То значи да је Исус Христос установио Свету тајну причешћа пошто је вечера била завршена, а не за вријеме вечере.

Ево шта дословно пише код јеванђелиста Матеја и Луке: „И кад јеђаху, узео Исус хљеб и благослови га и даваоше ученицима и рече: узмите, једите, ово је Тијело моје. И узео чашу заблагодаривши даде им говорећи: пијте из ње сви, јер је ово Крв моја Новог завјета, која се пролијева за многе ради отпуштања гријехова” (Мт. 26, 27–28; Мк. 14, 22–24; Лк. 22, 19–20). И Матеј и Марко употребљавају облик „...и кад јеђаху”, шта значи да је управо прије тога била завршена пасхална вечера, јер се њиме означава радња која се завршила непосредно прије оне која се врши. Јеванђелиста Лука је још јаснији, само што употребљава друге ријечи. Он каже: „А тако и чашу по вечери...” (22, 20). То значи да је после пасхалне вечере узео и хљеб и чашу. А тада је могао узети само квасни хљеб. То потврђују јеванђелисти, па и апостол Павле када говори о Светој тајни причешћа, да је Исус узео квасни хљеб „артос”.

Само се по себи подразумева да су апостоли знали да праве разлику између квасног и бесквасног хљеба, као и то да су Грци имали посебан назив за бесквасни хљеб. А и сам нас разум учи да је Исус Христос узео квасни хљеб за Свету тајну причешћа због његове симболике. Стари завјет је био као бесквасни хљеб, у њему није било уздизања, јер су га Јевреји искварили и нису га одржали. „Јер да је први завјет био без мане, не би се тражило мјесто за други”, каже апостол Павле (Јев. 8, 7). Старозавјетно свештенство и жртве су биле само „... праслика и сјен небеских стварности, као што бијеше Мојсију када је требало да начини Скинију; рече (Бог) да начиниш све по обрасцу који ти је приказан на гори. А сада ово толико узвишеније служење има колико је потребно бољег Завјета, који је на бољим основама заснован” (Јев. 8, 5–6; Изл. 25, 40).

„Али када је дошао Христос, Првосвештеник будућих добара, кроз већу и савршенију скинију, нерукотворену, то јест не од ове творевине, не са крвљу јарчијом и јунчијом, него са својом крвљу, уђе једном за свагда у светињу извршивши
96

вјечно избављење” (Јев. 9, 11–12). „Јер смо постали заједничари Христови само ако првобитну вјеру до краја чврсто одржимо” (Јев. 3, 14; 2. Пет. 1, 9).

Зато је Исус Христос одмах по једењу пасхалног јагњета дао апостолима да једу Истинску Пасху, Тијело и Крв своју, коју ће пролити за опроштај наших гријехова. Пасха коју су тада јели била је само слика (симбол) и образац праве Пасхе коју су апостоли јели по вечери.

Овим чином Исус Христос није само причестио апостоле и установио Свету тајну причешћа, већ је тако и установио Нови завјет рекавши: „Пијте из ње сви; ово је Крв моја Новог завјета, која се пролијева за многе ради отпуштања гријехова” (Мт. 26, 27–28; Мк. 14, 24; Лк. 22, 20).

Исус Христос се овим показао и као Првосвештеник, јер Он мијења Стари завјет Новим. А када се мијења завјет, мијења се и закон о свештенству, што су пророци и најавили. О томе најбоље говори апостол Павле, који каже: „Ако је, дакле, савршенство било постигнуто кроз левитско свештенство, јер је њиме народ био доведен под Закон, зашто је било још потребно говорити да ће се појавити други свештеник по чину Мелхиседекову, а не по чину Аронову? Јер када се мијења свештенство, мора се промјенити и Закон. Јер Овај за кога се ово вели из другог је племена, од кога нико није приступао жртвенику. Јер је очигледно да је Господ наш произашао из племена Јудиног, за које Мојсије ништа не рече о свештенству” (в. Ис. 11, 1; 53, 2). „И још је очигледније, када по подобију Мелхиседекову настаје други свештеник, који није настао по закону тјелесне заповијести него по сили живота неуништивога. Јер Писмо свједочи: Ти си свештеник вавијек по чину Мелхиседекову” (в. Пс. 110, 4; Јев. 5, 6). „Укида се, дакле, пређашња заповјест због своје немоћи и некорисности. Јер Закон ништа није довео до савршенства, а уводи се боља нада кроз коју се приближујемо Богу. Уколико не бијеше без заклетве, јер они без заклетве посташе свештеници, а Овај са заклетвом онога који му говори: закле се Господ и неће се раскајати, Ти си свештеник вавијек по чину Мелхиседекову” (в.

Пс. 110, 4). „Утолико Исус поста мач бољег Завјета. И оних свештеника је било много, јер их је смрт спречавала да остају, а Овај, пошто остаје вавијек, има непролазно свештенство. Зато може потпуно и за увијек спасити оне који кроз Њега долазе Богу, пошто свагда живи, па може посредовати за њих” (в. Рим. 8, 34; 1. Јн. 2, 1). „Јер чист, одвојен од грјешника и виши од небеса, који нема потребе као они свештеници да сваки дан приноси жртве најприје за своје грјехе, а потом и за народне, јер Он то учини једном за увијек принјевши самога себе. Јер Закон поставља за првосвештенике људе који имају слабости, а ријеч заклетве послѣ Закона поставља Сина вавијек савршенога” (Јев. 7, 11–28).

Тајна вечера или Вече тајни?

У богословској литератури се за посљедњу Исусову вечеру свуда каже „тајна вечера”. Ако се мисли само на Свету тајну причешћа, то је неисправно из више разлога. Као прво, неки ће помислити да је Исус са својим ученицима одржао некакву тајну вечеру, скривену од народа и од јавности. Већ смо рекли како се припремала и јела Пасха. Ту није могло бити никакве конспирације, јер су Петар и Јован морали одијети јагње до храма и тамо обавити све по пропису, па га проијети на ражњу назад кроз град. Шта је ту могло бити тајно? Друго, Исус Христо послѣ пасхалне вечере није само претворио хлеб и вино у своје Тијело и своју Крв, причестио своје ученике и тиме установио Свету тајну причешћа, него и Нови завјет, нови закон о свештенству, о праштању грјеха... Дакле, ради се о више светих тајни. Зато би правилније било рећи – Вече тајни. Али ко би то сада исправио? Као и многа друга писанија о овој вечери. Зато се тим питањима нећемо бавити, изузев наредна два.

Да ли се Јуда причестио?

Ова питања не би заслуживала нашу пажњу да се она с вријеме на вријеме не постављају међу нашим богословима

и да се о њима не расправља. Мало је чудно да ико озбиљан поставља оваква питања и да се о њима води расправа када је ту све јасно као дан.

Прво: чим су сви легли за стол и чим је почела вечера, Исус Христос је рекао да ће Га један од њих издати, а сви су Га појединачно питали: да нисам ја? То је учинио и Јуда, на што му је, према Јеванђељу по Матеју, Исус одговорио: „Ти каза” (Мт. 26, 25).

Када је Исус поново рекао: „Заиста, заиста вам кажем, један од вас издаће ме. Онда се ученици згледаху међу собом и бијаху у недоумици о коме говори. А један од ученика Његових, кога Исус љубљаше, беше наслоњен на наручје Исусово. Њему, дакле, Симон Петар даде знак да упита (Исуса) ко би то био о коме говори. А овај, наслонивши се на прса Исусова, рече Му: Ко је то? Онај је коме ја умочивши залогај дам. И умочивши залогај даде Јуди Симоновом Искаротском. И по залогају уђе сатана у њега. Онда му рече Исус: што чиниш, чини брже. А ово не разумјеше нико од оних што бијаху за трпезом зашто му рече. Неки мишљаху, будући да у Јуде бијеше каса, да му Исус рече: купи што нам треба за празник или да даде штогод сиромасима. А он (Јуда) узевши залогај одмах изиђе, а бијеше ноћ кад он изађе” (Јн. 13, 21–31).

Дакле, Јуда је изишао напоље још на самом почетку вечере и није се више враћао назад. Он није ни окусио пасхално јагње, јер се оно јело при крају вечере, а причешће је било по завршетку вечере. Како је онда могао да се причести?

Ако неко мисли да га је Исус причестио оним парчетом хљеба умоченим у горку кашу, онда тај нема појма о причешћу.

Чак и неки озбиљни теолози мисле да се Јуда причестио, али себи на осуду, јер није био достојан. Мисле ваљда на ријечи апостола Павла: „Јер који недостојно једе и пије, суд себи једе и пије” (1. Кор. 11, 29; 2. Кор. 13, 5). Међутим, ово апостол Павле говори за Коринћане и нас, а не за Јуду.

Али нико се не пита: којим Тијелом Исусовим се ми причешћујемо? Ово је много важније да знамо него да ли се Јуда причестио. Одговор на ово питање није много тешко наћи, само се морамо мало више потрудити.

Апостол Павле каже: „А кад дође пуноћа времена, посла Бог Сина Својега, који се роди од жене, који би под законом” (Гал. 4, 4). А на другом мјесту каже: „Јер заиста се не присаједини анђелима, него се присаједини сјему Аврамову. Стога је требао да у свему буде подобан браћи, да би био милостив и вијеран Првосвештеник у служби Богу, како би очистио гријехе народа” (Јев. 2, 16–17). Јер немамо првосвештеника који не би могао састрдати немоћима нашим, него Првосвештеника који је у свему кушан као и ми, али без гријеха” (Јев. 4, 15). А на другом мјесту каже: „Јер онај који освећује и они који се освећују, сви су од једнога, зато се не стиди да их назове браћом... Ево, ја и дјеца моја коју ми даде Бог. А пошто та дјеца имају заједницу у крви и мијесу, и Он узе најприснијег дијела у томе да смрћу сатрије онога који има моћ смрти, то јест ђавола” (Јев. 2, 11, 13–14; 2. Тим. 1, 10).

Дакле, Исус је по човечанској природи био као и ми под законом природе и смрти, у свему подобан нама, али без гријеха (Јев. 4, 5). У такво Тијело и Крв Исус је претворио хлеб и вино – смртно са смртним. Да је то учинио послјије Васкрсења, онда се ово наше смртно тијело не би могло сјединити са Његовим, васкрсењем преображеним у бесмртно. Како каже праведни Јов: „Ко ће чисто изводити из нечистог? Нико” (14, 4). Или псалмопјевац: „Чисто са чистим, а са неваљалијем супротно њему” (Пс. 18, 26). Или како каже апостол Павле: „...нити распадљивост наслијеђује нераспадљивост” (1. Кор. 15, 50). Да је то тако, доказ јесте да се остатак Тијела и Крви у путиру, ако га свештеник не употреби по завршетку Свете литургије, може покварити.

Зато постоји упутство како треба поступити у таквим случајевима. Јер приликом претварања хљеба и вина у Тијело и Крв Исусову, хљеб и вино задржавају своје својство и укус, али добијају све особине Тијела и Крви Исусове, што је научно и лабораторијски доказано.

Можда ће неки који нису знали за ово рећи: па онда Свето причешће није свето и не вриједи ништа. Нека не мисле тако! Јер причешће значи присаједињење честице или јединке у цјелину. Апостол Павле каже: „Зар не знате да сви који се крстимо у Христа Исуса, у смрт Његову се крстимо. Тако се с њим погребосмо кроз крштење у смрт да би, као што Христос устале из мртвих славом Очево, тако и ми ходили у новом животу. Јер ако постадосмо сједињени са обликом смрти Његове, онда ћемо и са васкрсењем... Ако умиремо са Христом, вјерујемо да ћемо и живјети с Њим” (Рим. 6, 3–5 и 8).

Крштењем ми постајемо чланови Цркве, за коју апостол Павле каже да је Тијело Христово, пуноћа Онога који све испуњава у свему (Еф. 1, 23). „И Он је глава тијела Цркве, који је почетак, Прворођени из мртвих, да у свему Он буде први” (Кол. 1, 18). „Јер кроз Њега имамо и једни и други приступ ка Оцу у једноме Духу. Тако, дакле, нисте више странци ни дошљаци, него сте суграђани светих и домаћи Божији, назидани на темељу апостола и пророка, гдје је главни камен сам Исус Христос, на коме сва грађевина расте у Храм свети у Господу; у кога се и ви заједно уграђујете у обиталиште Божије у Духу” (Еф. 3, 18–22; 1. Пет. 2, 3). Јер, како каже апостол Павле на другом мјесту: „Не знате ли да су тјелеса ваша удови Христови...” (1. Кор. 7, 15). „Или не знате да је тијело ваше храм Светога Духа који је у вама, којега имате од Бога и нисте сами” (1. Кор. 7, 19); а којега смо примили кроз Свету тајну миропомазања послѣ крштења. Зато: „Чаша благослова коју благосиљамо није ли заједница Крви Христове? Хљеб који ломимо није ли заједница Тијела Христова? Јер је један хљеб, једно смо тијело, многи пошто се сви од једнога хљеба причешћујемо” (1. Кор. 10, 16–17). А да бисмо то достигли: „Он даде једне као апостоле, а друге као пророке, једне као јеванђелисте, а друге као пастире и учитеље за усавршавање светих у дјелу служења за сазидање Тијела Христова. Док не достигнемо у јединство вјере и познања Сина Божијега, у човјека савршена у мјеру раста пуноће Христове. Да не будемо мала дјеца коју љуља и заноси сваки вјетар, учена обманом људском и лукавством ради довођења у заблуду, него да будемо истински у љубави, да у свему узрастемо у онога који је глава – Христос” (Еф. 4, 11–15).

Као чланови Цркве – Тијела Христова, постајемо корисници благодатних дарова да бисмо били сједињени са Њим, у смрти сједињени и у васкрсењу, будућем животу и обожењу, што и јесте крајњи циљ стварања човјека. „Јер који год се у Христа крстите, у Христа се обукосте”, каже апостол Павле (Гал. 3, 26–27).

То је мјера коју треба да достигнемо, а коју нам је омогућио Исус Христос својим оваплоћењем, смрћу и васкрсењем.

То је она тајна која је била сакривена од вијекова и поколења, а која се сада јави светима, у коју се желели и анђели да завире.

О употреби хљебова за причешће

И на Истоку и на Западу пракса старе цркве била је да се за причешће користи квасни хљеб. Временом су Римокатоличка, Јерменска и оне цркве које су се издвајале од њих почеле да уводе бесквасне хљебове за причешће, док их нису коначно потпуно увели. Због тога је настао спор између Римокатоличке и Православне цркве, који до данас није превазиђен.

Како је дошло до тога, када су у почетку и дуго времена сви употребљавали квасне хљебове?

Први који су за Свету тајну причешћа почели употребљавати бесквасни хљеб била је једна јудеохришћанска секта крајем првог вијека, позната под именом евионити, и нико више.

У седмом вијеку ту су праксу увели Јермени. Потом скоро у исто вријеме и неке црквене општине, одакле се ова пракса доста брзо почела ширити и по другим крајевима на Западу. У осмом вијеку она продире у Енглеску, у деветом вијеку у германске земље, одакле постепено прелази у Италију.

У једанаестом вијеку папа Лав IX покушава да оправда ову праксу изобличавајући цариградског патријарха Михаила Керулалија и тврдећи да се Света тајна причешћа свршавала на бесквасним хљебовима већ хиљаду и двадесет година, што би значило од времена Исуса Христа, а то није тачно, него тек од седмог вијека до његовог доба, а то је раздобље од свега 3-4 вијека. Чак ту праксу ни евионити нису одмах примјењивали, него тек крајем првог вијека. Папино правдање да се у Италији одвајкада служи литургија на опреснацима није тачна, јер тамо и није било евионита.

Треба имати на уму да је ово вријеме настанка велике шизме, раскола између Западне и Источне цркве, када су се римски и цариградски епископи нападали не бирајући средства. Преко папе Лава IX цариградски патријарх је и сазнао да се готово на цијелом Западу за Свету тајну причешћа употребљава бесквасни хљеб, или опреснаци, како су их још звали. Наравно, патријарх Михаило није остао без одговора папи Лаву IX. Михаило је сазвао сабор у Цариграду и у присуству цара изобличио Латине због отпадништва од праве вјере, нарушавања апостолских правила и апостолских сабора називајући их јеретичима. И строго су забрањивали православни хришћанима да присуствују латинским богослужењима, што је правило још већи јаз између Православне и Римокатоличке цркве. Латини су остали при своме, док је Источна (православна) црква остала вијерна старој пракси.

У петнаестом вијеку на Флорентиској унији Цариград је мало попустио, јер је био у опасности од Турака, па се надао помоћи од Запада, те је донијета одлука да се литургија може вршити и на бесквасном хљебу, као и да православни вјерници могу присуствовати таквим литургијама.

Међутим, знамо да су сви такви покушаји да се Западна и Источна црква уједине сви до данас пропали. Што се тиче доказа којима и једни и други бране своју праксу, мало је за њих рећи да су никакви, јер су противрјечни Светом писму, ријечима јеванђелиста и самога Господа Исуса Христа. Једноставно – ван теме су. О томе смо довољно говорили у уводном дијелу и

навели ријечи пророка и апостола да се Свето писмо не може и не смије извртати, јер се тиме противимо самоме Богу. И сам Исус Христос је рекао: „Писмо се не може укинути” (Јн. 10, 35). А неки, да би оправдали своје незнање, изврћу ријечи Божије само да би доказали своју погрешну теорију. Уосталом, навешћемо неке примјере, па ћемо и сами видјети.

Докази свих православних богослова своде се на то да последња вечера Исуса Христа са ученицима није била пасхална јер ју је јео 13. нисана увече, када није смио јести бесквасни хљеб. То је важило у стара времена, али не и у Христово. Још тридесетих година двадесетог вијека пронађено је више од десет календара у околини Дамаска, у Кумрану, недалеко од Мртвог мора, по којима се Пасха могла јести и дан раније, из разлога који смо већ наводили.

Према томе, из свега реченог јасно се види да је то била пасхална вечера, а не обична. Она је протицала по закону и свим прописима, које су добро знали Исус Христос и апостоли. Такође смо јасно описали чиме се и како завршавала пасхална вечера.

И Источна и Западна црква на литургији изговарају ријечи из Лукиног јеванђеља: „А по вечери и чашу...”, што значи да је Исус хљеб благословио по вечери, јер се он благосиља непосредно прије чаше, али послје вечере, никако још за вријеме вечере, јер би тиме прекршио пропис једења Пасхе.

Пошто се само Пасхална вечера јела са бесквасним хљебом, то је Исус Христос слободно могао да узме квасни хљеб и на њему установи Свету тајну причешћа. Да ту нешто није било по прописима, бар би неко од апостола реаговао, ако нико други онда Петар, као и за прање ногу и више пута у другим приликама.

Друго; никада два или више Јевреја није смјело пити из исте чаше, него је свако добијао своју чашу и из ње пио. Једино послје вечере, ако се двојица-тројица или више њих сложе у нечему; а то „нечему” морало је бити у вези са Спаситељем,

104

пила се „чаша заједнице”, и једино су тада више њих пили из исте чаше. Зато Исус Христос, послјије благосиљања, претвара хљеб у своје Тијело, дроби га и даје ученицима, потом и чашу, па је даје ученицима да сви пију из ње, о чему смо говорили раније.

Према свему што смо до сада рекли, видимо да су православни богослови у праву када тврде да је Исус Христос употребио квасни хљеб за Свету тајну причешћа, али не и за вечеру. Вечера је била пасхална, ту нема мјеста спекулацијама, јер се само вечера јела са бесквасним хљебом, а не цјео дан. Према томе, послјије вечера и Исус и сви други имали су на располагању још цјео дан када су морали јести квасни хљеб послјије вечере тринаестог нисана до вечере четрнаестог нисана. Зато Исус и није могао преступити закон или нарушити неко правило. То смо довољно јасно доказали на основу Светог писма, а не на основу некаквог свог или туђег мишљења.

Западни богослови су у праву да је то била пасхална вечера, али не и да је Исус установио Свету тајну причешћа на бесквасном хљебу, јер је јео Пасху првог дана бесквасних хљебова.

Прво: сама њихова пракса до седмог вијека их демантује, јер су само у неким храмовима и крајевима на западу почели да употребљавају на литургији бесквасни хљеб, а тек од раскола сви остали, и то не одједном, него постепено.

Они, као и православни богослови који се са њима споре око бесквасних хљебова, једноставно не праве разлику између бесквасних дана и празника Бесквасних хљебова. Бесквасни дани је народни назив за дане када се једе Пасха и нису цијели дани бесквасни у та два дана, само се Пасха јела са бесквасним хљебом. То се јасно види код Мојсија, Исуса Навина и других (Изл. 12, 18; ИНав. 5, 11).

То је слично као код нас, када кажемо да се Божић слави три дана, што није тачно. Ко не вјерује, нека узме календар у руке и прочита, па ће видјети да је сутрадан Сабор Пресвете

Богородице, а наредног дана Свети Стефан. То је зато што Црква за велике Господње празнике има претпразништво. У том се периоду већ почиње славити празник као и у попразништву, али то не значи да празник траје толико дуго.

Или, можда је још бољи примјер Бадње вече. Празнује се само увече, а не и ујутро и у подне. Мислимо да би богослови који се баве таквим питањима морали да праве разлику између народне и богословске терминологије. Тако је и са Пасхом. Она се славила само једно вече и само се она јела са бесквасним хљебом. Ако се једе 14. нисана увече, а од поноћи почиње празник бесквасних хљебова, то није никакав продужетак слављења Пасхе, као што већина богослова говори, то је сасвим други празник и по смислу и по садржини.

Мислимо да је сада свима много јасније зашто смо надугачко и широко објашњавали шта су и који бесквасни дани, а шта је празник Бесквасних хљебова. Шта је Пасха, како и када се славила и јела. Она је била само слика (симбол) нове Пасхе – Исуса Христа.

Причешћем ми примамо истинско Тијело и истинску Крв Господа Исуса Христа, иако осјећамо укус хљеба и вина. Чак је и научно доказано да Свети дарови имају све особине Тијела и Крви. У то не треба сумњати, него вјеровати. Онај који сумња, боље је да се не причешћује, јер, како каже апостол Павле: „Који недостојно једе и пије, суди себи, једе и пије не разликујући Тијела Господњег” (1. Кор. 11, 29) од обичног хљеба и вина.

Из свега што смо овдје рекли види се колико нека погрјешна мишљења или учења захтјевају објашњења да би их поправили.

После пасхалне вечере и причешћа апостола „...отпјавши хвалу изиђоше на гору Маслинску” (Мт. 26, 30), у Гетсиманију (Мт. 26, 36). Ту је Исус оставио ученике, а са собом повео Петра и оба сина Заведејева (Јакова и Јована), па онда оставио и њих „И отишао мало даље паде на земљу и мољаше

се да би Га мимоишао чаша, ако је могуће. И говораше: Ава, Оче, све је могуће Теби; пронеси ову чашу мимо мене, али опет не како ја хоћу, него како ти (хоћеш)” (Мт. 26, 35–36).

Неки тумачи ово објашњавају да се Исус плашио смрти и зато моли Оца да Га мимоиђе та „чаша”. Међутим, Јефимије Зигобена је добро запазио да се овдје ради о двије чаше. Јер, ако је могуће да Га мимоиђе ова чаша, значи да постоји и друга чаша. То су оне двије чаше о којима смо говорили: чаша вина разблаженога (милости Божије) и чаша вина неразблаженога (казне Божије за преступање Закона).

Исус овдје говори као човјек и у име човјечанства, иако је и Бог. Он препушта да Бог Отац одлучи. А та одлука је донијета још прије постања свијета (1. Пет. 1, 20); да се Бог Син оваплоти и постане човјек, пострада за род људски и васкрсне.

Зашто је све ово било потребно? Апостол Павле то објашњава овако: „Јер, пошто је кроз човјека смрт, кроз човјека је и васкрсење мртвих. Јер као што у Адаму сви умиру, тако ће у Христу сви оживјети. Но, сваки у своме реду: првенац Христос, потом, о Његову (другом) доласку, они који су Христови; онда крај, кад преда Царство Богу и Оцу, кад укине свако поглаварство и сваку власт и силу. Јер Он трба да царује док не положи све непријатеље под ноге своје. Посљедњи непријатељ укинуће се – смрт” (1. Кор. 15, 22–26; в. и Рим. 5, 12).

Зашто је било још потребно да Исус умре? Да би проповједао онима у аду. Јер до тада су све душе умрлих ишле у ад, без обзира да ли су праведне или гријешне; да и њима проповједа Јеванђеље (в. Рим. 10, 6–7; Еф. 4, 8–9; 1. Пет. 3, 19–20; 4. б и друго). Да би и живи и мртви били у равноправном положају.

Док је Исус још био на молитви, Јуда се приближио са слугама јеврејских старјешина. И потом слиједи хватање Исуса, суђење, распеће, смрт, погреб, проповјед душама умрлих у аду, васкрсење, разарање ада, извођење праведника у рај, гријешника у пакао и јављања васкрслог Исуса Христа;

прво Марији Магдалини, па двојици ученика (Луки и Клеопи), на путу за Емаус Петру и увече свим апостолима, осим Томе. Касније слиједе друга јављања и проповјед ученицима о Царству Божијем током четрдесет дана.

Многи ће се запитати: зашто је требало Исусу још четрдесет дана да узиде Оцу?

Број четрдесет је тријумфални број који означава побједу. Тиме је показао своју побједу и тријумфално се узнео на небо и сео са десне стране Оца, и са људском природом, чему су се у чуду и анђели задивили.

Приликом вазнесења на небо ученици су били са једне стране тужни што се растају са њим, а са друге стране радосни због обећања да ће им послати Утјешитеља – Духа Светога, јер ако Он не оде, неће доћи Дух Свети. И овим Исус Христос открива тајну спасавања рода људског.

Прије него се вазнео на небо, Исус Христос је рекао ученицима: „Даде ми се свака власт на небу и на земљи. Идите, дакле, и научите све народе крстећи их у име Оца и Сина и Светога Духа, учећи их да држе све што сам вам заповједио: и ево, ја сам с вама у све дане до свршетка вијека” (Мт. 28, 18–20; Мк. 16, 15–16).

Овим је Исус Христос овластио апостоле да у Његово име могу опраштати гријехе. Другим ријечима, поставио их је својим намјесницима на земљи, али ће ту службу почети да врше тек пошто сиђе Свети Дух на њих, тј. пошто сазида Цркву Своју, коју ни врата пакла неће надвладати (Мт. 16, 18). Тако се мисија Исуса Христа продужава овдје на земљи. „Јер гдје су два или три сабрана у име моје, ондје сам и ја међу њима” (Мт 18, 20).

Исус Христос је увијек са нама и духовно и тјелесно. Духовно као Бог је свуда присутан, а тјелесно када се год причешћујемо. Сваки који је крштен у име Оца и Сина и Светога Духа и причестио се, он је христоносан. Њему су отворена врата раја, а да ли ће и ући у њега, није само до

Христа, него и сваког појединца. Све зависи од тога колико ће се користити благодатним даровима који су нам на располагању, те испуњавати закон.

И да завршимо ово излагање ријечима апостола Павла: „Мени најмањему од свих светих даде се благодат да благовјестим међу многобошцима неистраживо богатство Христово. И да разјасним свима у чему је устројство тајне од вечности сакривене у Богу који је саздао све кроз Исуса Христа” (Еф. 3, 8–9; Рим. 11, 13). „Који ће преобразити наше понижено тијело тако да буде саобразно тијелу славе Његове, по сили којом Он може све учинити и себи покорити” (Фил. 3, 21).

То је пут спасења и обожења човјека. Наравно да уз Свете тајне крштења, миропомазања, исповијести и причешћа иду и Свете тајне свештенства, брака и јелеосвећења, али оне нису обавезне за све. Без њих нема Цркве, а без Цркве нема спасења. Јер другог пута нема, осим, што би рекао апостол Павле: „Исуса Христа, и то распетог” (1. Кор. 2, 2; Гал. 3, 14).

Ко мисли да постоји и неки други пут, тај је као и Ева, а видјели смо како је прошла и шта је све из тога покушаја произашло за човјечанство и сву творевину.

Протојереј-ставрофор проф. Марко Шпановић, ректор
Карловачке богословије у пензији

О СВЕТОЈ ТАЈНИ ПРИЧЕШЋА
(разлози и постанак)

Издавачи:

Архив Војводине

Нови Сад, Жарка Васиљевића 2А

www.arhivvojvodine.org.rs

Српска православна Епархија сремска

За издавача

Др Небојша Кузмановић, директор Архива Војводине
Митрополит сремски Василије

Лектура

Ненад Војводић, проф.

Прелом

Ћакон Борисав Алексић

Штампа

САЈНОС, Нови Сад

Тираж

1000 примерака

ISBN 978-86-6178-185-8

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

27-55:271.2

ШПАНОВИЋ, Марко

О светој тајни причешћа : (разлози и постанак) / Марко
Шпановић. - Нови Сад : Архив Војводине ; Сремски
Карловци : Српска православна Епархија сремска, 2025
(Нови Сад : Сајнос). - 109 стр. ; 21 см. - (Посебна издања)

Тираж 1000.

ISBN 978-86-6178-185-8

а) Причешће -- Православна црква

COBISS.SR-ID 164908553